

ابن عربي

وفاتی ۶۳۸ - ۵۱۲۴۰ هـ.

ولادتی ۵۶۰ - ۱۱۶۵ هـ.

مرتبى: رضاء الدين بن فخرالدين

هي کتبي فليس تصلح من به
بي لغير العطار والاسکافي
هي اما مزود للعفا قيه
ر و اما بطاقتن للخفاف

اوربورغه « وقت » مطبعهسى .

ТИПОГРАФИЯ ГАЗ. „ВАКТЪ“ ВЪ ОРЕНБУРГЪ.

1912.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا
غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ.

مدخل

اسلام عالمنده شهرتلی آدملرک بری محیی الدین بن عربی اولسه کرک. فقط اوشبو شهرت کیفیتی مختلف روشده در. مزبورنی بعضیلر ملحد وزندیق همده شیخ اکفر دیه توصیف ایتدیکلری حالده ایکنچیلر بوکا ولی الله، عارف بالله، عالم ربانی، عامل صمدانی، شیخ اکبر کبی عظمتلی عنوانلر ویررلر.

سلف عصری اوتدیکندن سوک، اسلام دنیا سینده ایران خلقی ایله برابر، طبیعتلرنده مرکوز اولان مبالغه و افراطلرده کروب اورنلاشدی. ایکنچی طرفدن ایرانلور اوزلرینک سیاسی مقصدلرینه وسیله تابهق امید ایله اهل اسلام آراسینه موضوع حدیثلر، خارق عادتلرگه دائر حکایتلر نشر ایتدیلر. خرافات و کرامات خبرلرینی اورنلاشدرمق طوغرو- سنده بذل غیرت قیلدیلر. بونک نتیجه سی اوله رق اسلام دنیا سینده ایران مبالغه لری اورنلاشدی. بیر کره سی کوتاره آمازاق اولان مدح و ذملمر، قبیح و شریف عنوانلر ارزان آلتوب ارزان ساتلنور اولدی.

افكار اولماز، استقامت افكاردن محروم خلقلار ایچنده عالی طبیعتلی آدملر ظاهر اولماز. بوشی مجرب وتاریخ ایله ثابتدر. تجربه ده فاحش خطالر اولماز، تاریخ بالان سویلاماز. ایشته صوڭ وقتارده اسلاملر ایچنده بیوک آدملر و داهیلر يتشما دیننگ بر سببی اوشبودر.

زیدنگ ولی الله اولمقی ده صدیق ویا که زندیق اولمقی ده ممکن. الله تعالی نظر صالحه مظهر العنایة الازلیة، غوث العالم و ملجأ بنی آدم اولمقنده استبعاد یوق. فقط صاحب شریعت خبری ابرشما دینکنه بو شیلرنی بیلمک انسانلر ایچون قولای دگل. انسانلر، کندی ظن و فکرلرینه بنا ایدوب قیلمش حکملر نده بر مرتبه اصابت ایتسهلر ارن مرتبه خطا قیلورلر. شوننگ اوچون اوز حقلرندن تجاوز ایتماز که، ضعف میزانلری ایله، الله تعالی که خاص اشلرنی اولچاب زحمت چیکماز که تیوشلی ایدی.

عوام، اوزلرینک بیهوده مجلسلرینه اشترک ایتمامش، سفیف سوزلرینه رضالق کوسترمامش کیسهلرنی سومازلر. آنلرنگ محبتلرینه مظهر اولمق ایچون مطلقا آنلر کبی غیبت سوویلامک و خوض فی الباطل قیلمق، فضول ایله مشغول اولمق لازم. ایشته بونلرنگ احوال روحیهلرندن خبردار اولانلر و بونلره یارانمقنی اخص آمال ایدنلر اوشبونلر نظرلر نده دیندار کورلمک و ثنالرینه مظهر اولمق ایچون باشقهلرک عقیدهلرینه مسلط اولورلر، پک کوب صافی کوکملرنی و پاک وجدانلرنی قورملرغه بویاب کوسترلرلر، اوزلرینک مخالفلرینی تضلیل و تفسیق قیلورلر. بو کبی معاملهلر، اوشبو آدملر فکرلرینه کوره گویا اسلام دیننی تقویه اولور. بو خودبین و مغرورلر بیلمازلر که بو شیلر، بالعکس جنایت و دین ایله تجارتدر. زیر اهر افراطدن تفریط طوغار و هر بر عقلسز حرکت، عقل اهلینک نفرتنه باعث اولور. نهایت اوشبو کبی آدملر سیبندن خلقلر دینلردن

محبت آلورلر، قانون سماويلرني استخفاف فيلورلر. بونك گناهی ايسه دينلرگه دگل بلسكه بونك اسمندن اصولسز حرکت ايدوچيلرگه در. ايمان ايله كفر آراسنده واسطه اولنماز ايسه ده مسلمان ايله آنی اكفار آراسنده مغرب ايله مشرق آراسی قدر مسافه واردر. قرآن كريم: «وكذلك جعلناكم امة وسطا لتكونوا شهداء على الناس» بيورر. كندينك ظن وتخمیناری خصوصاً شخصی عداوتلرینك نأثيری ايله حكم توزوچيلر «وسط» سوزينه مصداق اولمازلر.

اسلام، عمومی همده مصالح دنیاوییه و اخروییهنی جامع، احوال اجتماعیهنی اصلاح ایدوچی بر مسلکدن عبارتدر. بوکأ تابع اولانلر اوشبو مسلک اوزرنده حرکت ایتیمك آرزوسی ایلنه هر شیدن ایلک اوز نفسلرینی و اوز اخلاقلرینی اصلاح ایدرگه، الله تعالی همده انسانلرغه نسبت ایلنه اولاچق وظیفه لرینی قدر الحال یرینه کتوررگه تیوشلی. افندمز حضرتلری: «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده» بیورمشدر (١). تجارتلرنده کارلی اولوب اولمادقلرین، دین تاجرلری ده کونلرک برنده بیلورلر، عمللرینك نتیجه لرینی کوررلر: «الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا فخیر وان شرا فشر» .

ابن عربی حقنده مکمل بر ترجمهٔ حال ترتیب ایتیمك خیالنده دگلم. مکمل اثر ترتیب ایدر ایچون مقصودغه مناسبتلی مؤلفاتنی کوزدن کچرمك لازم. کتبخانه مک، کفایت ایدرلک درجه ده کتاب اولنماز. بوندن باشقه، مشهور کیمسلر حقنده مکمل ترجمهٔ حال یازار ایچون فرنك عالملری طرفندن ترتیب ایدلمش ترجمه لر، محاکمه وانتقادلر ایلنه آشنا اولورغه تیوشلی. حالبوکه بو کونده «علم لسانی» دییولمش فرنك لسانلرینك هیچ بری ایلنه آشناغم

یوق . شویله ایسه ده : « اوز تیلمزده ابن عربی ترجمه سی یوق »
دیه شکایت ایدلمازلك درجه ده بر نرسه میدان غه چیغاچغن حق
تعالادن امید ایتمکده یم .

صرف رسمی حاللر ویاکه چوروك خبرلردن جمع ایدلمش
مدحیه لر ، حقیقی معناسی ایله «ترجمه ء حال» اولمازلر . بونلرنی اوقومقدن
فائده هم کورلماز . اصل ترجمه ء حاللر ایسه ، رسمی حاللر اوستنه ،
صاحبلرینك عقیده لری ، مسلك و فکرلری ، تفرد ایتمش منهبلری
سویلانوب قاعده سی ایله انتقاد ایدلن شیلر اولور . ایشته بز اوشبو
حاللرنی ممکن قدر رعایت ایدرکه طریشدق .

بو یرده ، اصل کتاب مقدارنده اوزون بر دیباجه ترتیب ایتدم
ایسه بونك گناهی بكا دگل بلسکه شوکا مجبور ایدوچیلرده در . آنلر
اوز اشلری ایله گنه مشغول اولسه لر بن ده بو قدر اوزون سوزلر
سویلرگه حاجت کورمامش اولور ایدم .

وكل الناس مجنون وليكن
على قدر الهوى اختلف الجنون .

مقصد

۱

ابن عربینک اسم و نسبى . کنیه ، لقب و شهرتى . اندلس مملکتى . اشبوند ، اشبیلیه ، طلیطله ، غرناطه ، قرطبه ، مدینه الزهراء ، مرسیه ، مریه شورلری . شام و دمشق . ولادت و وفاتى .

ابن عربى حضرتلرینک اسمى محمد بن على بن محمد بن احمد بن عبدالله اولوب عرب مشاهیرندن «حاتم طائى» ديه مشهور کیمسه نسلندن ایدی . اوشبو سببن ابن عربى «الطائى الحاتمى» ديه معروفدر . کنیهسى ابو بکر و لقبى ده محبى الدین اولوب شهرتى «ابن عربى» ديه اولمش ایدی . ابو بکر محمد بن عبدالله ابن العربى (۱) اسملى عالمدن فرق اولسون ایچون شرق عالمرندن کوبلر ، صاحب ترجمهنى الف و لامسز «ابن عربى» ديه یازارغه اصطلاح ایتمشلردر . کندیسى ایسه هر ایکى رسم ایله یازمشدر . یاش وقتند و اندلس مملکتند چاغند نه کبی مناسبت ایله در «ابن سرافه» ديه مشهور اولمشیدی . اهل تصوف بیوکلر نندن اولدیقى جهتله «شیخ اکبر» ديه هم شهرتى واردر . ابن عربى ، اندلس ولایتند «مرسیه» شهرند دنیاغه کلوب ۸ یاشینه بتدیکنده ۵۶۸ تاریخند «اشبیلیه» (سیویل) گه واردى و اوراده کسب علم ایله مشغول اولدیغندن صوڭ ۳۸ یاشند وقتند (۵۹۸ تاریخند) شرق طرفینه رحلت ایلدی . اوشبو سفرند مکة مکرمه ده بر قاچ بیللر طوروب شام و موصل ، بغداد و مصر ، قونیه

(۱) بو ذات ۶۱۷ تاریخند «اسکندریه» شهرند وفات اولدی . بونلردن باشقه دخى محمد بن على بن عمر الغسانی ابو عبدالله نام ذات هم «ابن العربى» ديه مشهور ایدی . بونسی ۷۴۸ ده وفات ایتدی «بغیة الوعاء» . ص ۷۹ .

شهرلرنده و آنادول مملکتلرنده سیاحت ایتدی. اول مرتبه کر دیکنده «بغداد» ده اون ایکی کون طوردی و صوڭ دفعه سنده نه قدر قالدیغی آچیق معلوم دگلدر .

ابن عربی، علوم اسلامیه نڭ هر برنده ماهر اولمش ایسه ده شهرتی تصوف ایله اولمشدر. شعر و ادب فنلرنده متخصص عالملردن اولدیغی حالده ار بابی طرفندن اعتراف ایدلدیکنه کوره تصوف ایله اولان شهرتی بونلره غالب کلمشدر. بونڭ ترجه سینى یازدقلری یرده «دائرة المعارف» صاحبلىرى (۱) «القاضی» دیه توصیف ایتمشلر ایسه ده ظن غالب بو، سهوقلمدر. قضا منصبنده اولندیغینه دائر بز لر بر شی کورمادک .

ابن عربی نڭ اولسگی یاروم عمری «اندلس» ده وفالان یارومی ده «شام» ده اولدیکندن اوشبو ایکی مملکت حقنده بو یرده بر ایکی جهله یازمق فائده سز اولماز. وطن، انسانلرک صفت لازمه لری قییلندن اولدیغی ایچون، بر کیمسه سویلندیکی وقت آنڭ وطنندن، آتا و بابا هم عائله سندن صورلور. بونلردن مجرد اوله رق یازلمش ترجه هء حاللر روحسز و صالقون اولور و اڭ مهم بر صفتدن خبر ویرلما دیکی ایچون معلومات نافص فالور، اوفوچینڭ رغبت و محبتی حر کتله نماز. حالبوکه اندلس مملکتی و آنڭ باشینه کلمش عزت و ذلتلر خبرنده و تار یغی عنعنه سنده انسانلر ایچون چوق درس لر و عبرت لر وار.

آدم بالاسی کندی نڭ اوشبو فسقه عمر نده بر قاچ طور لرگه کرر، خیلی راحت و مشقتلر کورر، دنیا نڭ بتون ماهیتی - دائمی بر حرکتدن عبارت اولدیغی ایچون، آدم اوغلی نڭ هیچ بر حالنده ثبات و قرار بو قدر. کندی نڭ حالده دوام و ارلغن ظن ایتمش کیمسه، حرکت ایتمکده اولان کوپچاک (نگارماچ) اوستنده کی تار افان نڭ اوزینی تیک طور مقده دیه

خیال ایدوی قییلندن بوش خیال اولور. ولایتلر، شهرلر ده انسانلر قییلندن یاشارلر، زمان آنلرنی ده کوتارر وتوشورر، آنلرک اوستلرینه کلمش تبدل وتغیرلر تعریف ایدوب بتر مازلک درجه ده الوغ اولور. احتمال که بو طوغر وده اندلس مملکتی دخی زیاده امتیاز کسب ایتمشور.

*
*
*

سکز یوز بیللر قدر بر مدت اسلاملر قولنده طور مش اندلس مملکتی، اوشبو کونده «اسپانیا» ایله «پورتکیز» مملکتلرندن عبارت ایدیکنی بیلمگان کیمسه اولماز. غوت قومندن مقدم بو یرلر ده «واندال» قومی طور دیغی مناسبت ایله «واندالوسیا» و صوکره تعریف ایله «آندال لوسیا» دبه شهرت بولمشور. فتح ایتدیکلری صوکنده مسلمانلر بو مملکت اسمینی «اندلس» صورتنده استعمال ایدر اولدیلر و اوشبو اسم، بتون اسلام دنیا سنده شایع اولمشور. اصلک جنوب طرفینه خاص اولان بو اسم، اسلاملرک شمال طرفندن ضبط ایتمش بر یرلرینه اطلاق ایدلنه وارمش و اوشبو جهتدن «اندلس» اسمی، اولگی وقتنه نسبت ایله دخی عام وشموللی اولمشور.

اسلام مدنیتینک شهرتی چیقدیغی وقتلر ده «اندلس» ک مشهور شهرلری بونلر ایدی:

(۱) اشبونه. بو کونده پورتکیز دولتینک پایتختی و «ایسبونه» دبه معروف اولان شهردر. مسلمانلرک دگز سودالرینگ الک قوتلیسی اوشبو شهر ده ایدی. «یکنی دنیا» ایزلب محیط دگزینه کروب کیتوچی و «مغروورین» اسمی ایله شهرت بولمش مسلمانلر اوشبو شهرلی اولوب بوندن سفر ایتدیلر. بو شهرده پک کوب اسلام عالملری دنیاغه کلمشوردر. بو کونده بر خانه اولسون مسلمان اولنماز.

(۲) اشبیلیه. حاضرگی وقتنه «سیویلیه» دبه مشهور اولان بو شهرک ایلك اسمی «ایسپالیس» اولدیغندن، فتح ایتدیکلری صوگ،

مسلمانلار «اشبیلیه» دیه استعمال ایتمهشاردر. امویلر عصرنده بو شهر «قرطبه» دن قالا ایکنچی شهر اعتبار اولوب، اهالیسی ۴۰۰،۰۰۰ گه بالغ ایدی. الوغ بر بیلغه اوستنده اولدیغندن اسلاملر زمانه سنده هواسینک، گوزللیگی، بنالرینک منتظملیگی، سوداسینک رواج اولمقلغی، اهالیسینک بایلغی ایله مشهور ایدی. اسلاملر طرفندن بنا اولنمش «القصر» اسمنده سرای بو کونده هم سلامت اولوب تحریف ایله «القازار» دیه معروفدر. بونده ظهور ایتمش اسلام عالملرینک حد و پایانی اولمادیغی کبی بو شهر حقنده سویلانمش شعرلر کوبدر. اینشته ابن عربی اوشبو شهرده تحصیل ایتمشیدی.

(۳) طلیطله. امویلر عصرنده الک معهور شهرلردن اولوب، بر چوق اسلام عالملری بونده دنیاغه کامشاردر. «القصر» اسمنده اولان پادشاه سرایی اسپانیوللر طرفندن، کلیسه گه تحویل ایدلمشدر.

(۴) غرناطه. اسلام حکومتی زماننده ۴۲۰،۰۰۰ نفوسی اولان بو شهر الک صوگ اوله رق اسپانیوللر قولینه کردی. صناعت معماریهسی ایله مشهور عالم و اسلاملرک ترفیاتنه نمونه حکمنده اولان «الحرار» نام عجایب سرای اوشبو شهردهدر. بوندن چیمش اسلام عالملرینک حسابی یوقدر.

(۵) قرطبه. امویلر زماننده بو شهر، بتون اندلس مملکتینک پایتختی اولدیغندن «بغداد» دن قالا برنچی شهر ایدی. بنالری زینتلی، مؤسسات خیریهلر مینول، معارف و صنایع ترقیده اولوق حقنده نظیر. سز ایدی. ایکیوز بیگ یورت و بر میلیوندن زیاده اهالیسی، ایکیوز جامعسی، بشیوز خسته خانه ایله سکز یوز مدرسه و توقوز یوز مونچهسی اولوب، اسلاملر طرفندن اشله نمکده اولان سختیانلر بتون دنیاده مشهور و مقبول ایدی. بو کونده «قوردوان» دیه معروف

اولان سختيان، اسلاملردن يادكار قالمش سختيان اسميدر (۱). فرنكار طرفندن «الغازار» ديه سويلنمكده اولان سرايى ايله ياننده اولان «مدينه الزهراء» نى (۲) عرب شاعرلرى مدح ايدوب كوب شعرلر سويلمشلر در.

(۶) روسيه . اسلام حكومتى زماننده بو شهرلك شهرتى يفاك سوداسى ايله ايدى . ايسته ابن عربى اوشبو شهرده دنياغه كلمشدر .

(۷) مريه . اسلاملر وقتنده اك اشلكلى ، علم ومعرفت ايله شهرتلى اولان بو شهر اسپانيوللر قولينه توشديكندن صوك شهرتيني غائب ايتمشدر .

*
*
*

«شام» ، سوريه قطعه سينك بتونسينه اسم اولديقى حالده عوام خلقى «شام» اسميني يالكرز «دمشق» شهرينه گنه ويررلر . پك ايسكى شهرلردن اولان اوشبو «دمشق» ، حضرت عمر زماننده فتح ايدلنوب ۴۰ نچى ييلدن اعتبارا امويلرلك تختگاهلرى اولدى . نيمرلنگ طرفندن ضبط ايدلنديكده «دمشق» اهاليسى عمومى صورتده فلچدن كچرلوب شهر ، خراب بر حالده قالدى ايسه ده صوكره دخى تعمير ايدلدى . مصر حكمدارلرى اولان چرا كسه قوللرندن ۹۲۲ ده سلطان سليم خان

(۱) «قرطبه» نك ايكنچى اسمى «قوردوه» اولديغندن مذكور سختيان «قور-دوان» ديه معروف اولمشدر .

(۲) «مدينه الزهراء»، زهراء اسمنده اولان جاريه ومجبوبه سى ايچون خليفه الناصر لدين الله طرفندن بنا ايدلمش ايدى ايچنده زور سزابلر، باغچلر وبالقلر ايله طولوغ اولان كولر، آلتوندىن اشلانمش تمثاللر اولوب شهر قابقه سينك اوستنده زهراءنك اوز صورتى ياصالمشيدى . صاف آلتوندىن اشلانمش، تاووقلر، كوگارچينلر، اناچ وتويلگان صورتلر نك آغزلردن صولر آتلوب آغوب طورر ايدى . بونده خدمت ايدوب طوروچى ياش يكتار ۱۳۰۰۰ وقزلر ۶۳۱۶ ، ياش بالالر ۳۷۰۵ عدد تخمين اولنور ايدى .

طرفندن ضبط ایدلمکله تورکیا حکومتنه تابع اولدی . «حجاز تیمر یولی اوشبو شهر دن باشلانوب اشلانمشدر (۱) .

«دمشق» شهری اموی خلیفه لارک تخته کاھلری ، علم و مدنیت مرکزی اولدیغندن هر وقت شاعر و ادیبلر ، مؤلف و محررلر ایله طولوغ اولور ایلی . بر قدر فرصتی وار آدم «دمشق» نی زیارت ایتمکنی حتی کندیسسی ایچون لازم کورر اولمشدر . «دمشق» شهر بئنگ اوزنده نشو ایتمش ویا که زیارت ایچون چیتدن کلهش کیمسه لار که مخصوص اوله رق ابن عسا کر طرفندن یازلمش تاریخ کتابی ۸۰ جلدکه ایرشدیکی اوشبو مدعا که دلیل اوله بیلور . حالبوکه بو تاریخ آلتنچی بوز آخر نده توفتالمشدر .

* * *

ابن عربینک ولادتی ۵۶۰ - ۱۱۶۵ تاریخی شهر رمضانده (۲) اولوب وفاتی ده ۶۳۸ - ۱۲۴۰ شهر ربیع الاول ۲۸ نده اولمشدر . بو وقتده یاشی ۷۷ ده ایلی . «دمشق» شهر نده قاضی محیی الدین بن الزکی خانه سنده وفات اولوب «جبل قاسیون» ایتا کنده دفن اولنمشدر .

* * *

مسلمانلر طرفندن خیلی وقتلر چوبلك قیلنوب طوتولمقده اولان ابن عربی تر بهسی اوستنه ، سلطان سلیم طرفندن تنظیم ایتمدر لوب بیوک بر مسجد سالنمش ووقفلر قیلنمشدر . مسجدی ووقفلری بو

(۱) دمشق بنالرینگ الك مشهورلردن ولید بن عبدالهالك بن مروان طرفندن سالنمش «جامع اموی» در . ایچنده بر تافتهغه آلتون ایله الهاکم التکاکثر سورھسی یازلنوب «المقابر» سوزنده کی «ق» حرفی اورنینه قیمتلی تاش قویلمش ایلی ، دیورار . (۲) ابن عربی ترجمه سیننی یازوچیلر ، کندلی آغزندن روایت ایدلمش بر سوزنی سند ایدرک : «۱۷نجی رمضان ، وشنبه کون طوغنی» دیورار . فقط بو ییل رمضانینگ ۱۷نجی کونی دوشنبه دگن بلکه چهارشنبه کوندر .

کونه قدر باقی اولدیغی مرویدر (۱).

صوڭ مسلمانلرده اولان افراطلر، ترتیبسز و اعتدالسنزاقلرغه دلیل بوزندن اوشبو حال دلیل اولسه کرکدرکه اولگیلری چریگان سویا کلر اوستنی تحقیر بوزندن چوپلک قیلوب طونمشلر و صوڭغیلری ده، رسول اکرم صریح صورتده نهی ایندیکی حالده، قبر اوستنه مسجد بنا قیلوب حتی و قفلر قالدیرمشلر. چوپلک قیلور همده مسجد صالوب وقف قالدیرر ایچون «دمشق» شهرنده ابن عربی تر به سندن باشقه اورن تابلمامشیدر عجبا؟! . . .

۱۳۲۸ تاریخنده مصر و شام ولایتلرنده سیاحت ایروب فایندیغندن صوڭ «بلبای» شهرنده آخوند جمال الدین افندی، ابن عربی تر به سینه یازلمش یازولردن نسخه قیلوب آلمش کاغدلرینی تسلیم قیامشیدی. نثر و شعرلردن عبارت اولان بو یازولر یوسف نبهانی انشاسی ایله ۱۳۲۴ سنه سی ۲۴ شهر ربیع الاول تاریخی ایله یازلمش ایتمش. نبهانیغه لائق اولان غلو و افراطلردن عبارت اولدیغی ایچون مذکور یازولرینی بو یرگه نقل ایدرگه لزوم کورمادم.

قبر اوستنه مسجد صالوب وقف قالدیرمق شریعت نظرنده منهی ایدیکنی بیلور قدرگنه سلطان سلیمده علم اولمش اولسه کرک، اوزنده اولماسه یاننده اولان عالملری بونی بیلورگه تیموشلی ایدی.

*
*
*

ابن عربی و عبدالقادر الگیلانی، خواجه نقشبند و بدوی، دسوقی و رفاعی اوشنداق بونلردن باشقلر اسلام دینینه نه قدر الوغ خدمت ایتمش اولسونلر، بونلرک خدمتلری، اسلام عسکرینه قوماندان اوله رق شام مملکتینی فتح ایدن ابوعبیده ابن الجراح خدمتنه کوره کچوک ایدیکنده هیچ کیم نزاع ایتماسه کرک. حالبوکه ابو

(۱) جمیل بک العظم نڭ «عقود الجواهر» نام اثری.

عبیدہ نك قبری نہ یرده ایدیکی ده آچیق معلوم دگلدر . ابو عبیدہ گنه دگل ، اعلاى كلمه الله یولنده قهرمانلق کوسترمش وجانلرینی دین یولنده فدا ایتمش باشقه محترم صحابه لرك كوبرلرینك قبرلری ده مجهول قالمشدر .

اسلاملر ، ایران وسوریه اورتالرینه کروب اوطوردقلری ، روم قیصرلری وکسرالرك جنت کبی اولان یرلرینه وارث اولدقلری صوکنده ، مذکور قهرمانلری وعالیجناب بیوک آدملرینك قبرلری اوستلرینه تاش احاطه لر ، تیمر چلتلرلر بنا ایتمک دگل حتی کوش و آلتون بنالر سالورغه اقتدارلری اولدی . بونلر اوزلرینك شهیدلرینه ونشر اسلام یولنده جان ویرمش طوغانلرینه غایت محبت ایدرلر ، خدمتلرینی تقدیر قیلورلر وقبرلرینك اورنلرینی ده بیلورلر ایدی ، فقط بو قبرلرك اوستلرینه حتی تاشدن غنه اولسه ده بیلگی قویهادیلر وشول سببدن قبرلر یوغالدى . بو نیچون ؟ بونك جوابی هر کیم گه معلوم . رسول اکرم فخرالانبیا حضرتلرندن آلدقلری تعلیماتنی یرینه کتورمک ایچون . وثنیت و شرك بلالری حتی ایکنچی توسده اولسه ده اسلام دینینه تکرار فایتماسون وعوام اعتقادى بوزولماسون دبه مذکور محترم ذاتلرك قبرلرینی زیارتگاه ایتمامشلردر . ائندمز حضرتلری قبرلر اوستلرینه مسجدلر بنا ایتمکدن منع ایتمش حتی اوزی حقلده : « اللهم لاتجعل قبری وثنا یعبد » مضموننده دعالر قیلمشدر .

* * *

استرخان طرفارنده « اولیالر قبرلری » وقازان ولایتنده « خواجهلر تاولری » ، بوندن باشقه پک کوب یرلرده « ایزگولر چیشمه لری » اسملری ایله زیارتگاهلر احداث ایدلوب اهل اسلام عوامی اوشبو یرلرنی حج اورنلری مثابه سنده کوروب سفر ایتدیکلری ودین اسمی ایله چوق بدعتلر وسخیف عمللر قیلنوب طورلدیقى آزغه حساب

ايدامش اولسه كركر كه اوشبو صوڭ كونلرده «اوغا» شهرينه ياقين
 يرده «چيشمه» و «سنتاش» اسملرنك ياكى زيارنگاهلر احداث ايدلدى،
 مخصوص بنالار توزولوب مجاورلر قويلدى. بو شيلرنى ميدانه كتورمك
 ايجون پك كوب اسلام فقراسينڭ بالالرينى جهالت وسفالت بلالرندين
 خلاص ايدرگه يتارلك بايلقلر تانق قيلندى. زيارت روشى، بيوك
 ذانلر طرفندن عملياتى ايله كوسترلوب بو اشلرى گويا چين مملكتنى
 فتح ايتديكلرى روشنده «معلومات» اسمنده اولان ورقه لرنده يازلدى.
 بونى ايسه هر كيم كورمش واقومش اولسه كر ك. فقط سنت احيا
 ايدرگه ودينى بر خدمت كوستررگه اقتدار يوق ايسه بدعت احداث
 قيلق و اكثرى ده ضعيف عقيدهللى اولان اسلام عوامنى ضلالت كه
 توشرمكدن صاقلانور قدر اولسون اقتدار اولمادىمى عجب!
 بز، تاريخ ماخذى اولهچق آثار عتيقه نڭ محفوظ اولمقلىرىنى
 جان و كوكلمز ايله آرزو ايتمكه مز. عملرمز و حركاتمز بوڭا شهادت
 و برسه كر ك. فقط بو آرزومز آثار عتيقه گه مقدسلك سوسلرى
 و بىرمك و بو حالنى ده دين اسمى ايله بويامق طرزنده دگل بلكه مجرد
 تاريخ منبعى اولدقلىرىن آثار قديمه مجبلىرى مسلكلرينه موافق روش
 بر معامله دن عبارتدر.

آثار عتيقه، خصوصا مى و قومى اولان تاريخ ماخذلرى بزم
 نظر مزده ده قيمتدار و محترمدر، بو نڭ ايله برابر بونلر مقدس و موضع
 مناجات دگلدر. اوشبو مسلكك مستقيم اوله چغنى-دينلرى بتون آدملرده،
 علوم دنياويه لرى بتون آدملرده انكار ايتماسه لر كر ك. «فاستلوا
 اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون» .

مقصد

۲

عائله‌سی، قیافتی، رسمی، رسم خطی

ابن عربینک «حاتم طائی» نسلندن ایدیکن یوقاریده سویلادک.
 حاتم بن عبدالله، عربلر آراسنده مشهور اولان «طی» قبيله‌سینه منسوب
 بر ذات اولوب عرب آراسنده جومردلق ایله مشهور بر شاعر ایدی
 (۱). آناسی عتبه بنت عقیف اولوب عربلر آراسنده مشهور خاتونلردندر.
 حاتم شعرلری جمع ایدلمش دیوان ۱۸۷۲ میلادیده «لوندن» شهرنده
 و صوکره «بیروت» ده طبع اولنمشدر. ماویه بنت عفر (۲) اسمنده
 اولان خاتونینه خطاب ایدرک سویلامش شعرلری جمله‌سندن بونلردر:
 اماوی ان المال غاد و رائح * و یبقی من المال الاحادیث و الذکر
 اماوی ما یغنی الثراء عن الفتی * اذا حشرجت نفس و ضاق بها الصدر
 اماوی ان یصبح صدای بقفرة * من الارض لاماء هناك و لاخو
 تری ان ما اهلکت لم ینک ضرنی * و ان یدی مما بخلت به صفر
 و قد علم الاقوام لو ان حاتمًا * اراد ثراء المال کان له وفر
 و انی لا آلو بمال صنیعة * فاوله زاد و آخره دخر.
 حاتم، رسول اکرم حضرتلرینه رسالت کلهمازندن مقدم وفات
 ایندی. الوغ بالاسی سفانه (۳) اسمنده قز اولدیغندن ابو سفانه ديه
 (۱) بکر بن وائل قبيله‌سینه اسیر توشدیکی حقنده اولان ماجرانی ابن الاثیر
 ذکر ایتمشدر. الکامل ج ۱ ص ۲۲۱.
 (۲) ترجمه حالی «مشهور خاتونلر» کتابنده مذکوردر.
 (۳) سیننگ فتحی و فانگ تشدیعی ایله.

والوغ اوغلى عدى اسمنده اولديغندن ابو عدى ديه كنيه لشمش ايدى . سفانه ، عصر سعادت كه ايرشدى وصحابيات جمله سينه كردى (۱) ، عدى هم محترم صحابه لار جمله سندن اولوب اوزون عمر سورديكى مرويدر . كنيه سى ابو طريف اولوب ، آناسى ده بوقاريدنه ذكر ايدلمش «ماويه» ايدى (۲) . برادرى و ابن عربى باباسى اولان عبدالله بن حاتم ك اسلامه كلوب كلمادىكى حقدنه معلوماتم يوق . حاتم نسلى ، عدى ايله سفانه طرفندن منقطع اولوب آنچق عبدالله طرفندن تارالمشدر (۳) . ابن عربينك يراق باباسى و نسب سلسله سينك باشى اولمق مناسبتى ايله حاتم حقدنه بو قدر سوز يازلدى . حاتم ترجمهء حالينى بيلور كه آرزو ايدنلر «اغانى» گه و ابن قتيبه نك «الشعر والشعراء» نام اثرينه مراجعت ايدرلر .

ابن عربى ، شام ولايتنه كلىكندنه «دمشق» شهر نده مالكييلر مفتيسى قزىنى نكاحلدى و «قونيه» شهرينه واردىقنده مشاهير علمادن صدر الدين قونونك طول آناسينى تاهل ايتدى . بو خاتونلر ك اسملرى نيچوك ايدىكنى بيلمادم .

اوغللرى : ابن عربينك بزه معلوم اوغللرى بونلردر : (۱) محمد سعد الدين . «ملاطيه» شهر نده (آنادول ولايتنده) ۶۱۸ تاريخى رمضاننده دنياغه كلوب تحصيل ياشينه ايرشديكندنه حديث علمى ايله اشتغال قىلدى و هولاكونك «بغداد» غه كروب مستعصم خليفه نى اولدرديكى ۶۵۶ تاريخنده «دمشق» ده وفات و آناسى ياننده «قاسبون» ده

(۱) ترجمهء حالى «مشهور خاتونلر» نام اثرده مذكوردر .

(۲) استشهد ايجون عرب شعرينه فحطلق اولمادىغى حالده فاضل جامينك ، عدى بن حاتمى هجو ايدرك سويلانمش بر بيتنى كتورمكى گوزل بر اش دگلدر . (كافيه شرحنده اضمار قيل الذكر بيحثنه مراجعت اولنه) .

(۳) الشعر والشعراء . ص ۴۱ .

دفن اولندی. مصر، حلب شهر لرنده هم بر قدر وقتلر طوردی. گوزل شعر سویلر گه مقتدر اولوب بر دیوانی وارد. (۲) محمد ابو عبدالله عمادالدین. بو هم ۶۶۷هـ وفات اولوب آتاسی یاننده دفن اولندی.

ابن عربی، زور گوده لی والوغ سقاللی، ساچ و سقالی تمام آغارمش فیافتنده اولوب حزین و متفکر، غایت و قارلی بر کبسه اولدیغی روایت ایدلنور.

**

محترم نور علی الحسنی حضرت تلمری: «دمشق» شهرنده ابن عربی رسمینی کوردیکنی یازدیغندن (العواطف الحمیدیه ص ۷۰) بلکه شو نك رسوخه سینى كتورمش اولور، ديه اوشبو یونى یازدیغمه مکتوب ایله مراجعت ایتمش ایدم. مشار الیه، جوابنده: «رسمك نسخه سینى آلورغه موفق اوله آلامدم. رسمنده کوردیکینه بناء ابن عربی الوغراق بدنلی، کیک یوزلی، قوی سقاللی و قاشلی، سقالی آق اولسه ده فارغه مائل، چوقور لیراق بورنلی، کوزلری بر آز کچوک، یوزنده آثار حزن و فکر ظاهر، لباسی اعلی، عمامه سی الوغ و بور و براق اورالمش، کیک بیگلی، جبهه سی آستندن و ایچده گی کیومی اوستندن پونا ایله بیلندن باغلامش، بونی کوردیکمه شمدی آلتی سنه در، شویله ایسه ده کوزم اوکنده مثالینک هر یوی خاطر مده در. بو رسمك ابن عربینک اوز رسمى ایدیکنده شبهه م یوق» ديه یازدی.

**

اسلام ملکتلرینه سیاحت ایتمک نصیب اولمادیغندن بتون عمرینی یازو ایله کچرمش اوشبو ذاتک بر سطر اولسون یازوینی کورر گه موفق اولمادق. «ترویسکی» شهرنده شیخ زین الله حضرتلرینک کتبخانه سنده یازمه بر مجموعه دن اوشبو سطرلونی نقل ایدوب آلدیم (۱):

(۱) ۱۳۲۹ سنه سی شعبان ۹ نچی کوننده. مذکور یازمه مجموعه ۲۰۹ رقمه در

ونقل هذا الخط من خط الشيخ الاكبر قدس سره بعبارة ورسمه
 فهذه الثالث اسطر يشبه خطه الشريف قدس سره وهي هذه قوياً على
 هذا الكتاب من اوله الى آخره الولد العارف المحقق المشروح
 الصدر المنور الذات محمد بن اسحق بن محمد القونوي مالك هذا
 الكتاب واذنت له في الحديث عني وكتبه منه محمد ابن العربي
 في غرة جمادى الآخرة سنة ثلثين وستمائه. هذا اذن الشيخ قدس
 سره كتبه حين اذن للشيخ صدر الدين القونوي في كتابه الفصوص
 الحكم وكتبه في ظهر هذا الكتاب واعطاء اليه قدس الله اسرارهما ونفعنا
 بهر آفة انفسهما .

مقصد

٣

حيات و معيشتي . حقنده سويلنمش مرثيلر و توشلري ؟

ابن عربي، اندلسه وقتنده بعض بر مأمورلر حضورنده كاتبك
 خدمتي ايدوب طور مشدر . شرق ولايتلرينه كلديكندن صوك فضل
 وكمالاتي شهرت تابد يغندن اميرلر و پادشاهلر طرفندن مقبوليت كسب
 ايتدي و آنلردن بيوك هديه لر كلوب طورر ايدى . فقط نه قدر
 كوب كلور اولسه ده كنديسى وبالالري ايچون مال ييغمامش بلكه
 هر برينى فقير و عاجزلر گه اولاشوب كنديسى شونلرنك برى اوله رق
 عمر سورمش و نفسينى تربيه و تاديب ايلام مشدر .

برادر محترم عبدالرحمن الرسولى، اصل نسخه دن فوتوغراف ايله رسمنى آلدروب
 و يرمشيدى ، شونى ايسه اوشبو اثر گه عينا الحاق ايتدم .

ونقل هذا الخط من خط الشيخ الأكبر قدس سره بعبارة وبسم فهدى
 تلك اسطرثبه خطه الشريف قدس سره وهي هذه

قرأ على هذا الكتاب مرة إلى آخره الولد العارف المحقق الشرح الصدوق والنور
 الذات محمد بن اسحق بن محمد القنوني ما في هذا الكتاب اذنته إلى كذبته
 عنى وكتب من محمد بن العزني في غرة جمادى الاولى سنة ثمان مائة

هذا الله ان
 كونه
 صدره
 الفوق
 الكون
 والظهور
 والظهور
 والظهور
 والظهور
 والظهور
 والظهور

سزق ايچنده اولان يازولرناڭ يوغاريدن صاناب ۳ نچى . ۴ نچى . ۵ نچى يوللرى
 ابن عربى ياز ويته تمام اوخشاتلوب يازله شلرجر (ابن عربى رسالهسى ۲۰ نچى بيت).

من اين الجواب من قوله في اسم الجليل قال صلى الله عليه وسلم ان الله
 جميل الخان وسوجوشت ثابت فوصف نفسه انه جميل الخان
 العالم فلا شئ اجل من العالم وسوجيل والجمال محبوب لذاته فالعالم كله
 وجمال صنع ما في خلقه والعالم بعضه بعضا فحب الله نفسه وان
 المصدا لوجوده وما في الوجود الا الله والجمال له من الالوهية
 الذاتية في نفسه وفي صنع الكسبية التي هي من اثر الجمال والانس الذي هو من اثر
 الجمال نعمان الخلق والخالق والالوهية وصفه ولا يهاب ولا يانس لان وجوده
 لا الله ولا يانس من الصفه والصفه ليست مغايرة للموصوفه فخالق انصافه بها
 عن الموصوفه فان عقلت تائبا فالتحق ولا يحبوب الله عز وجل وما في الوجود الا الحق
 الالهية وهي ذاته وصفاته وافعاله كما يقول كلام الله عليه وعلمه ذاته وانما
 عليه ان يهيم بذاته امره اذ عين زياده من ذاته يعطها حكما لا يصح لهذا ذلك
 الحسب دونها ما يكون كما لا اله الا في الوهيتها بل تصح الالوهية لها بها وهو كونه
 عالما بكل شئ ذكره الله عن نفسه بطريق مدحه لذاته وكل عليه الدليل العقلي
 ومن الجمال ان يظل ذاته بعين ما يات في فكركه من نسبة الشرف وغيرها ومن علمه بذاته
 علم العباد بالله من الله صلى الله عليه العفوان من حيث انكارها الصفة الدلالة وهذا

او شبو يازولرناڭ باشه شى ييش سطرثبه سطرثبه عبدالرحمن الجاهلي
 حضرتي يازولرناڭ يازولرناڭ (ابن عربى رسالهسى ۳۷ نچى بيت).

ساجوق پادشاهلارندن بری، یوز بیك درهم قیمتده بر یورت
هدیه ایندیکنده ابن عربی شوکا کروب اورنلاشمش و بورت صاحبی
اولمش ایسه ده، یانینه کرمله: «الله رضاسیچون بر شی احسان
ایله!» دیه صورمش برسائل گه: «شمدی بتون مالم اوشبو اوبدن
عبارت، مرحمت ایدوب کروب اطور!» دیه کتابلرینی بیلکه سینه
کوتاروب کندیسی چیقوب کتمشدر.

«حمص» والیسی ابن عربی ایچون هر کون یوز درهم و ابن
زکی اسمنده ایکنچی بر آدمده هر کون ایچون اوتوز درهم وظیفه
تعین ایتمشلر ایدی. ابن عربی بونلرنی آلور و آلدیغی کبی فقیرلر گه
نار اتوب کندیسی فقیر قالور ایدی.

ابن عربی حقتده مرثیه لر سویلانمش اولسه کرک . ۱۰۳۷ ده
وفات اولان شیخ محمد بن سعد الککشنی طرفندن انشاد ایدلمش
بر مرثیه بودر:

انما الحانمی فی الیکون فرد * وهو غوث و سید و امام
کم علوم اتی بها من غیوب * من بحار التوحید یامستهام
ان سألتم متی توفی حمیدا * فلت ارخت: «مات قطب همام».

**

ابن عربی اوز بیك توشلرینه اشانمقده اولسه کر کر کر
«الفتوحات» ده بونلرنی کوب مرتبه ذکر ایلر. جمله دن بری بودر:
توشمده کعبه نی طواف ایتمکده ایبشم، یاننده خلق کوب اولسه ده هر
بری بکا مجهول کیسه لر ایدی. بونلرک بری بکا: «بن سنک بابا
لر کدن آدم اولام» دیدی. بن «وفات اولدیغکه نچه بیل اوتدی؟»
دیم «فرق بیك یلدن آرتق!» دیه جواب ویردی. بن ایسه بوکا:
«بو اش ممکنیدر؟ حضرت آدمک وفاتنده بو قدر بیل اوتماشدر»
دیم. مذکور کیسه ده: «حضرت آدم دیدکک کیسه، صوگ کشی»

ديه اوزينك آندن مقدم اولديغنى آكلاندى. بونك سوزندن رسول
اكرم صلى الله عليه وسلمدن: «ان الله خلق مائة الف آدم» ديه مروى
حديث خاطرمه توشدى ده بو كيمسه شونلرك بوى اولسه كرك،
ديدم (۱) -

دخى دييور: (۱) رأيت النبي صلى الله عليه وسلم وقد عانق ابا
محمد ابن حزم المحدث فغاب الواحد فى الاخر فلم ير الا واحد وهو
رسول الله صلى الله عليه وسلم (۲) . (۲) كنت بمكة سنة تسع وتسعين
وخمسائة أرى فيما يرى النائم الكعبة مبنية بلبن فضة وذهب لبنة
فضة ولبنة ذهب وقد كملت بالبناء وما بقى فيها شىء وانا انظر اليها والى
حسنها فالتفت الى الوجه الذى بين الركن اليمانى والشامى وهو الى
الركن الشامى اقرب فوجدت موضع لبنتين لبنة فضة ولبنة ذهب ينقص
من الحائط فى الصفيين فى الصفى الاعلى ينقص لبنة ذهب وفى الصفى
الذى يليه ينقص لبنة فضة فرأيت نفسى قد انطبعت فى موضع تلك
اللبنتين فكنت انا عين تينك اللبنتين وكمل الحائط ولم يبق فى الكعبة
شىء ينقص وانا واقف انظر وانا اعلم انى واقف واعلم انى عين تلك
اللبنتين لا اشك فى ذلك وانها عين ذاتى واستيقظت فحمدت الله تعالى
وشكرته وقلت متأولا انى فى الاتباع فى صنفى كرسول الله صلى الله عليه
وسلم فى الانبياء عليهم السلام وعسى ان اكون ممن ختم الله الولاية
بى وما ذلك على الله بعزيز (۳) . ۵۹۵ تاريخه « فاس » شهرته
« خاتم الولاية » نى كوردم، الله تعالى بونى، منكرلر ايله مبتلا ايتمشيدى،
ديه بر واقعه حكاييت ايددر (۴) . بوندى مرادى كنديسى اولسه كرك.

(۱) «وما آدم فى منهب العقل واحدا * ولكنه عند القياس اوادم». اللزوميات.

ج ۲ ص ۲۶۱.

(۲) الفتوحات. ج ۲ ص ۵۱۹.

(۳) الفتوحات. ج ۱ ص ۳۱۸.

(۴) الفتوحات، ج ۱ ص ۴۹.

« فصوص الحکم » کتابی ده اوزینک توشینه تمام اشاندیغندن وتوش که بنا قیلوب یازدیغنی: « فانی رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مبشرة اریتها فی العشر الآخر من الحرم سنة سبع وعشرين وستمائة بمحروسة دمشق وبیده صلی الله علیه وسلم کتاب فقال لی هذا کتاب فصوص الحکم خذہ واخرج به الی الناس ینتفعون به فقلت السمع والطاعة لله ولرسوله واولی الامر منا كما امرنا فحققت الامنية واخلصت النية وجردت القصد والهمة الی ابراز هذا الکتاب كما حده لی رسول الله صلی الله علیه وسلم » ديه حکایت اینمکده در .

ابن عربی اگرده اوزینک توشلرینه بو درجه ده اهمیت ویرماسه یا که اهمیت ویردیکی حالده بونلر موجینچه عمل قیلوق وسوز سویلامک حقدنه سارانلق ایتمش اولسه ایدی کندینک بو درجه ده کوب طعنلر ایشدوبینه سبب اولان شیلرنی تصریح ایتمکدن علی الخصوص « فصوص » نی میدانه چیقارمقدن احتمال که صبر ایتمش اولور ایدی . « وحدت وجود » حقدن اولان سوزلرینک اصل منشأی بورتوش اولماسون ؟ ابن عربی اوز توشلرینه گنه دگل حتی باشقه لرک توشلرینه ده اشانمقد ایدیکی و بونلره اشانوب بعض بر معاملهلر ده اولدیغی « فتوحات » ک تورلی اورنلرنده کورلور . برکت و بوسون توشلری ایله استدلال قیلوب باشقه لرک حقلرینه تعرض ایتمامش . الفتحواتده اولان اوزون بحثلرک بری ده توش مسئلهسی اولسه کرب . بونک حقدنه طوتاشدن آلتی بیت قدر سویلامشدر . مع ما فيه آخرنده : « وهذا القدر کافی فیما نرومه من التعریف بمقام الرؤیا والذی سکتنا عنه عظیم » دیمشدر (۱) .

مقصد

۴

استاذ و شیخزری . شاگرد و صاحبزری . کراماتزری .

ابن عربینک استاذزری کوب اولوب اکثری اندلس عالمزری ایدی . مشهورزری بونلردر : (۱) ابو بکر بن خلف . بو کیمسه دن «اشبیلیه» ده قرائت سبعة ايله قرآن کریم اوفومش و محمد بن شریح الرعینی نام مؤلفک «الکافی» اسمنده اولان کتابینی روایت ایتمشدر . (۲) ابو بکر محمد بن ابی جهمه . بوندن امام دانی حضرتلرینک «التیسیر فی القرائت السبع» نام اثرینی اوفومشدر . (۳) ابن زرقون . (۴) ابن بشکوال . (۵) ابو عبدالله محمد بن القاسم التمیمی الفارسی و بونلردن باشقلر (۱) . حدیث علمنده اولان شیخزری شونلردر : ابن عساکر ، ابن الجوزی (۲) ، حافظ سلفی و غیرلر .

تصوفده اولان شیخزری حقهده «روح القدس» اسمنده بر رساله توزوب مناقبلرین ذکر فیلیقی روایت ایدلنور . ملازمت ایتمش شیخزری یونس القصار الهاشمی و ابو مدین المغربی و غیرلردر . پیرلرینک کوبسی عبدالقادر الگیلانی اصحابندن اولسه لر کرب . «اشبیلیه» شهر نده ۹۰ یاشندن اونمش فاطمه بنت ابن المثنی اسمنده

(۱) ابن زهر هم صاحب ترجمه استاذلرندن اولاچقی ابی امیعهنک بر حکایتندن آکلاشلور . عیون الانباء . ج ۲ ص ۶۷ .

(۲) ابن الجوزی باشقه محدثلر قبیلندن اهل تصوف حقهده الوغ اخلاصلی اولمادبغندن ابن عربینک بوندن اجازت آلمقی بر قدر عجبدر . ابن الجوزی ، غزالی حتی جنید و شبلی حقهده : «لعمری لقد طوی هوءاً» بساط الشریعة طیا فیا لیتهم لم يتصوفوا» دیدیکی روایت ایدلنور . «الطبقات السکبری» للشعرانی : ج ۱ ص ۳ .

بر فاضله خاتون حضورنده بر قاچ سنه‌لر خدمت ايتديكنى كنديسى
حكايت ايلر (۱). اسمندن آكلاشلايغينه كوره «الدرة الفاخرة فى
ذكر من انتفعت به فى طريق الآخرة» نام اثرى ده كندينك شىخلىرى
حقنه يازلمشدر. صوك و قتلرده «الا كبرية» اسمى ايله معروف اولان
تصوف مسلكى بوگا (الشيخ الاكبر سوزينه) منسوبدر.

دين علملىرى حقنه اولان اسنادلريزك بر قسمى «محاضرات
الابرار ومسامرات الاخبار» نام كتابنده مذكور ايسه ده (ص ۶-۹)
اسملر وفاميليه لرك درست باصلدقلرينه اعتمادمز كامل اولوب يتماز.
يكندن بو يرگه نقل ايتماذك «محاضرات» ك يازمه نسخسى ويا كه
باشقه طبعسى ده كتيخانه مزده اولنمادى.

ابن عربى «بغداد» غه كر ديكنده درس حلقهسى قوروب كندى
تأليفاتندن تعليم ويرديكى كى سياحت ايتمش شهرلرنده ده تدريس
ايله شغللنمشدر. شونك ايچون شاگردى كوب اولسه كرك.

عموما اسناذ و شىخلىرى . سفر و سياحتنده كورمش حاللىرى
«ترتيب الرحله» نام بر اثرنده بيان ايدلمش ديرلر. بزلر ايسه بو
اثرنى كورماذك . طبع ايدلوب ايدلمادىكى حقنه ده خبرمز اولمادى.

*
*
*

مناقب كتابلىرى ياز وچيلر ، خصوصا كرامات عاشقلارى ، غوث و قطبلىق
ايله حكيم ايتمك ايچون اولسه كرك ابن عربى گه پك چوق خارق عادت شيلر
اسناد ايتمشلردر . خبرلر اكرده اورنده بيان ايدلمش شرطلرغه موافق
اولسملر ، كرك خارق عادت و كرك باشقه شى گه دائر اولسون آنى انكار
ايتمك مكابره و عنادلىق اولور . اما معلوم شرطلر خار جنك اولره ق يالگز
مناقب كتابلر نده غنه مذكور اولان خبرلرى قبول ايتمامكده هيچ كيم
عيبلو اولماز . اوشبو اصل اوزرينه عقلا وعلما اتفاقى واقعدر .

ابن عربى گه اسناد ايدلمش كراماتلردن، نمونه اولسون
ايچون بر ايكي سيني گنه ذكر ايدم چكمز:

(۱) شعرانى «الطبقات الكبرى» نام اثرنده: «ذكر ابن عربى
فى بعض كتبه صفة السلطان جد السلطان سليمان بن عثمان الاول
وفتحة القسطنطينية فى الوقت الفلانى فجاء الامر كما قال. وبينه وبين
السلطان ماتى سنة» دييور (ج ۱ ص ۱۵۹).

اوشبو سوزنى ابن عربينك اوز كتابلرند كورماديكهدن ابن
عربيدن صدورينى تصديق ايدرگه اقتدارمز يوق، بلكه تصديق ده،
تكذيب ده ايتماديكمز حالده طور مقدهمز. شعرانى، بيوك وعالي جناب
هم ده عالم آدم اولديغى حالده بعض وقت اوز درجه سينه مناسبتمز
ركيك سوزلر سويلر. خصوصا كرامات و خارق عادتلرگه دائر
خبرلر طوغروسنده مجذوب ومغلوب هم ده اختياري مسلوب بر
حالده در. هر الوغ و بيوك آدمك بر يومشاق طرفى اولديغى معلوم.
شعرانينك يومشاق طرفى ده خبرلر ك اسنادلرينه اهميت ويرماديكى
اولسه كرك. فرعون ايمانى حقنده اولان خبرلر، مسلمانلر ك دينلرى
ودنيالرى ايچون اهميتلى اولماديغى حالده، اسلام جماعتينك مجادلرينه
وبر برى ايله خصومت قيلمشولرينه سبب اولسه، شعرانى طرفندن
روايت ايدلمش كرامات خبرلرينك ده اكثرى اضعاف مضاعف
اوله رق مسلمانلر ك فتنه لئمكلرينه سبب اولمشدر. شعرانينك
اوزينه الله رحمت ايتسون، لكن خرافات ايله طولوغ اثرلرى يك
چوق آدملر ك ضاللتلرينه سبب اولمشدر. «لكل جواد كبوّة وعفوالله
اوسع من كل هفوة». شعرانى، اوزى توزومش فاعده سينه كوره،
مذكور كرامات خبرينى ابن عربى اثرنده كورمش اولسه «مدسوس»
ايديكينه (واقع)، بالفعل اولديغندن صوكت باشقه برى طرفندن الحاق
ايدلوب يازلدغيينه) حمل ايدرگه تيوشلى ايدى.

(۲) «الشجرة النعمانية» اسمی کتابنده ابن عربی: «اذا دخل
س فی ش ظهر قبر مجیب الدین» دیمش ایدی فی الواقع سلطان
سلیم، شام شهرینه کردیکنده ابن عربی قبری اوستنه بنالر صالوب
وقفلر قیلدی، دیپورلر.

ابن عربینک اوشبو اسمده کتابی اولوبده وشونده هم بویله بر
سوز یازمش اولسون، بونک ایسه کراماتغه تعلق یوقدر. زیرا
مذکور عبارتده اولان «س» حرفندن سلطان سلیم نی و«ش» حرفندن
شام شهرینی اراده قیلدیغی هنوز معلوم دگل. احتمال که بونارغه اصلا
مناسبتی اولمامش بر شینی اراده قیلمشدر.

ابن عربینک «علم جفر» ایله اشتغال ایتدیکنی و اوشبو
موضوعده بعض بر اثرلر تالیف قیلدیغی روایت ایدنلر وار.
ظاهر، ابن عربی بو قبیلندن اولان سوزلرینی «علم جفر» قاعده سینه
کوره سویلامش اولور. «علم جفر» اربابی اوشبو علمنی امام محترم
حضرت علی دن آلدقلرینی روایت ایدرلر و بوکنا بنا ایدوب بو اورنده
ابن عربین منقول واقعه لر قبیلندن کوب شیلر سویلرلر. بونلرک
کراماتغه دلالت وتعلق اولماسه کراک (۱).

صوگ و قتلر ده اسلام دنیاسی کرامات خصوصلرینه شول قدر اهمیت
ویرمش وشول مرتبه ده معتبر طوتمشدر که قرآن شریف، توحید وتصدیق
رسالت ایله نه درجه ده بیورمش اولسه کرامات ایله اعتقاد حقنه ده
شول درجه ده بیورمش ظن ایدرگه یول وار. هبج شبهه یوق قرآن
شریفده حکایت ایدلمش و یا که اوزینک قاعده لرینه موافق صورتده
خبر ویرامش کرامات واقعه لری اولسه بونلر نی تصدیق لازم یاخود
قبول جائز، اما بوندن باشقه صورتلر ده بونلر نی تصدیق و قبول قیلدی
ایله مسلمانلر مکلفی دگلرلر در.

سيد محمد رشيد رضا حضرتلرى: «والعجب ان الناس لا يعترضون على الشعرانى فى قوله: - مما من الله به على ان اعطانى قول - كن - فلو قلت لجبل كن ذهباً لكان - ولا يرون انه ينافى الدين بل يعترضون على ابن تيمية اذ يقول لا اله له التصرف الا الله ولا دين الا ما جاء فى كتاب الله وسنة رسوله فهكذا يفعل التقليد لابقى عقيدة ولاديننا. ولا حجة فيه الا الاذعان للشخص الذى لا عصمة لهم من الجهل ولا من الخطأ والاحكايات وقائع غريبة ينقل مثلها عن جميع الملل. وكثيراً ما يكون هؤلاء المعتقدون بتصرف الاموات من اهل العبادة والزهد والاخلاص بحسب تقاليدهم ولذلك يغش الآخرون بهم وخلق الانسان ضعيفاً»
دييور (١).

خلاصه: خصوصى دليل اولمادبغى صورتده خارق عادتلك، كرامت اولمقلى لازم دگل، خارق عادتلك ولايت كه دلاتلرى ده يوقدر. مسلمان بنده ايجون مقصد اقصى و مطلب اعلى قرآن كريم و سنت رسول اللهغه متابعتن واصحاب كرام بوللرينه ملازمت ايتمكنن عبارت اولسه كرك. اسلام شريعتنده معتبر اولان «كرامت» ايشته بودر.

مقصد

۵

شعرلری

ابن عربی شعر سویلرگه مقتدر و آرزوسی ده کامل اولان عالم لردن اولدیغی ایچون مختلفی فصللرده انشاد ایتمش شعرلری پک کوبدر. بونلر آراسنده بر چوغوسی تصوف و اسرارغه دائر در. خالص عرب نسلندن و اندلس تربیه سی کوردیکنندن و احتمال که جاهلیت وقتینک نادر شاعرلردن اولان حاتم طائی ذریتندن اولدیغینک اثری ایله در ابن عربی هر نه قدر تصوف اهلندن معدود اولور ایسه ده غایت حر فکری، عموما شاعرلر و ادیبلر قبیلندن خوش طبیعتی، ینگل روحلی بر ذات اولمشدر. اثرلرینی مطالعه ایدوچیلر بونی هر وقت بیلورلر.

نمونه اولسون ایچون ایکی اوج عدد شعری بو یرده نقل اولنده در:

بین التذلل والتدلل نقطة * فیها یتیه العالم النحریر
هی نقطة الاکوان ان جاوزتها * کنت الحکیم وعلماک الاکسیر

إذا رأت اهل بيتی الکیس ممثلاً * تبسمت و دنت منی تمأزحنی
وان رأته خلیبا من دراهمه * تجهمت و انثنت عنی تقابحنی

باغایة السؤل و المأمول یاسندی * شوق الیک شدید لا الی احد
ذبت اشتیاقا و وجدای مجبتکم * فآه من طول شوقی آه من کمندی
یدی وضعت علی قلبی مخافة ان * ینشق صدری لما خاننی جلدی

ما زال یرفعها طورا و یحفظها * حتی وضعت یدی الاخری تشد یدی.

خراب و با یغوشلر او یاسی اولدیغندن صوڭ ابن عربی « مدینه الزهراء » نی کوروب متأثر اولمش و بداهتا اوشبو شعرلر نی سویله مشدر :
 دیار باکناف المـلـاعب تلمع * و ما ان بها من ساکن وهی بلقع
 ینوح علیها الطیر من کل جانب * فیصمت احبانا و حینا یرجع
 فضاطبت منها طائرا متغردا * له شجن فی القلب وهو مروع
 فقلت علی ما ذا تنوح و تشتکی * فقال علی دهر مضی لیس یرجع.

اذا حل ذکر کم خاطری * فرشت خودی فی مکان التراب
 واقع فی الذل علی بابکم * فعود الاساری لضرب الرقاب.

« الفتوحات المکیه » سنده ده شعرلری و اوزون قصیده لری هم کوبدر. نمونه اوله رق اوشبو بیتلری بو یرده نقل اولنده در :
 الله یعلم انی لست اعلمه * وکیف یعلم من بالعلم نجهله
 انسی علمت وجودا لایقیده * نعت بحق ولا خلق یفصله
 علمی به حیرتی فیه فلیس لنا * دلیل حق علی علم نحصله
 فلیس الا الذی جاء الرسول به * فی الحالین و بالایمان نقبله
 فان تفکرت فی القرآن تبصره * وقتا ینزهه وقتا یمثله .

روم سلطانی اولان عزالدین کیکاوس (۱) طرفندن یازلمش

(۱) دشت قیچق خانی منگو تیمر حضورنده طوردیغنده ۶۷۷ تاریخده «سرای» شهرنده وفات ایتدی. بو کیسه نڭ ابن عربی ایله مکاتبه سی کوب اولنده چغنی مظنوندر. بوڭا خطاب ایدرک ابن عربی طرفندن یازلمش ایکنچی بر مکتوب «مسامره» ده منظوم اولدی. ج ۲ ص ۱۹۵.

مکتوبکه فارشو جواب اوله رق «ملاطبه» شهرندن اوشبو شعرلرینی کوندرمشدر:

کتبت کتابی و الدموع تسيل * و مالی الی ما ارتضیه سبیل
 ارید اری دین النبی محمد * یقام و دین المبتلین یزول
 فلم ار الالزور یعلو و اهله * یعرون و الدین القویم ذلیل
 فیاعز دین الله سمع الناصح * شفیق فنصاح الملوک قلیل
 و حاذر بتأیید الاله بطانته * تشیر بامر ما علیه دلیل
 لیمنی بیت المال و البیت ساقط * فجد و توکل فالاله کفیل .

تأمل سطور الکائنات فانها * من الملاء الاعلی البک رسائل
 بیته حکمت و فلسفه گه دائر اولدیغندن موافق و مخالفلری
 طرفندن تحسین ایدلهمشدر .

شعرلری بیوک بر دیوان تشکیل ایدوب ۱۲۷۱ده «بولاق» ده
 طبع ایدلدیکنی ایشتدک .

مقصد

٦

تأليفلى و بو كوندە مطبوع اولان اثرلىرى

ابن عربى، كتاب تأليف اينتمكدن لذت آلمش عالمردن ايدى .
ترجمهء حالينى ياز وچيلار دورت بوز قدر تأليفى اولديغنى خبر و بورلر .
اسكن بونلردن بيش اون دانه سندن باشقه لرى كچوك رساله لردن
عبارت اولسه لر كرك .

بو كون گه قدر مصر و استانبول مطبعه لرنده طبع ايدامش اثرلىرى
بونلردر : الاحديه . الاخلاق . اصطلاحات الصوفية . الامر المحكم المربوط
فيما يلزم اهل طريق الله من الشروط . تحفة السفرة الى حضرة البررة .
الحجب . رسالة ملايدمنه للمريد . روح القدس . شجرة الكون . شق
الجيب . الفتوحات المكية . فصوص الحكم القرية وفك الكربة . القول
النفيس فى تفليس ابليس . محاضرات الابرار و مسامرات الاخيار . موافع
النجوم و مطالع اهالة الاسرار و العلوم و غير لرر .

فهرستلردن معلوم اولديغينه كوره «دمشق» كتبخانه لرنده اوشبو
اثرلرندن يازمه نسخه لر موجوددر : حلبة الابدال . الخلة رسالة الانوار .
رسالة وحدة الوجود . شجون المسجون . الشواهد . فصوص الحكم .
القصيدة التائية . كنه ما لايد للمستر شد .

شيخ زين الله حضرتلى كتبخانه سنده اوشبو نسخه لرنى كوردم :
الانفاس العلوية فى المكاتبات . البيعة الالهية تاج التراجم فى اشارات
العلم و لطائف الفهم . رسالة فى بعض احوال القلب . فضائل شهادة التوحيد .
كنه ما لايد للمستر شد ، ماهية القلب

اوشبو یدی عدد رساله بر یرده جلدنمش و هر بری ایسکی زمانلرده یازلمش اولوب املالری درست، کاغدلری چداملیدر. فرصتم آز اولدیغندن دقت ایله مطالعه ایدرگه موفق اولمادم.

* * *

ابن عربینک بعض بر تألیفلرندن آبروم صورتده بحث ایدرگه حاجت اولدیغندن، هر نه قدر سوز اوزایور ایسهده اوچ بیش اثری حقیقه بو یرده تفصیلات ویرلور:

الاخلاق. بونی فخرالدین الرازی اوزرینه مکتوب صورتده یازدیغن کندیسسی «الفتوحات» ده بیان ایتمشدر. مطبوع نسخه سی ۶۰ بیتده در. الاسرا الی مقام الاسری. بونک حقیقه ابن تیمیه: «مضمونه حدیث نفس و وسواس شیطان حصلت فی نفسه جعل ذلك معراجا کهعراج الانبیاء واخذ یعیب علی الجنید و علی غیره من الشیوخ ما ذکروه» دیبور (۱). ابن عربی «الفتوحات» ده هم بر اسرا تصویر ایدوب کوب شیلر یازمش. بو یرده مذکور کتاب شونک عینیمی یاخود باشقه می؟ معلومهز اولمادی.

اصطلاحات الصوفیة. بو مختصر رساله نی ۶۱۵ صفرنده «ملاطیه» ده یازمشدر. ایلك مرتبه مصرده «وهیبه» مطبعه سنده و سوکره ۱۸۹۷ میلادیده خان کرمانلی محمد علیم افندی طرفندن «پیتر بورغ» ده نشر اولندی.

الجمع والتفصیل فی اسرار معانی التنزیل. قرآن شریف تفسیری اولوب کهن سورهنده «وعلمناه من لدنا علما» آیت شریفه سینه ایرشوب طوقتامشدر.

الفتوحات المکیة. ابن عربی اثرلرینک بیوکی همده باشقه اثرلرینک خلاصه یاخود تفصیلرینی جامع اولانی اوشبو «الفتوحات»

(۱) منهاج السنة النبویة. ج ۳ ص ۸۶.

اولسه كرك . بونك حقنده « ارشاد القاصد » صاحبي : « و نساك ملتناهم الصوفية ولهم آداب شرعية و اصطلاحات يشتمل عليها - عوارف المعارف - للسهروردي . . . ولا انفع ولا اجمع من كتاب - الفتوحات المكية - للمشيخ محيي الدين بن العربي الطائي و كتبه لا تخلو من فوائد ضمن اشارات لطيفة » دييور (۱) .

كتابلر بنى مسوده سز تاليف ايتديكن بيان قيلمده اولان ابن عربى (۲) اوشبو اثرينى اوزينك صوك عهونده همده هر كون اوچ فورمه قدر يازوب ۶۲۹ نچى ييل صفرنده تمام ايتديكى مرويدر .

ابى عربينك اوز قولى ايله ، حاشيه سينه : « وقف محمد بن على بن عربى الطائي هذا الكتاب على جميع المسلمين » ديه يازوب وقف ايتمش اولان اصل نسخه سى بو كونده « قونيه » شهرنده حكومت كتبخانه سنده محفوظدر . كتاب تمام اولديغنده : « وقد تم هذا الكتاب على يد منسئه وهو النسخة الثانية منه بخط يدى وكان الفراغ منه بكرة يوم الاربعاء الرابع والعشرين من شهر ربيع الاول سنة ۶۳۶ ست و ثلاثين وستمائة و كتبه منسئه » ديه قيد ايتمشدر .

حافظ برزالى وغيرلر اوشبو نسخه دن اوقوب اجازت آلدقلر بنى ، اجازت هم ابن عربى قلمى ايله حاشيه سينه يازلدقن روايت ايدرلر . عبدالاحد آلما آلانى جنابلردن : « مؤلف حضرتلر ينك كندى قلمى ايله يازامش - الفتوحات المكية - نى بالذات قونيه - شهرينه واروب زيارت ايتدم ، تمامى ۳۸ جلدده در (۳) ، بونى كورر ايچون پك يراق يرلردن كلوچيلر اولور ايمش » ديه ايشتم (۴) .

(۱) ص ۳۷ .

(۲) فانى لا اعمل لتصنيف من تصانيفى مسودة اصلا . آخر الفتوحات .

(۳) كاتب چاپى « ۳۷ جلد » دييور .

(۴) اوشبو عبدالاهد افندى ، بو كونده « بروسه » ولايتى « بازارگوى » قضاسى

« آلما آلانى » قويه سنده ، شيخلك ايدوچى زين العابدين شرف الدين نام برداتك خليفه سى

ابن عربی خصوصی مکتوب یازوب ابن الفارضین «القصیده التائبه» سینه شرح یازوق حقتده رخصت صورديغنده ابن الفارض ده: «مستقل صورتده شرح یازارغه لزوم یوق، زیرا - الفتوحات المکیه - کز مذکور قصیده گه شرحدر» دیه جواب فایتاردیقی مرویدر.

«ابن عربی، بر طهارت ایله اوچ آی مدت طوردی» دیدیکندن صوڭ ابن حجر المکی: «الفتوحات» نی کاغذ حالنچه کعبه نڭ اوستنه قویوب بر ییل طوتدی، کیر و آلدیغنده کاغذی شول حالنچه اولوب هیچ بر ضرر کلاماشیدی. حالبوکه اوشبو سنهده بغمور وییلر کوب اولدی، بو حال ایسه کتابڭ الله تعالی قاشدک مقبول اولدیغینه دلیلدر «دیور (۱)». ابن حجر اوشبو حکایتی فیروز آبادین کوچر مش ایسهده کندی. حالینه مناسب مبالغه و افراطلردن اولدیغی ایچون کوچر مش اولسه کرک. زیرا مؤلفر، اوزاری اشانمازلق شیلر نی رأسا نقل اینمازلر، ا گرده برر سبب ایله نقل فیلورغه مجبور اولسه لر اوزلر. ینڭ رضا اولمادقلرینی اشعار ایدر لر. رضا دگل سوزلرن حکایت فیلدیغنه ابن حجرده بویله قیلور.

«الفتوحات المکیه»، موضوع جهتنچه اولماسهده اسلوب جهتنچه جاحظ اثرلری قیلندن غریب بر اسلوبده و اطرادسن بر شکله ترتیب ایدلش، بحثلر مختلف اورنلرغه تفریق قیلنمش، بعضیلری دفعه لر ایله تکرار ایدلنوب بعض مسئله لر، حسابسن چیت جمله لر ایله آرا- شمش و آیولمشدر. بعض بر بحثلرنده تناقض و مخالقلرده یوق دگلدر. شوڭ ایچون برر مسئله نی حل ایتمک آرزوس ایله بو اثرگه مراجعت

اولوب ۳۶ یاشلرندهدر. عبدالعلیم بن احمد بن حسن بن ابراهیم الداغستانی نام رفیقی و فاین آناسی ایله ۱۳۲۷ - ۱۹۰۹ تاریخی شهبان وشوال آیلرند، «بخارا» شهرینه واردقلرنده و قایتقلرنده غربت خانه مزگه تکرار کوب یوردیلر.

(۱) الفتاوی الحدیثیه. ص ۲۱۰.

ايدنلر ايچون شول مسئله نك مختلف اورنلرينى ايزلب نابارغه وشوندن
صوك تدقيق ايدرگه تيوشلى . بويله اولماديغنده ياكلشمق احتمالى
يراق اولماز . بزم تجر به مز اوشبودر .

«الفتوحات» حقنده ابن عربى كنديسى ديبور : (۱) فانه ما قررنا
فيه امر غير مشروع لله الحمد وان كنا لم نتعرض لذكر الاداة مخافة
التطويل فيما خرجنا بحمد الله عن الكتاب والسنة فيه (۱). (۲) «فالعلم
الالهى هو الذى كان لله سبحانه معلمه بالالهام واللقاء وبانزال الروح
الامين على قلبه . وهذا الكتاب (الفتوحات) من ذلك النمط عندنا
فوالله ما كتبت منه حرفا الا عن املاء الهى والقاء ربانى او نفث
روحانى فى روع كيانى» . (۳) «فانا ما فصدنا هذا الترتيب عن اختيار . . .
فاله تعالى رتب على يدنا هذا الترتيب فتركناه ولم ندخل فيه برأينا
ولا بقولنا (۴) ابليس ايله سهل مناظره سيني حكايه ايتديكندن صوك
ابليس حقنده : «فهو استاذ سهل فى هذه المسئلة واما نحن فما اخذناها
الا من الله فما لابليس علينا منة فى هذه المسئلة بحمد الله ولا غيرها
وكذا ارجو فيما بقى عن عمرنا» .

ابن عربى نك «الفتوحات» وباشقه اثرلرى حقنده بو فيلمدن سوز-
لرى «الفتوحات» ك متعدد اورنلر نده كورلور . مع ما فيه ابن عربى
حقنده اولان انتقاد وطعنلر اوشبو اثرلر نده اولان بعض سوزلرى
حقنده در . ديار مصر مفتيسى استاذ وامام محمد عبده حضرتلرى : « كتب
محبى الدين بن عربى مملوءة بما يخالف عقائد الدين واصوله » ديبور
اولمش همده مصرده مطبوعات رئيسى اولوب طورديقى وقت «اهلندن
باشقه لر ايچون مطالعه جائز دگل» ديه «الفتوحات المكيه» و باشقه
كوب اثرلرينى طابع ونشر ايدرگه رخصت وبرمامشدر . (۲)

(۱) الفتوحات . ج ۱ ص ۴۰۴

(۲) المنار . ج ۷ ص ۳۳۸ - ۳۳۹

«الفتوحات»، علم دگرزی ایسه ده بوندن لازم درجه ده فائده
 آلمق، مکمل صورتده ترتیب ایدهش فهرستلرگه موقوفدر. بویله
 فهرستلر اولنمادیغنده کرکلی سوزلرنی - استطراد و تصادف یوللو اولماز
 ایسه - نابلق مشکل. بر کون کلور، مستشرقلر بوکا فهرست ترتیب
 قیلورلر، لکن شوکا قدر اوز آرامزدن بر علم عاشقی چیقوبده
 مستشرقلر خدمتنه حاجت توشماز صورتده آچیق ایدوب برر نرسه
 ترتیب فیلسه هم ابن عربی گه همده علم یولینه خدمت ایتمش اولور ایدی.
 فاضل محترم عالمجان حضرتلری اوزینک کتبخانه سنده اولان
 «الفتوحات» نسخه سی حقنده خصوصی بر مکتوبنده اوشبو جمله لرنی
 یازمشیدی :

«الفتوحات المکیه، الله تعالی نعمتی اوله رق قول یازمه نسخه لر
 فقیرگه نصیب اولدی بخارا شهرنده رسمی درس کتابلری وحاشیه لردن
 باشقه اثرلرک بازاری اولمادیغی بنم ایچون کوب فائده کیتوردی .
 متفرقه اولسه ده یغشی نسخه لر فوله کردی . بر جزئی، بخاراده عادت
 خلافتنه اوله رق ظهور ایتمش عبدالعزیز مخدوم ابن فاضی عبد الغنی
 نام، عاشق فنون و کتب اولان بر یاش مفتینک مطالعه سی و تحشیه سی
 ایله مزیندر. بونک اولندن دورت سطری تبرک عارف جامی مولوی
 عبدالرحمن حضرتلرینک قلمی ایله ابتداء ایدهش. بو نسخه، بخاراده
 مشهور و جمهور همده بیوک مدرسه لردن اولان «امیر عرب» مدرسه
 سیننی تعمیر ایدوچی امیر عرب عبدالله یمنی اوغلی اولان امیر محمد باقر
 الیمنی الحسینی ملکنده اولمشدر. امیر عرب ایسه عبدالله خان اوز-
 باکی مشایخ و علماسندن اولوب مدرسه سی برکاتلی اولمق ایله معروفدر.
 امیر محمد باقی یمنی ۹۶۳ سنه لرده اوشبو نسخه صحیفه لرینه بایناق
 ایبات و مقاله لر یازمش. کتابک صوک صحیفه سیننی هم اوزی یازوب
 تمام ایتمشدر. کتابک آخرنده مولوی جامی قلمی ایله یاروم صفحه

قدر فارسی لساننده حضرت یونس علیه السلام حقنده گوزل بر مقاله یازلهشدر. ایکنچی بر بیوک جزئی ابرشیمی کاغده نظیرسز خوش خطلی ومطلی نسخهدر. آراده بعض بر نقصانلر اولسهده مالک اولدیغم نسخهلر نادر ومثللسز شیلردر. محبت ایله آلدیم وبر قدر مطالعه قیلدم.»

«فازان» شهرینه واردیقده (۱۳۲۹ نچی سنه شعباننده) محترم عالجهان حضرتلری کتبخانهسند اوشبو اثرلرنی کوردیم. فاضل جامی حضرتلرینک «کافیه» که اولان شرحی مدرسه لرمزده دستورالعمل طوتلدیقندن روسیه اسلاملرینک الوغ بر قسمی بوکا بالواسطهشا گردلر در. اوشبو سببدن استاذلرینک رسم خطنی کورسونلر وکوز اوکلرنک یادکار قیلوب طوتسونلر ایچون فوتوغراف ایله مثالنی آلدروب اوشبورساله که قوشدم.

الفتوحات، برنچی دفعه اوله رق ۱۲۶۹ دن ۱۲۷۴ تاریخینه قدر مصرده «بولاق» مطبعهسند دورت عدد بیوک جلدلر ده طبع اولنمش. صفه لری ۳۷ سطر دن عبارت اولدیغی حالده برنچی جلدی ۸۰۰ بیت، ایکنچی جلدی ۷۷۲ بیت، اوچونچی جلدی ۶۲۹ بیت، دورتنچی جلدی ۶۱۱ بیت اولوب جمله سی ۲۸۱۲ بیتدر.

بنم استفاده ایتدیکم نسخه اوشبو باصمه ایلی. بونی ایسه محترم محمد نجیب افندی تونتاری جنابلرندن عاریت طریقنجه آلوب طورمشیدم (جزاه الله خیرا). لیکن اوشبو اثرمزده «الفتوحات» غه ایدلمش حواله لر اوزمزده اولان صوڭک طبع که نظرا قیلنمشدر.

صوڭره اوشبو ۱۳۲۹ تاریخنده طبع ایدلمش نسخه نی کندید هم مالک اولدم. بو نسخه ایسه امیر عبد القادر الجز ائری طرفندن «قونیه» ده اولان مؤلف نسخه سی ایله تصحیح ایدلمش (۱) نسخه دن

(۱) امیر عبد القادر ۱۳۰۰ تاریخی ۱۹ رجبده «دمشق» ده وفات اولدی، قبری ابن عربی نربه سی جوارنده در. ۱۲۸۸ ده «دمشق» دن ایکی عالمنی بالقصد «قونیه» گه یباروب مؤلف نسخه سندن «الفتوحات» نى مقابله قیلدردیغی مرویدر.

كوچرامش اولديغي هر جلد اولنده: «طبع على النسخة المقابلة على نسخة المؤلف الموجودة بمدينة قونية وقام بهذا المهم جماعة من العلماء بامر المغفور له الامير عبدالقادر الجزائري رحم الله الجميع واثابهم المكان الرفيع» ديه قيد ايتمش علاوهلر نندن اكلاشلور.

۳۵ سطرده اولان بو باصمه نك بونچي جلدی ۷۶۳ بیت، ايكنچي جلدی ۶۹۳ بیت، اوچونچي جلدی ۵۶۸ بیت، دورتنچي جلدی ۵۶۱ بیت اولوب جمله سی ۲۵۸۵ بیتدر.

بو اثرنی نشر قيلمقدن طابعلر ك قصدلری علم گه خدمتدن زياده، تجارت وبایلق حاصل ايتمك اولسه كرك. اكرده حقيقت حالده مرادلری علم گه خدمت ايتمك اولسه ایدی، مصر فلرینه باقمه سزین بر هیئت كوندروب «قونیه» ده اولان اصل نسخه دن مقابله ايتدرمش واصل نسخه حقنده ده مفصل معلومات ویرمش اولور لر ایدی. مثلا: اصل نسخه نك نه قدر جز اولوب، صحیفه لری و سطرلرینك عددلری، جتهلرینك مقدارلری و آغر لقلری بیان ایدلوب الك مهم یرلردن لاقلا عینا اوله رق بو قاچ عدد کلیشه لر فویلش اولور ومقابله ایدوچی هیئت اعضالری طرفندن بر اعتماد نامه (پرتوقول) توزلوب امضا قیلانور، شاهد صفتی ایله کتبخانه ناظرلری و سائر معتبران اسملری قيد اولنور ایدی. ايشته بو تقدیرده اوشبو مطبوع نسخه نی هر کیم ابن عربینك اوز قولی ایله یازلمش منزلنده حساب قیلورلر ایدی. لیکن بزم اسلام خلقنده تدبیرلرده قصورلق قيلمق عادت اولديغینه كوره اوشبو خصوصلرغه اهمیت ویرلماش وپك الوغ اولاقچو خیر اشلر فوت ایدلمشدر. «لعل الله یحدث بعد ذلك امرا».

اوشبو طبع خانمه سنده بویله عبارت وار: «وقد سبق تکرار طبع الکتاب فی المطبعة الامیریة واستدرک فی الطبعة الثانية ما اخلت به

الاولى من الاسقام الغلطية ولكن فاتهما العثور على نسخة المؤلف التى يجب الرجوع اليها وان لا يعول فى التصويب والترجيح الاعليها وكان من العناية الالهية ان سيقمت الينا عند اعادة الطبع نسخة مقابلة على خط المؤلف اعتنى بمقابلتها لفيى من اكابر العلماء وكان هذا بهمة الامير الحاج عبدالقادر الجزائري فخر الامراء فصار تصحيح الكتاب على مقتضى ما فيها من التصويب فجاءت نسخة يجب عض النواجذ على كل ما فيها حتى التبويب اذ كان هو خطه المصون ونصه القويم المكنون». بوندىن آكلاشليديغينه كوره «الفتوحات» بوندىن مقدم ايكى دفعه طبع ايدلمش، بونسى ايسه اوچونچى مرتبه طبعسى ايش.

فصوص الحكم. ٢٧ باب اوزرينه ترتيب ايدلمش بر اثر اولوب بونى ٥٦٢٧ء تاليف ايتمشدر. اوزى گنه ده و شرهارى ايله ده متعدد مطبعه لره مختلفى تاريخلره باصلمشدر. استانبولده باصلمش توركيچه ترجمه لرى ده وار.

كشوف الاسرار و هتك الاستار. بونك ٢٠ جلدده اوله رق قرآن كريم تفسيرى ايديكنى روايت فيلورلر. مصرده خد يو كتبخانه سنك بر تفسيرى محفوظ ايديكنى ايشتك ايسه ده اوشبو اثر ك عيني اولوب اولماديفى حقنده معلوماتهز يوق.

محاظرات الابراز ومسامرات الاخيار. بو اثر ينى ٣٦ عدد مختلف كتابلردن جمع ايدوب ٦١١ تاريخنده يازديغنى و ٦٢٢ هم ٦٢٣ سنه لرنده بعض شيلر آرتدرديغنى كنديسى بيان ايدر. ايلك مرتبه اوله رق ٧٥٤ بيتك ١٢٨٢ تاريخنده تاش باصمه ايله و صوكره ايكى جلدده ١٣٠٥ تاريخنده حرف ايله ٤٢٢ بيتده «العثمانية» مطبعه سنه باصلدى. هر ايكى باصمه سى مصرده در. فقط بو اثر ك اصل و مصحح بر نسخه دن باصلديغى حقنده شبهه وار. مسلمانلر ك آقچه صوفه قلىرى حقنده پاك كوب مؤرخلر طرفدن مغلق صورتده يازلمش خبرنى

ابن عربی اوشبو اثرنده آپ آچیق اوله رق: «و نقشت الدنانیر والدرا هم بالعربیة سنة ست و سبعین و قیل خمس و سبعین. نقشها عبدالمک بن مروان. وکان نقشها قبل ذلك بالرومية» دیه مشدر. بوسوز ایسه، اسلاملرده ائک ایلك مرتبه آفچه صوقدروچی عبدالمک اولدیغنی دگل بلکه ائک ایلك عربی یازو ایله صوقدروچی غنه عبدالمک ایدیکنی بیلدر. درستیده شویله در (۱).

مشکاة الانوار فیما روی عن الله سبحانه وتعالى من الاخبار. یوزده بر عدد حدیث قدسی وایتندن عبارت اولان بو کتابنی ۵۹۹ تاریخده «مکه» ده جمع ایتمشد. بونک اوزرینه امام نووی طرفندن بر شرح یازلدیغی روایت ایلدنور. اسماعیل العجلونی طرفندن ترتیب ایلمش «عقد الجواهر الثمین فی اربعین حدیثا من احادیث سید المرسلین» نام اثرده اوشبو کتاب یکرمنچی اوله رق ذکر ایلمشد. عصر مزده حجاز مسندی اولان محمد علی بن ظاهر الوتری حضرتلری «مشکاة الانوار» نی مؤلفی اولان ابن عربیدن ۱۳ واسطه ایله روایت ایدر ایدی. لکن بو کبی سندلرک درستلگی شبهه دن خالی دگل. خصوصاً مذکور سندده ابن عربی مخالفلرندن اولان ابن حجر العسقلانی مذکور اولمقی، شبهه نی دخی ده تأیید ایلر.

مواقع النجوم ومطالع اهله الاسرار والعلوم. بو اثرنی ۵۹۵ تاریخ ریضا ننده اونبر کون مدتده «مربیه» شهر نده تألیف ایدیکن کندیسی «الفتوحات» ده بیان ایدر (۲) ۱۲۲۵ ده مصرده ۲۰۴ بیتده طبع اولندی.

مصرده «المیمنیه» مطبعه سنده ۱۳۱۷ تاریخده باصلمش و: «الحمد لله الذي جعل مناظم كلامه مظاهر حسن صفاته وطوالع صفاته مطالع نور

(۱) بو طوغروده «شورا» ده بحثلر وار. ج ۱.

(۲) ج ۱ ص ۳۳۴.

ذاته» ديه ابتدا ايدلمش بر تفسير وار. برنجي جلدی ٢٠٦ وايکنچي جلدی ده ٢١١ بيتدر. بونك باش طرفينه: «تفسير الشيخ الاكبر العارف بالله تعالى العلامة محبي الدين بن عربي اعاد الله علينا من بركاته آمين» ديه قيد ايدلمش ايسه ده ديار مصر مفتيسى محمد عبده حضرتلري شونك حقنده: «التفسير الذي ينسبونه للشيخ الاكبر محبي الدين بن عربي انما هو للقاشاني الباطني وفيه من النزعات ما يتبرأ منه دين الله وكتابه العزيز» ديمشدر (١).

معاصر لر مزدن سيد محمد بدر الدين الحلبي هم مذکور تفسير خصوصنده: «واما تفسير محبي الدين فهو مسخ للقرآن ونقض للدين من اساسه ويرى بعض الباحثين (لعله يريد الاستاذ الامام محمد عبده رحمه الله) انه ليس من مؤلفات محبي الدين و انما هو من مؤلفات القاشاني (٢) احد الملاحدة الباطنية نسبه لمحبي الدين ليروجه بين عوام المسلمين ومن يستهيتون الى ما يقوله محبي الدين مهما كان حاله والظن بمحبي الدين انه لا يضع مثل هذا الكتاب ولا يذهب هذه المذاهب الفاسدة في تفسير كتاب الله تعالى. وسواء كان من مؤلفات محبي الدين او غيره. فان انتشاره بين المسلمين ضرر بعت سيما ولا موقف يوقف الناس على الصحيح والفاسد من هذه الكتب» ديبور (٣)

ابن عربينك ماحمه حقنده هم بر كتابي اولديغي مرويدر. ابن خلدون: «ووقفت بالمشرق على ملحمة منسوبة لابن العربي الحانتي في كلام طويل شبه الالغاز لا يعلم تاويله الا الله يتخلله اوفاق عددية ورموز ملغوزة و اشكال حيوانات تامة ورؤوس مقطوعة و تماثيل من

(١) تفسير الفاتحة لسيد محمد رشيد رضا سلمه الله.

(٢) في الواقع اوشبو اثر «تأويلات القاشاني» اسمي ايله ١٢٩١ تاريخنده هندستانده ابكي مجلد اولدوق طبع ايدلمش ايمش. بن بوني شيخ زين الله حضرتلرينك كتبخانهنده كوردم.

(٣) كتاب التعلم والارشاد. ج ١ ص ٩٥.

حیوانات غریبه و فی آخرها فصیده علی روی اللام والغالب انها كلها غیر صحیحة لانها لم تنشأ عن اصل علمى من نجاة ولا غیرها « دبه خبر ویرر (۱) .

فقط ابن عربی، بیوک بر اسلام عالمی و تصوف شیخی اولدیغی حالده نیچون صورتلر توشروب کتاب یازمشر ؟ بوکا جواب ویرر وچیلر اولور، رساله نك اوزایمقندن خوف اولماسه ایدی بلکه بز لرده بعض شیلر یازمش اولور ایدک .

امام محمد: « ما كان فيه من تصاویر من بساط ببسط او فراش یفرش او وسادة فلا بأس بذلك . انها یکره من ذلك فی الستر و ما ینصب نصباً وهو قول ابی حنیفة والعامّة من فقهاءنا » دیبور (۲) . دیمک حنیفه منهبنه کوره آصلوب قویلاماش یا که باصدرلوب طونلاماش صورتلر استعمالنده کراحت یوق ایمش . احتمال که ابن عربی ده اوشبو کبی بر فکرده اولمشر . یاخود دین گه تعلق اولمامش صورتلر نی ابن عربی ، بتونلای نهی حدیثلرینه مصداق قیلمامش اولور . هر حالده صورت استعمالینی مطلقاً گناه کبائر دن صاناوچیلر ، غلو واسراف ایتمشر ، « دلیل المقلد قول المجتهد » سوزینی ایمان یرنده ورد قیلقلری وکندیلرینی مقلد دبه بیلدیکلری حالده مجتهدلرندن اوزوب سوز سویلامشر و مجتهدلرینه مقابله قیللمشر . حالبوکه بونلر ، باشقه لردن بویله حاللر اولدیغنده صیحه لری ایله بتون دنیانی بیزار قیلورلر ایدی .

(۱) تاریخ ابن خلدون . ج ۱ ص ۱۶۶ .

(۲) الموطأ . ص ۳۸ .

مقصد

٧

عقیده و مذهبی

ابن عربی، «الفتوحات المکیة» اولنده مفصل و آچیق صورتده اوزینک عقیده سینی یازوب اعلان ایتمشدر. اوشبو عقیده، کلام کتابلر نده بیان ایلدلمش مسلک لرگه تقلید یوزندن دگل بلسکه طوغری بدن طوغری قرآن شریفدن آلوب یازلدیغی آکلاشلور.

ترجمهٔ حالینی یازوچیلر ابن عربینک فروعه داود ظاهری مذهبنده ایدیکنی خبر ویرمشلر ایسه ده بو سوز طوغری دگلدر. زیر ا «الفتوحات» ک پک کوب اورنده سویلمش سوزلرندن بونک هیچ بر مذهبه تابع دگل بلسکه اوز قاشنده معتبر کورلمش دلیل گه متابعت ایلمکده اولدیغی آکلاشلور. مسئله لر حقنده علمانک، مجتهدلرک اختلافلرینی روایت قیلورده و صوکره شونلرک خلافلرینه بر احتمال ذکر ایدوب شونی اختیار ایتدیکنی «وبه اقول» کبی تعبیرلر ایله افاده ایلر. حتی هیچ بر مذهب که تابع اولمادیغنی «الفتوحات» ک بر قاچ یرنده صراحت اوزرنده بیان ایتمشدر.

نسبوننی الی ابن حزم وانی * لست ممن یقول «قال ابن حزم» بل ولا غیره فان کلامی : * «قال نص الکتاب» ذاک حکمی او «یقول الرسول» او «اجمع الخلد» * ق علی ما اقول «ذک علمی دیه سویلمش اولان بیتلری هم هیچ بر مذهب ایله مقید اولمادیغینه دلیل اوله بیلور. احتمال ایلك حالنده داود ظاهری مذهبنده اولمشدر. هر حالده ابن عربینک اجتهاد و تقلید طوغروسنده یازمش فکرلری

ملاحظه ایدلدیکنده مذهبیلرک بربینهده تابع اولمیه چغی آکلاشلور.
مسلسکی، اصول شریعت ایله برابر، فلسفه دن مهزوج «تصوف» نی
اساس طوتمقدن عبارتدر.

**

ابن عربینک التزام ایتمش وا کثرنده متفرد اولمش مسئلهلربنی
«عملیه»، «علمیه»، «فلسفیه» اسمی ایله اوچ مقصدغه آیروب
یازاچموز. مستندمز ایسه صوگ تصنیفی همده بتون تألیفلربنک خلاصه
سی حکمنده اولدیغندن «الفتوحات» در بر ایکی اورنده «فصوص
الحکم» دن استفاده ایدلنور. (۱) بزم بونده بیان ایدهچک شیلر مز
فر نکلرگه کوبدن معلوم اولدیغندن شمدی بونلر نی یاشروب قاچروب
طور مقده فائده کورلماز.

(۱) «الفتوحات» دن نقل ایدلمش مسئلهلر، تورلی جلدلرک مختلف بابلرندن
انتخاب ایدلوب جمع اولئدی. یازدقارمزنئی «الفتوحات» ایله مقابله ایتمک هوسنده
اولانلر، بونی خاطرلرند طوتسونار.

مقصد

٨

عمليه

عمليات حقننه ابن عربى اوشبو سوزلرني سويلر:

(١) آياق، طهارت اعضاسينك بى ايدىكنده عالمر اتفاق ايتمشلر ايسهده آياق طهارتي غسلى ياكه مسحه ياكه طهارت توز وچى كيمسه اوشبو ايكي حقننه اختيارليمي؟ ايشته بونده بحث وار. طهارت حقننه اولان آيتك ظاهرينه وسنتلر ك دلالتلرينه كوره غسل تيوشلى، فقط آيتك ظاهري متروك اولمق احتمالي ده يوق دگل. بزم مدهمبزگه كوره طهارت توز وچى كيمسه بالان آياق اوزرينه غسل ايتك ايله مسح قيلمق آراسنده اختيارليدر (١). اما هر ايكي سنى جمع ايدر اولسه هيچ شبيهه سز اولي ايله عمل ايتمش اولور.

(٢) نجس توشمش صو، هر نه قدر صفتلري اوزگرمز ايسهده غير طاهر، لکن مطهر اولور. (اوزى نجس اولسهده باشقه نرسه نى پاكلار).

(٣) جنازه نمازي وتلاوت سجده سى قيلور ايچون طهارت شرط دگلدر.
(٤) صوبولنمادبغى وقت عمرانانده طور وچيلر ايچون هم تيمم ايله نماز اوقومق درستدر.

(٥) خاتونلر ك، خاتونلر غده ايرلر گده جماعت نمازنده امام اولوب اوقومقلري درستدر.

(١) وبه قال محمد بن جرير الطبري والحسن البصري رحمهما الله تعالى. نيل الاوطار. ج ١ ص ٦٣. تفسير «جامع البيان» ج ٦ ص ٨٣.

(۶) امامدن باشقه بر آدم ایله جمعه نمازی ایچون شرط اولان جماعت تابلمش اوله در.

(۷) مسافر ایچون دورت رکعتلی فرض نمازنی قصر ایدوب اوقومق فرضدر.

(۸) آدم بالالرینگ معروف اولان ایکی اعضادن باشقه برلری عورت دگلدر. خاتونلرک نا معرملردن ستر ایدلمک ایله تکلیفی اولنقلری عورت اولدفلرندن دگل بلکه خصوصی صورته دلیل شرعی وارد اولدیغی ایچوندر.

(۹) سماع، حرام اشلرگه سبب و منهی شیلرگه مؤدی اولماز شرطی ایله بزم فاشمزده مباحدر. زیرا بونک حرمتی حقنده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن هیچ شی صادر اولمامشدر.

(۱۰) دین اشلرنده سلطنت سویارگه تیوشلی. شونک ایچون قرآن شریف و مسجدرنی زینتلرگه کرک. رسول اکرم بو شیلرنی قیامت علامتندن سانادیفی معلوم، لکن قیامت علامتی اولدیغندن فهمسز آدملر قیلنندن آنک مذموم بر شی ایدیکن آکلامق یاراماز. قیامت علامتلی آراسنده مذموملری کوب اولدیغی کبی محمودلری ده کوبدر. قرآن و مسجدرنی زینتلامک شعائراللهنی احترام قیلماق اولور.

(۱۱) جماعت نمازنده امام اولور ایچون اقرأ کیمسه اولی در. چونکه رسول اکرم: «یوم القوم اقرأهم لکتاب الله» دیمش. بعض بر کیمسه لر: «اقرأ دگل بلکه افقه اولی» دیمش لر. ایمدی بو مسئله حقنده اوشبو کیمسه لر ایله رسول الله آراسنده مخالفت وار. بونلردن: «سزگه حدیث ایرشدیمی؟» دیه صوردم. «ایرشدی. حدیثنی کوردک واپشتدک» دیدیلر. بن اوزم، رسول الله طرفنده یم.

(۱۲) الله تعالی: «واذاسألك عبادى عنى فانى قريب اجيب دعوة الداع اذا دعان» دیمش سوزی ایله هیچ کیمسه گه حجت فالدرمادی

بلکه بو آیتنی بنده لر هیج کیم ایله توسل ایتماسونلر ایچون حجت قیلدی. توسل، بر کیمسه واسطه سیمله قرب حاصل ایتمکدر. حالبوکه الله تعالی اوزینک قریب ایدیکنی خبر وبرمش، الله تعالی خبری البته درست و حقدر.

ابن عربینک بو کبی تفرد ایتمش یا که آز کیمسه لر طرفینی طوتمش اولان مسئله لری پک کوبدر، یوقاروده اولان مسئله لرنی بزلر آنچق مثال ایچون گنه یازدق. بو طوغروده زیاده معلومات کسب ایدرگه ایستاوچیلر «الفتوحات المکیه» سینی اهتمام اوزرنده مطالعه قیلورغه و مقصودلر فاچوب فالماسون ایچون مرتب اوقورغه تیوشلی. زیرا مسئله لر تاراو، مناسبتمسز یازلدیغندن بر ایکی اورننی کورمک ایله گنه اش تمام اولماز.

ابن عربی، بنده لر طرفندن عبادت و عموما دینی مراسم ایجاد ایدلمکنی، صریح صورتده نهی وارد اولاماش شیلردن کوچلانوب منع ایدلمک ایله نفسنی تعذیب قیلمقنی تجویز قیلماز، شریعتده ایوکن فالمش امرلرنی معقول و غیر معقول بهانه لر ایله، ممنوع شیلر جمله سینه الحاق ایدرگه رضا اولماز. الله تعالی رخصت و مباح قیلمش اشلرنی تضییق ایتمک، فنا اش اوله چغنی دفعه لر ایله بیان ایدوب کیچار. مثال ایچون بر برده سویلامش سوزینی کندی عبارتتی ایله بونده نقل ایدهمز. الفتوحات المکیه ده دیور:

«ان بعض الناس یری امورا فداباحها الشرع یجد فی نفسه ان لوکان له الحکم فیها لجرها وحرماها فیرجع نظره فی مثل هذا علی ما اباح الله فعله ویری انه فی رأیه ارجح من الله میزانا ومن رسول الله صلی الله علیه وسلم فی هذا الذی خطر له وربما یقتناظ حتی یقول ای شیء اصنع هذا شیء فداباحه الله فلنصبر علی کره وحنق فی نفسه علی ربه فهو فی هدیه علی دهن وهذا اعظم ما یکون من سوء الابد

مع الله وهو ممن اضله الله على علم وقد ظهر مثل هذا فى الزمان الاول فى آحاد الناس واما اليوم فهو فاش فى الناس كلهم فنحن نعلم ان الشارع هو الله وان الرسول شخص مبلغ عن الله حكمه فيما اراه الله لا ينطق عن هوى نفسه ان هو الاوحى يوحى والله تعالى يقول وما كان ربك نسيا ودل عليه دليل العقل والله اشدغيرة من عباده وما قرر من الشرائع الامتنع به المصلحة فى العالم فلا يزداد فيها ولا ينقص منها ومما زاد فيها او نقص اولم يعلم بما قرره فقد اختلف نظام المصلحة المقصودة لله فيما نزله من الشرائع وقرره من الاحكام. فاباح الله لامائه اثيان المساجد فرأى بعض الناس ان النبى صلى الله عليه وسلم اورأى ما احدث الناس بعك لمنع النساء من المساجد كما منعت نساء بنى اسرائيل فرأوا ان الله لم يعلم ان مثل هذا يقع من عباده اذ كان هو المشرع سبحانه لا غيره فرجعوا نظرهم على حكم الله حتى ان بعضهم كان يغار على امرأته ان تخرج الى المسجد وكان قويا فى استعمال ايمانه وكانت المرأة تحب اثيان المسجد للصلاة وكانت ذات جمال فائق ويمنعه الخبر الوارد فى تعريم منعها من اثيان المسجد فيجد فى ذلك شدة فلو قدرت ان يرد الله الحكم لهذا الشخص فى هذه المسئلة لرجع نظره على حكم الله ومنع النساء من المساجد والجائر كالواقع فمازال يحتال عليها حتى امتنعت من نفسها من اثيان المسجد فسر بذلك. فلو استحكمت فى هذا الرجل سلطان العقل ما غار ولو استحكمت فيه سلطان الايمان ما وجد حرجا فى قلبه فصبر عليه مما حكم الله به فى ذلك قال تعالى فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا فى انفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما. وانما ضربنا المثل فى هذا المساق بتعيين هذا الخبر فى النساء لانافى مسئلة المرأة انها لا تستر وجهها فى الاحرام والغيرة يعطى حكمها الاستر...» (١).

(١) اوشيو بحثه اولان ضمير لرك كيملرگه قايتدقلى ، ابن عربى قلمينك اوچلى نه كى آدملرگه تور تولديكى ياشون توگلدن.

بو برده ابن عربى حجاب و ستره حقنده ده بر قدر تحقيقاتلر
يازمشدر .

مقصد

۹

علميه

اجتهاد و تقليد . اجماع و قياس . شمول و رحمت . ذات و صفات . هر شيد . حيات .
عالم و آنك دائمي ترقيسى . وحى . تصوف و خرقه كيدر مك . مهدي و خضر . قطب
و غوث . كرامات . قوياشاڭ مغربدن طوغمهسى . تورات . فرعون .

اجتهاد و تقليد . بونلر حقنده ابن عربى حضرتلرى ديبور : هر
نه قدر نبوت كيسلدى ايسه ده شريعت هميشه باقىدر ، مجتهد باقى اولوب
طورديغى مدننه شريعت بوندن صوڭ هم باقى اوله چقدر . نفس
آرزوسى غالب اولديغندن ، عالملر اوز عصرلر يڭك پادشاهلرى
حضورنك اعتبار كسب ايتمك و آنلرغه بارامق ايچون شريعتك طوغرى
يوللرىنى ترك ايدوب تاويل يوللرىنى آچديلر . كوك فقيهلر اوز
اعتقادلر يڭك خلافته اوله رق پادشاهلر مرادلرينه موافق فتوالر ويررگه
كرشديلر . بو كى مفتيلردن و قاضيلردن بزلر يك كويلرني كوردك .
حنفيلر ايله شافعييلر ، منهبلرينه تعصب ايدوب عجم مملكتنده حتى بر
برى ايله صوغشالر ، هر ايكي طرفدن كوك آدملر اولدرلدر . حتى
صوغشور ايچون قوت حاصل ايتمك قصدى ايله رمضان روزه سينى ده
طوتهيلر (۱) . بونلر حتى درست حديثلرني : «اگرده بو حديث درست
(۱) مؤرخلر خبرينه كوره ماغوللر ك اسلام مملكتلرينه استيلا ايدوب عباسى

اولسه ایدی آنک ایله امام شافعی ویا که ابو حنیفه عمل ایتمش اولور ایدی» دیمک کبی معقول دگل بهانه لر ایله رد قیلورلر. حدیثلر نی ترک ایدوب ده شونک خلافتده اولان مجتهد سوزی ایله عمل قیلمقنی بونلر واجب بیلورلر. اگر ده بونلر غه : «امام شافعی: — بنم سوزم حدیث شریف گه خلاف کورلسه بنم سوزمنی بورنه گه ناشلا کزده حدیث ایله عمل قیلوگز، زیرا بنم منهیم حدیث مقتضاسی ایله عمل ایتمکین عبارتدر — دیدی. اوشنداق ابو حنیفه حضرتلری ده: — دلیلینی بیلما دیکی حاله بنم سوزم ایله فتوی ویرمک حرامدر — دیه بیوردی، اوشبو سوزلر نی شافعیلر، حنفیلر اوزلری نقل ایدوب طورلر، ایدی مجتهدلر اوشبو روشده بیوردقلری ماده لر حقنده آنلرک سوزلرینه نیچون اعتبار قیلمازسن؟ بو اشکز آنلر غه تقلید دگل بلکه قارشولق و سوزلرینه قولاق صالمغانلق اولور» دیبور اولساک اوکچه کوناره لر، فچالر و آچولانلر (۱). بویله آدملردن کوبلر نی بن مغربده کوردم، مشرقده ده. طوغروسی بونلر شریعتنی اوز هوالری ایله یورته لر، کتب سته ده مسطور اولان حدیثلرک خلافتنه هیچ دلیلسن فتوالر و یورلر، بونلرک بو اشلری شریعتنی نسخ اولور، «منه بویله وشویله در» دیمکلی صعب دگلدر، زیرا منه ب باشقلری منه بک اوپله اولما دیغن صریح صورتده اعلان قیلوب طورلر. بعض آدملر — حرجنی بیارمک فصدی ایله بر خصوصه ایکنچی منه ب ایله عمل ایتمکدن ده — بویله

خلیفه لرینه خاتمه چیکمکلی، آثار اسلامیهنی نافی و بغدادنی خراب ایتمکدینک سببی حنفیلر ایله شافعیلر آراسنده اولان منه ب نزاعلری اولمشدر.

(۱) انهم یعتقدون ان زمان الاجتهاد قد انقطع وما بقی مجتهد فی العالم وان لله لا یوجد بعد ائمتهم احدا له درجة الاجتهاد واما من یدعی التعریف الالهی بالاحکام الشرعیة فهم عندهم مجنون فاسد الخیال لا یلتفتون الیه. فاذا کان ذا مال اوسلطان انقادوا الیه فی الظاهر رغبة فی ماله و خوفا من سلطانه وهم ببواطنهم کافرون به.

الفتوحات ج ۳ ص ۳۳۶

قیلماق ، دین ایله اوینماق اوله در - ديه منع ایدرلر . فقط بونلر اولزلری دین ایله اویناوچیلردر . زیرا الله تعالی نك حكمی هم واسع هم فائدهلی اولدیغی حالده بونلر شوکا فارشو طورالر . علمی اولان کیمسه ایچون مذهبلردن بر مذهب گه تقلید ایلوب شرعی دلیلنی بر طرفه قویبق حرامدر . دلیلدن استنباط قیلورلوق عامی واقنداری اولمامش کیمسه ایچون لا اقل بر مذهب ایله مقید اولمازغه و برگنه . مذهبنی التزام قیلمازغه تیوشلی . الله تعالی برگنه کیمسه گه ایباررگه بیورمامش بلکه بیلمکان کیمسه لرگه اهل ذکردن صورارغه بیورمشدر . کتاب وسنت علملرینی بیلوچیلرک هر بری « اهل ذکر » در ؛ بونی برگنه آدم گه تخصیص ایدن کیمسه ، معناسز سوز سویلر . اسلام دیننده حرج یوق ، اسلام دینی سیل بر دیندر . شونک ایچون رخصت نابارغه طر - یشورغه تیوشلی . اگرده فتوی وبروچی کیمسه : « بو سوز ، الله تعالی ورسولی حکمیدر » ديه فتوی ویرسه ، اوزی استنباط قیله آلماوچیلر شونک ایله عمل ایدرلر . ناگاه فتوی وبروچی : « بو سوز بنم فکرم و گمانمه کوره در » دیبور اولسه آنک یانندن کیدرگه و الله تعالی هم رسولینک سوزی ایله فتوی ویروچینی ایلرگه تیوشلی . زیرا شریعت طوغروسنده كرك حی و كرك میت اولسون عادتق آدملرگه تقلید ایتمک و عادتق آدملرک سوزلرینه شریعت توسی ویرمک جائز دگلدر . الله تعالی حضرتی همده رسول صلی الله علیه وسلم ، اهل اسلامنی برگنه آدم سوزی ایله عمل ایتمک حقنده الزام ایتمامشلردر . بویله بر شی حقنده قرآن وحدیثلرده تکلیف فلان یوقدر . برگنه کیمسه سوزی ایله عمل ایدرگه شارع طرفندن تکلیف اولمادیغی انسانلر ایچون الوغ رحمت ووسعت ایدی ، لیکن الله تعالی نك اوشبو کیک رحمتنی فقیهلر تارایتدیلر ، قسدیلر حتی بتونلای منع قیلدیلر . « برگنه آدم سوزی ایله عمل ایلر ، باشقه سینک سوزینی طوته ! » دیدیلر . حالبوکه رسول صلی

الله علیه وسلم رخصت لری صدقه دن دیه بیان بیوروب: «ان الله تصدق علیکم بصدقه فاقبلوا صدقته» بیورمشدر. فرضا امام شافعی اوز فاشندک درست اولان شرعی بر دلیل گه بنا ایدوب بر عملک رخصت ایدیکن بیان ابلسه، شول رخصت ایله عمل فیلمق شریعت که خلاف اولماز. ایدی اوشبو شریعت گه خلاف دگل بر شی ایله عمل ایتمکدن منع فیلورغه مالکی وحنفی عالملرک نه حقلری وار؟ الله تعالی حضرتی انسانلرنی بر گنه مذهب گه باغلاب قویمامش ایسه باشقه لرک بویله روشده بر گنه آدم سوزینه باغلاب قویارغه نیچوک کوچلری یتهدر؟ بو طوغرولرده امام ابو حنیفه و مالک، شافعی و احمد ابن حنبل کبی اماملرک عیبلیری یوق. آنلر اوز مذهبلی ایله گنه عمل فیلوبده باشقه لرک سوزلری ایله عمل ایتمکدن منع ایتمامشدر. آنلر بو کبی شیلردن صافی و سلامتلردر. بلکه آنلرک هیچ بری بو اش گه رضا دگلردر (۱)

اجماع و قیاس. بونلر حقنده ابن عربی دیور: شریعت فاشندک دلیل اولان اجماع، یالکز اصحاب کرامک فخر کائنات ائندمز صوکنده هر برینک آکلاب ولسانلردن تقریر ایدوب قیلمش اتفاقلردن عبارتدر. اگرده مسئله، بعض بر اصحابغه ایرشماز یا که ایرشوبده تیل ایله تقریر ایدلماز اولسه بو شی شرعی اجماع اولماز. زیرا ساکت اوزرینه بر مذهب و بر شی اسناد ایدلماز. اوشبو کیفیتدن باشقه اولان اجماع،

(۱) بسیط و آچیق اولان اسلام دینینک اصل قانون اساسی قرآن ایله عقل و قریحه دن عبارت اولوب قانون اساسی ایله افراد آراسنده حائل یاخود شارح یوقدر. کشمشک، روحانیک تجویز اولنمامش و هر کس اجتهاد ایچون مأذون و مدعور. دین اسلام یالکز مدار نجات غنه دگل، بلکه فکرلر ایچونده واسطه ترقی ایدی، فقط تأسفدر که جاهلانده مداخله و سوء تفسیرلردن قورتلما دی. اجتهاد فوسینک باغلاندیغنی سویلامکده اوشبو جاهلانده مداخله لردن بریدر. تاریخ ابوالقاروق، ص ۲۳۲.

شريعت فاشنده حجت دگلدر (۱). بز، هر نه قدر قياس ايله قائل اولماز ايسه كده معقول اولان عآه جامعه تابلوبده شول عله نكٓ شارع مقصودی اوله چغی حقنده دليل اولسه شويله قياسغه انكارمزده يوقدر. شارع طرفندن و برلامش ابركناسكلرنی رأی ايله منع ایتمكدن عبارت اولدیغی ایچون بز، قياس ايله قائل اولماق. رسول اکرم قياس ايله کنديسیده امر ایدلمادی هم امرده ایتمادی. ایدی بویله بر مسكوت اشلر حقنده بنده لر اولزلی طرفندن كوچلانوب حكملر چيقارغه و معیشت حاللرینی تارایتورغه نه ضرورت وار؟ الله تعالی حضرتی، برده اولان هر شینی انسانلركٓ منفعتلری ایچون خلق ایتدیكندن شونلر ایچندن بعضیلرینی منع ایدرگه خصوصی دلیل بولمق لازم. بویله دلیللرنی قرآن، سنت، اجماعدن تابوب كتوروچی اولورمی عجا؟ (۲) اوشبونكٓ ایچون بز، قیاسنی اثبات ایتماكٓ وبو طوغورده سوبلاوچیلركٓ سوزلرینی انابت ایدرلكٓ درجهده تابماق. رسول صلی الله علیه وسلم امت اوستنده تكلیفلركٓ آز اولمقنی آرزو قیلور ایدی. اولزرینه خالص منفعت اولان بو آرزونكٓ خلافتنه اوله رق امتلر اوزلری «قیاس» اسمنده دخی بر دلیل احداث قیلوب تكلیفلرنی پكٓ کوبایتدیلر، شریعتنی قسدیلر و رسول اکرم مکروه کورمكده اولان بر اش ايله شغلمندیلر. نیتلری درسمت اولدیغی ایچون احتمال بو عمللری ايله مأجورده اولورلر. شویله ايسه ده بو شی رأی ايله تدیندن عبارتدر. احتمال که الله تعالی منصوص عله لرینه مطرد ایتماش اولور. زیرا اگرده مقصودی مطر ایتمكٓ اولسه ایدی مبهم صورته

(۱) جمهور ايسه بونی اجمعاكٓ بونچی مرتبهسندن سانارلر و منكرلرینه ده كفرلك ايله حکم قیلورلر لکن بونكٓ صدایق تابلوق حقنده شبهه وار.

(۲) وانه لم یأت قط عن احد من الصحابة ایجاب الحكم بالقیاس من طریق تثبت وانه فدقال بانکاره ابن مسعود و مسروق و الشعبي و غیر هم. الفصل ج ۴ ص ۲۲۶.

قالدر اچق برده صراحت اوزرنده بیان ایتمازی ایدی ؟ لا اقل رسول صلی الله علیه وسلم طرفندن مذکور علاوه ننگ مطرد اوله چقی اعلام فیلمش اولور ایدی . بوسوز ، علاوه منصوص اولان ماده لرگه کوره در . اما علاوه منصوص اولمادیغی صورتلرده قیاس ایله قائل اولورغه هیچ وجه یوق . بویله اشتغال ایتمک الله تعالی اذن ایتمامش شیلرگه قول صورزمق و اوزلگندن شریعت توزومک اولور . کیم بیلور ؟ بلکه اول اش طوغر و سنده اولان حکم (الله تعالی ننگ اوزینه معلوم بر مصلحت اولسه ده) بنده لرگه بو کونگه قدر معلوم اولان علاوه لرگه هیچ برینه مبنی اولمازغه ممکن . (جنس و قدر یا که جنس ، طعم و ثمن علاوه لرینه کوره دگل بلکه بالکل باشقه بر مصلحت ایچون آلتون ، کوش و بغداید ربا اولورده آرش و باقر آقچه لرده اولماز) احتمال که الله تعالی حضرتی بعض بر شیلرده امت ایچون تخفیف قصد ایتمش و آنرغه مرحمت و شفقت ایلمش اولور . رسول اکرم حضرتلری بر حکم زیاده ایلمکندن خوف فیلوب هر وقت : « اترکونی ما ترکتم » دیور و اعلان ایلمامش شیلر حقنده کوب سؤال ایتمکنی و تیکشروب چوقچنوب طور مقنی مکروه کورر ایدی . ایشته اوشبو سببلردن قیاس ، بنم فاشمه شرعی بر دلیل دگلدر .

شمول رحمت . ابن عربی جنم ایله تموغ و اهللرینگ ریاضیات و اهل فن فاشنگ متعارف اولان معناسی ایله غیر منهای ایدیکی ایله قائل اولسه ده : « یا عباد الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم » ، « عنابی اصیب به من اشاء و رحمتی وسعت کل شیء » (۱) کبی قرآن آیتلرینه تمسک ایدوب ،

(۱) ابن عربی الله تعالی ننگ رحمتینی ذاتی و امتنانی همده مکتوبه اسمی ایله ایکی گه آیرر : « فسأکتبها للذین یتقون » . همچنین ، رحمت مکتوبه بالکتر متقیلر و زکات و بر و چیلرگه خاص اولسه ده رحمت ذاتیه سی عام و شاملدر ، دیه فتوحاتنگ بر قاچ برنده

وقتلاڭ بړنده تموغ اهلينه ده الله تعالانځ رحمتی شامل اوله چغنی دعوی قیلور و بو طوغروده (اجمالا) دیپور: هر ایکی دارځ معمور اوله رق بقاسنده شبهه مز یوق، فقط بونځله برابر الله تعالی حضرتی اوزشأنینه لائق اولان معامله سینى کوستره چکنده ده شبهه مز یوقدر. قرآن شریف سعدا حقنده «عطاء غیر مجنوذ» دیدیکی حالده اشقیا حقنده: «عذابا غیر مجنوذ» دیمامش بلکه: «ان ربك فعال لمایرید» دیمش. مشرکار حالندن حکایت ایدوب قرآن شریف: ما نعبدهم الا لیقر بونا الی الله زلفی» دیپور. بوسوزدن، بونلرځ حق سبحانه و تعالی حضرتلری حقنده اعتقادلری وارلفی آځلاشلور. اوشبو حال هر نه قدر تموغدن چیقارلق درجه ده اولماسه ده تموغده عذاب صورتنده رحمت کوره چکلرینه امید ایدر ایچون کفایت قیلور. بونی رد قیلورلق نص یوقدر. تموغ خازنلری تموغ ایچنده نعمته اولقلری کی باشقه لرځ هم بر وقته اوشبو نعمت که نائل اولقلری مجال کورلماز. تموغ، هر نه قدر شقاوت یورتنی اولور ایسه ده، بر وقتلرده اهلایسینه الله تعالی نځ رحمتی نازل اولقی ممکن. شقاوت یورتنی اولمقندن اهلایسینه نځ دائم شقاوتده یا شامکلری لازم دگل (۱). الله تعالی حضرتی تموغ اهلای حقنده «خالدین فیها» دیه دارده خالد اوله چقلرینی خبر ویرمشر، اگرده عذاب خالد اوله چقلر ایسه اول وقت «خالدین فیها» دیمش اولور ایدی. دارده خالد اولمقندن عذابده خالد اوله ق لازم کلماز. اما جنت حقنده «عطاء غیر مجنوذ» دیدیکی ایچون بو کی بحثلر آنځ حقنده وارد دکل. «خالدین فیها و سائلهم یوم القیامة هملا» عبارتنده اولان ضمیر، عذابغه دگل بلکه و زرگه

تصریح ایبر. اوشبونځ ایچون: «ابن عربی - ورحمتی وسعت کل شی - موکنده اولان جمله نی اوقوبامش اواسه کرک» دیه سویلنمش سوزځ سببی بزگه معلوم اولمادی.

(۱) ونعیم النوم هواللئی یتنعم به اهل النار خاصة فراحة النوم محلها جهنم.

الفتوحات. ج ۱ ص ۳۲۱.

راجعدر. بوده ایسه آخرت موطنارندن بر موطن گه گنه مخصوص اولوب شول موطندن کچلدیکی صوڤ خلودلك فالمار. عذاب خلودی حقدنه فر آن شریفده صریح بر عبارت یوقدر. مع مافیه خلق و عید ممدوح بر شی ایدیکی معلوم. (۱) خلقارغه: «اوشبو اوزکزر تصویر ایتدیکنز عذاب سرمدینڭ اوز حقگزده اولمقینه رضالق کوستره سزمی؟» دیه صورر اولسه گز، البته «یوق!» دیه جواب ویره چکاردر. آنلر ایسه بویله حالنی باشقلر حقدنغنه فرض قیلورلر. طوغروسی، خلقلر عه ایتده درلر.

*
* *

ابن عربی اوشبو عموم رحمت وشمول رحمت خصوصنه شول قدر اهمیت ویرمشدر که «الفتوحات المکیه» سنده بوڤا دائر سویلمش سوزلری بر یرده جمع ایدلسه الوغ بر جلد کتاب اولور. هر بر مناسبت توشدکچه بوڤا دائر اوچ بیش سطر سوز سویلمکسزین کچه از. (۲) ابن عربی، کندیسسی فاشنده حجت اولان «اجماع» نی هر وقت دستور العمل طوتوب بوڤا مخالفت ایتماز. حتی استقبال قبله حقدنه: «اتفق المسلمون على ان التوجه الى القبلة اعنى الكعبة شرط من شروط صحة الصلاة فلولا ان الاجتماع سبقنى فى هذا المسئلة لم اقل به انه شرط فان قوله تعالى - فايما تولوا فثم وجه الله - نزلت بعده وهى آية محكمة غير منسوخة ولكن انعقد الاجتماع على هذا وجاء قوله تعالى - فايما تولوا فثم وجه الله - محكما فى الحائر الذى جهل القبلة» ديبور. ايمدى اوز فاشنك حجت اولان اجماعغه مخالفت

(۱) فعند العرب من مكارم الاخلاق ان الكريم اذا وعد وفى واذا اوعد تجاوز وعفاوهى من مكارم اخلاقهم ومما يمدحون بها الكريم. الفتوحات. ج ۲ ص ۵۳۴.
(۲) حتى اوزينڭ اسراسندهده آدم عايه السلام آغزندن: «فالسعادة دائمة وان اختلف المسكن فان الله جاعل فى كل دار ما يكون به نعيم اهل تلك الدار فلا بد من عمارة الدارين وقد انتهى الغضب فى يوم العرض الاكبر.» كى سوزار سويلر. الفتوحات. ج ۳ ص ۳۶۶.

ایتماز ایچون کندی اعتقادینه کوره محکم اولان بر آیت ایل عمل اینماز اولسه، محکم دگل بلسکه کوبسینک دلالتلری ده ضعیف اولان آیتلر ایله اجماع غه مخالفت قیلور ایدیمی؟ بوندن آکلاشلور که تموغ اهلینک عذابلری فن اهللی قاشنده اولان معناسی ایله غیر متناهی ایدیکی حقنده اجماع (۱) واقع اولمادیغینه ابن عربی قانع اولمشدر. فقط بعض بر سوزلردن، عمومی رحمتدن، ضلالت اماملرینی استثنای قیلوب بونلرک بر وقتدهده مرحمت که لایق اولمیه چقلری فکر نده اولدیغی آکلاشلور.

حفاظ اسلامدن ابن القیم الجوزیه هم تموغ اهلینه رحمت شامل اولوب کونلرک بر نده عذابدن خلاص اوله چقلر فکر نده اولدیغندن دلیل ونتیجه جهتنجه ابن عربی ایله آرالرنده مخالفت یوقدر. مخالفت ایسه یالکز کیفیتده گنه اولوب، ابن القیم، تموغک بر وقت فنا اوله چغنی تجویز قیلدیغی حالده ابن عربی ایسه فنا اولمادیغی حالده اهلینک، عذابدن نجات اوله چقلرینی سویلر.

* *

ذات وصفات. اوشبو مسئله لرگه توغل ایدن اهل کلام حقنده ابن عربی دیبور: الله تعالی فی توحید ایتمهک، الوهیتده توحیددن عبارتدر. حق تعالی حضرت لری کندیسسی بو طوغروده: «فاعلم انه لا اله الا هو. لیس کمثله شیء» کبی تعبیرلر ایله توحیدنی بیان ایتمش هم ده: «ولا تقولوا علی الله الا الحق» دیه اوزی سویلمش اولان حق سوزلردن باشقه غه تجاوز ایتمکدن منع قیلمشیدی. لیکن بنده لر افراط طرفینه کیدوب الله تعالی حضرتی اوزینه اثبات ایتماش صفاتلرنی اثبات ایتدیلمر و بعضیلر بونک خلافینه اولوب الله تعالی حضرتی اوزندن نفی ایتما دیکی صفاتلر غه قدر نفی قیلدیلمر. اوزینک کتابنده، پیغمبرینک سنتنده وارد اولمادیغی

(۱) اجماع واقع اولدیغی تقدیردهده بو مسئله، عملی بر شی اولمادیغندن هجت که

صالح اولور ایدیمی؟

و هیچ بر رسول طرفندن روایت ایدلما دیکى شیلرنی سویلر اولدیلر بونک ایلگنه فناعت ایتمای و شریعتک نهی ایدوب طور دیغینه قولاق سالمای حتی ذات حقنده تکلم گه جسارت ایتدیلر. حالوکه حق جل شأنه: «ویجنر کم الله نفسه» دیه ذات طوغروسینه تعرض اینمکدن نهی آیامشدر. ذات حقنده سوز سویلر ایچون نه مثبت ونه نافى فائدهسینه شریعتده حجت یوق. بو کیسهلر، عالمده اولان شیلرک کنه و حقیقتلر بنی نیکشرمکده کوب وقت عاجز قالدلرینی بیله طور وب نه اولدی ده عقل ادراک ایتیمه چک شی گه کرشدیلر! اگرده بو آدملردن: «جانکز، بدنکزنی نه روشده تدبیر فیلمده در؟ جانکز، بدنکزک داخلمده می یا که خار جنده میدر؟» دیه سؤال قیلنور و شونلر طوغروسنده عقلی دلیللر ایراد ایدلمکی طلب قیلنور اولسه هیچ شبهه یوقدر که طوغری جواب ویر مکدن عاجز قالاچقلر. ایمدی اوزلورینی ادراکدن عاجز قالمش کیسهلر، حق جل سبحانه حضر تلرینی نیچوک ادراک فیله بیلورلر؟ بو شی ممکنیدر؟ عقلی کیسه شولدر که اوزینه کرک اولان شیلر ایله شغللنور و ذهنی ابرشمیه چک شیلر ده عجزینی اعتراف ایدرک سکوت قیلور. ذات حقنده، فکر جهنندن سوز سویلمگی ابو حامد غزالینک بیوک بر زلتندندر. ابو حامد اتباعی بو مسئله طوغروسنده نهایت درجه ده جهالت که ارتکاب قیلدیلر. اشعری اتباعی ده غائبینی شاهد که قیاس ایتمک اصولینه مبنی اوله رق صفاتی ذاندن زائد دیه غلط حکم ایلدیلر (۱). محکوم علیه کند یسی ادراک ایدلما دیکى حالده، آکا برر شی ایله حکم فیلمک ممکن اوله چقمیدر؟ بو کبی بر

(۱) ابن عربی کند یسی اسما و صفاتی عین ذات و بونلرک هر بری، آخرینه عین دیوچیلر فکرینه موافقت ایتدیکی آکلاشور. بناء علیه مذکور شیلرده تعدد و تمایز ایله قائل اولما یه چعی لازم کلور. «لاهو ولا غیره» سوزینی پک کوب اورند، جرح ایدوب کچمشدر.

حکم اولور ایسه البته جهالت عظیمه سببندن اولور.

* * *

هر شیده حیات . بو عصر فلاسفه سندن کوبلر ، عالمده اولان هر شیده اوزلرینه مناسب روشده حیات وارلغنی و روح تر بیه سنده طور دقلرینی دعوی قیلورلر . بو فکر حتی خیلی کیمسه لر طرفندن یاکی کشفیات جمله سندن اوله رق کوسترلور . بونلره کوره هر بر موجود ، حی اولوب فقط بعضیلرنده بو حیات قوتلی اولدیغی حالده بعضیلرنده ضعیف و بعضیلرنده حتی انسانلرک ادراکاری ایرشماز درجه ده غیر ظاهر اولور . اسلام عالملرندن کوبلر ، هر نه قدر اوشبو روشده تقسیم قیلورغه بتشه آلاماش ایسه لرده هر موجود اوزینه مناسب صورتده حی ایدیکنی کوب عصر لر مقدم سویلمش لر در . بونلردن بری ابن عربی اولسه کرک . مشار الیه بو طوغر وده دیبور : الله تعالی مخلوقاتی - خواه جماد و خواه نبات و حیوان تعبیر ایدلسون - هر بری ذی حیاتدر - بونی ایسه قرآن شریف : «وان من شیء الا یسبح بحمده ولکن لانفقوهون تسبیحهم» دیدیکی سوزی ایله ده بیلدر . عالم طبیعتده اولان شیلرک هر بری مغذی و جسم حساسدر ، ایکنچی تعبیر ایله - عالم طبیعتده اولان شیلرک هر بری حیوان ناطقدر . فقط اوشبو نطق خاصه سی بعضیلرنده هر کیمه معلوم روشده آچیق اولدیغی حالده بعضیلرنده خفی طرزده در . اوشبو سبب ایچون موجوداتک هر بر فردی ، حق تعالی حضرتندن مخاطب اولمق و وحی ایله تشریف ایدلمک ممکن اولور (بوندن مرادی ایسه قرآن شریفده اولان یا ارض ! یا سماء ! او حی ربک الی النحل کبی خطابلر و : «انا عرضنا الامانة علی السماوات والارض والجبمال فابین ان یمعلنها واشفقن منها» کبی خبر لر حقیقتلرینه محمولدر دیهک اولسه کرک) .

**

عالم و آنکے دائمی ترقیسی. ابن عربی «کل بوم هو فی شان» کہی آیتلار دن استدلال ایدرک زمانک ابکی آندہ بر حالده اولمقنی مجال کورر و تندی طرفینہ کتہادیکی مشاہدہ ایله ثابت اولدیغندن دائمی ترقی طرفینہ وار اچغنی دعوی قیلور. بو سوز فی حد ذاته پک غریب و اہمیتلی کور اماز ایسہدہ حیات اجتماعیہ جہتندن اہمیتسز دگلدر. اوشبو اعتقاد اورنلاشہادیفی سببلی کوب املر منقرض اولمشلر، منقرض اولمغانلری دہ باشقہ ارغہ خدمت ایتمک ایله محکوم ایلامشلردر. بو طوغرودہ اوزون سویلرگہ حاجت بوق، کوز آلدندہ مثاللر کفایت قیلورلق در جہدہ کوبدر. عقللی آدم ایچون اشارت کافی عقلسز ایچون عبارتندن دہ کوب فائدہ کور اماز.

وحی. بونک حقندہ ابن عربی دیبور: وحی، پیغمبر لرگہ اولدیفی کہی باشقہ ارغہ دہ اولورغہ ممکن، فقط تشریح حقندہ اولان وحی پیغمبر لرگہ گنہ خاصدر. رسول اکرم شریعتی اوزی سلامت وفتدہ کامل اولدی. فرض و واجب، حرام و مکروه، مباح و مندوب جملہ سی تمام بیان قیلندی. شونک ایچون رسول اللہ صوکنندہ تشریح وحی سی منقطع اولدی. حتی رسول اکرم دن صوکن بر مباحشی، وحی سببندن واجب قیلنور اولسہ بو شی نسخ اولور، اگر دہ مباح حالندہ فالور اولسہ اول وقت وحی نکلعبث اولمقی لازم کلور. بناء علیہ وحی ایلامش کیہسہ لارک ہر بری دہ دگل بلکہ تشریح حقندہ وحی ایلامش کیہسہ لرگنہ رسالت ایله مشرفلر در.

**

تصوف و خرقہ کیدرمک. بونک حقندہ ابن عربی دیبور: تصوف، حسن خلقندن عبارتدر. اگر دہ بر کیہسہ دہ حسن خلق آرتور اولسہ تصوفی دہ کمالات کسب ایتمش اولور. تصوف ایله اشتغال قیلور ایچون عقللی و حکیم اولمق شرطدر. حکیم اولماش کیہسہ نکل تصوف ایله

اتصافنده معنا اولماز. متصوف هر وقت اوزينك آلدنده امام ايدوب قرآن شريفنى قوبارغه تيموشلى. قرآن شريف امام ايدلماش تصوف، تصوف دگلدر (١). طريقته شيخلرينه لازم اولان شرطلارنى سويلا- ديكندن صوڭ ابن عربى: «فهو ما نقص شىء مما يحتاج اليه المرید في تربيته فلا يعجل له ان يقعد على منصة الشيخوخة فانه يفسد اكثر مما يصلح ويفتن كالمطبيب يعالج الصحيح ويقتل المريض» دييور. خرقه كيدرملك حقنده ابن عربى: «خرقه كيدرملك حقنده رسول اكرم حضرتلرينه متصل بر سند يوقدر. خرقه نى بن يالكز صحبت و آدابىن عبارت بيلور ايدم. لکن خضر عليه السلامك اوليالرغه خرقه كيدرديكنى كورديكمدن صوڭ اولگى فكرمدن دوندم. اوزمه كيدرديكلرندن صوڭ بن هم باشقه لرغه كيدرر اولدم» ديمشدر.

* * *

مهدي و خضر، قطب و غوث. زمان آخرنده خروج ايدمچك، ديه مشهور اولان «مهدي» حقنده ابن عربى دييور: مهدي، دنياده اولان مذهبلك هيچ برينى سلامت قويماز بلكه هر برينى اورتالقدن تمام كوتارر وير يوزنده رسول اكرم كتورمش اولان اسلام دينى خالص وصاف حالنچه ظاهر اولور، مذهب فلان اولماز (٢). تقليدىنى لازم كوروچى و هر وقت تقليدگه نصرت و يروچى ملالار مهديگه دشمن اولورلر. زيرا بونلر اوز مذهبلك اماملرينى غنه تصويب ايدوب باشقه لرينك سوزلرى ايله عمل ايتمكىنى اوزلرينك بوزوق اولچاولرى بوينچه - دين ايله تلاعب اولدر - ديه اعتقاد قيلدقلرندن (١) قرآننى امام ايتمك ايسه طوغرىدن طوغرى آنك ايله عمل قيلمقدن عبارتدر. دياوى فائدهلر برابرينه قرآن اوقوب يورمك، قرآننى امام ايتمك دگل بلكه آنى تجارت قورالى قيلمق و آنك واسطه سيله دنيا جلب ايلمك اولور. بوايسه منهي بر شيمدر. (٢) محمدپارسانك «الفصول الستة» نام اثرنده: «حضرت عيسى كوكدن نزول ايتديكندسه ابو حنيفة مذهبي ايله عمل قيلور» ديمش سوزى البته اصلسزدر.

ومهدينك معاملهسى بونلر ك عقيده لرينه و دستور العمل طوته قده اولان
سندلرينه تابان تابانه ضد اوله چغندن مهدين رضا اولمازلر. آنچق
تاوش چيقاررغه اقتدارلرى اولما ديغندن تشارينى فسوب توزوب
طورلر و كوكللرى ايله اشانما دقلرى حالده ربا ومداهنه ايله مهدي گه
اطاعت ايدرلر. بو كىي ملالردن باشقه مسلمانلر ك عوامى و خواصى
مهدي چيقديغنده عموما شادلانوب آكئا متابعت ايدرلر و هر وقت آنك
طرفنده اولورلر.

بو طوغروده مختلف اورنلرده اجمال ايتمش سوزلرينى ابن عربي
بر اورنده تفصيل قىلوب دييور: و اذا خرج هذا الامام المهدي فليس
له عدو مبين الا الفقهاء خاصة فانهم لا تبقى لهم رياسته ولا تمييز عن
العامه ولا يبقى لهم علم بحكم الا قليل ويرتفع الخلاف من العالم في
الاحكام بوجود هذا الامام ولو لا ان السيف بيد المهدي لافنى الفقهاء
بقتله ولكن الله يظهره بالسيف والكرم فيطمعون و يخافون فيقبلون
حكمه من غير ايمان بل يضمرون خلافه كما يفعل العنقيون والشافعيون
فيما اختلفوا فيه فلقد اخبرنا انهم يقتتلون في بلاد العجم اصحاب المنهيين
و يموت بينهما خلق كثير و يفطرون في شهر رمضان ليتقوا على القتال
فمثل هو لاء لولا قهر الامام المهدي بالسيف ما سمعوا له ولا اطاعوه
بظواهرهم كما انهم لا يطيعونه بقلوبهم بل يعتقدون فيه انه اذا حكم فيهم
بغير منهبهم انه على ضلالتة في ذلك الحكم».

«الفتوحات» ده سويلاديكيينه كوره ابن عربي، خضر ايله شول
درجه ده كوب اوچراشمش و شولدرجه ده كوب سويلاشوب او طور مشدركه
بوگئا كوره ابو زيد السروجى ايله ابن همام تصادقلرى اهميتسىز بر
شى اولوب قالور.

ابن عربي، عالم اوزرينه اولان فيض الهى ايچون اوشبو روشده
بر فوض توزومشدر:

(١) قطب. بر گنه ذات اولوب عالم گه اولاچق نظر الهی اوشبو ذات اوزرينه اولور. بوکئا «غوٹ» هم ديرلر.

(٢) امام. بونلر ايکي ذات اولوب بری «قطب» کڭ اوک طرفنه و ايکنچيسي صول طرفنه طورر. اوک طرفه اولانی بيوک اولديغندن وارث تختدر. قطب اورنی بوش قالدیغنده اوشبو وارث تخت، قطب اولور. وارث تخت «ملکوت» گه وصول طرفه اولانی «ملک» گه نظارت ايدرلر. (٣) اوتاد. بونلر دورت شخص اولوب جنوب و شمال، مشرق و مغرب قسملرندن هر بری بر قسم گه نظارت قيلورلر.

(٤) ابدال. بونلر بدي کيمسه اولوب عالمده يوروب طورر لر و حاجت اولديغنده بدنلرينی بر یرده قالدروب اوزلری باشقه اورتارده يوروب قاينورلر. بونده قالمش بدنلری اولگيچه اوزلرينک اشلرينی اجرا ايدوب طورر.

(٥) نجبا. بونلر قرق شخص اووب خلقلر آراسنده يوررلر، لازم اولديغنده ياردملرده قيلورلر.

(٦) نقبا. بونلر اوچيوز نفس اولوب باشرون اشلر نی تیکشروب يوررلر.

اوشبو آلتی درجه گه آيرلمش مأمورلر، درجه دن درجه گه بندیکلر نده تدریج ايله گنه کوتارلورلر. مثلا: قطب اورنی بوش قالدیغنده وارث تخت اولان امام آنک یرينه اوطورر، صول طرفه اولان امام اوک طرفه کوچار، آنک اورنینه اوتادلر دن بری کرر، اوتاد صانی ابدال آراسندن بری ايله طولدرلور وهکذا.

**

کرامات. بو طوغر وده ابن عربی ديبور: کرامات، حسی و معنوی اسمی ايله ايکي گه آيرلور. صو اوستنده يورمک کبی شميلر «حسی» و شریعت حدودنی محافظه غه موفق اولمق و اوزينک سعادتينه

سبب اوله چق علم و معارف تحصیل ایتمک «معنوی» کراماتدر. بیوک آدمدر حسی کراماتغه التفات ایتمازلر، بونک ایسه آنلر قاشنده اهمیت یوقدر. بلسکه حسی کرامات، دبه ظن ایدلمش نرسه لر حقیقتده اکرام ایچون دگل بلسکه مکر خفی و استدرج ایچون کورلورگه ممکن. شونک ایچون الوغ ذاتلر بوندن احتیاط فیلورلر. مکر و استدرج، هیچ وقت الله تعالی دن اکرام اولماز. بلسکه بیوک آدملرک اهمیت ویرمش شیلری «کرامات معنویه» در. طوغر و سی کرامات «علم نافع» دن باشقه شی دگلدر.

**

قویاشک مغربدن طوغمقی. بو حقه ابن عربی دییور: «نفس»، الله تعالی گه اضافه ایدلمش «روح» دن قویاش روشنده نورلانمش ایدی. صوکره اوشبو نشأة اولاده بدن گه متعلق اولدی. بو حال، آنک ایچون «غروب» حکمنده ایدی اوشبو قویاش (نفس) کونلرک برنده اوزینک مغربندن (بدنندن) طوغاچق (ظلمتدن فورتولوب اشراق حاصل قیله چق) در. ایشته الله تعالی ناک: «یوم لا ینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنه من قبل او کمسبت فی ایمانها خیرا» دبه خبر ویرمش زمانی بودر. چونکه بو وقتده بنده لر دن تکلیف ساقط (توبه قاپوسی باغلانمش) اولور.

**

تورات. تورات حقنده ابن عربی دییور: تورات فی نفسها تبدیل و تحریف اولنمادی بلسکه بهودلر بونی کتابت و تلفظ و قتلرنده تحریف فیلور اولدیلر، اوزگار توب ترجمه ایتدییلر. «بحر فونه من بعد ما عقلوه وهم یعلمون» دن مراد اوشبودر (۱).

(۱) ابن تیمیة نك بعینه اوشبونک کی سوزی هقنده ابن حجر المکی دنیا طولدر ب طعن ایتدیکی حالده ابن عربی سوزندن کوز یوموب اوتشدیر. «وعین الرضاعن کل عیب کلیلة * ولکن عین السخط تبدی المساویا». اوشبونک ایچون اولسه کرک. ابن حجر

**

فرعون. بونك حقنده ابن عربى ديور: الله تعالى حضرتلرى فرعوننى كفرلك كرلرندن پاك و اسلام ايله مشرف ايدوب، هېچ گناه قيلمازندن مقدم جاننى قبض ايتدى. اسلام، اوزينك مقدمنده اولان شيلارك هر برينى معو ايدر، شونك ايچون وفات اولديغى وقتده فرعون، حسى و معنوى گناهلردن پاك اولمشدر. فرعوننك توبهسى قرآن شريفده مذكور اولوب بو توبه نك مقبول اولماديغن اشارت ايدن شى يوقدر. حق سبحانه و تعالى قرآن شريفده فرعون حالينى حكايه ايتديكنده: «وانت من المفسدين» ديماش بلكه: «و كنت من المفسدين» ديمش. بو ايسه بيوك بر بشارت اولسه كرك. «فال يوم نجيك بيدنك» ديه جانى سلامت ايكن وقتنده نجاتى ايله ده بشارت ويرمشدر. «ادخلوا آل فرعون اشد العذاب» سوزى فرعوننك دكل بلكه آلينك عذابغه ادخال اولنه چقنى بيلدر. حق سبحانه و تعالى فرعون ايماننى تصديق سياقنده: «آلآن وقد عصيت من قبل» ديور. اگرده فرعون بو ايماننده مخلص اولمسه يا كه مخلص اولوب ده قبوليت كه ايرشماسه، اعراب حقنده اولان: «قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا. ولما يدخل الايمان فى قلوبكم» قبيلىندن بعض بر اشارتلر اولماز ايديمى؟ الله تعالانك رحمتى، مضطر كيمسه نك ايماننى قبول ايتمازلك درجه دن واسع ايديكنده شبهه يوق. حالبوكه قرآن شريفده: «امن يجيب المضطر اذا دعاه ويكشف السوء» ديه بيورر و دعا قيلديغى تقدبرنده مضطرلك دعالرينى ده قبول ايدوب سولر ينى كشف قيلچغن خبر ويرر. اوشبو دفيقه ده فرعون اضطرارندن آرتق بر اضطرار

حقنده بعض محققين: «فان غالب كتب ابن حجر مشحونة بالكذب والافتراء وقول الزور والآراء التي لم تستند الى كتاب ولا الى سنة صحيحة والدعوة الى غير الله ونحو ذلك من البدع والضلالات» ديمشدر.

اوله چشى تصور مى ايدلنوز؟ مع ما فيه فرعونك بو حالى غرغره حالينه قياس اولنماز. زيرا غرغره حالنه انسان اوزينك عمرى بتديكن يقينى صورتده بيلور. اما فرعون، اوزينك آلدنده اولان مؤمنلر ك دكزدن كچوب واردقلىرىنى و آنلرغه ضرر اولمادىغن كوروب بو اش، مجرد ايمان فضيلتندن ايدىكنى بيلمش و مؤمن اولدىقى تقديرده آنلر كى اوزينك هم خلاص اوله چغينه اعتقادى اورنلاشديقى بعدنده ايمان كتورمشدر خلاصه: فرعون ايمانى حياتدن اميد اوزمك سببندن دگل بلكه بالعكس حياتده فالاجغن اميد ايتدىكندن اولمشدر (١).

بو مسئله گه عائد بعض بر فقره لر

« اورنبورغ » شهرينه كلدىكنده (٢) موسى افندى: « اوشبو جاي كونى مرتب همده دقت ايله، باشندن آخرينه قدر الفتوحات المكيه نى مطالعه ايدوب چيقدم و پك كوب شيلر گه وافى اولدم » ديه سويلاد. يكنده: « ابن عربى اثرلارنده خصوصا الفتوحاتده فرعون ايمانينه دائر سوزلرني مدسوس و مزور ديه دعوى ايدنلر وار، بونلر اوشبو دعوالرنده اصابت ايدلر مى، بو طوغروده فكر كز نيچوكدر؟ » ديدم. (بو وقتغه قدر بن فصوص و فتوحاتنى مطالعه قيلماشيدم، صوكره بر سنه قدر عمر منى تماما دييورلك اوشبو ايكي كتاب ايله مشغول اولوب كچردم). بو كجا جواب اوله رق: « فرعون ايمانى خصوصنده اولان سوز » الفتوحات » ده شول درجه ده كوب يرده مذكوردر كه بونلرني مدسوس ديمك، بتون فتوحاتنى مدسوس ديه دعوى ايتمك ايله برابردر،

(١) وجعل ذلك الغرق نكال الآخرة والاولى فلم يكن عذابه اكثر من غم الماء الاجاج وقبضه على احسن صفة هنا ما يعطى ظاهر اللفظ وهذا معنى قوله ان في ذلك عبرة لمن يخشى. الفتوحات. ج ٢ ص ٢٧٧.

(٢) ١٣٢٧ انجى سنا ذوالقعدة سنده.

بو طوغروده اولان فکرم اوشبوندن عبارت» دیدی .

« تروییسکی » شهرینه واردیغده مذکور سؤالنی شیخ زین الله
 حضر تهرینه عرض قیلدم . مشار الیه ایسه : « مریدار گه یمان تأثیر
 ایتماسون ایچون بعض کیمسه لر طرفندن شوپله بر سوز تشهیر ایدامش
 ایسه ده طوغروسی فرعون ایمانی حقنده اولان سوز لر ابن عربینک اوز
 سوزاری اولوب مدسوس دگلر در . مع ما فیہ - الفصوص - ده : فرعون
 مخلد فی النار ، دیه معتقدم ، شوکا باشقه سوز لرم بالکنز ، بحث طریق
 ایله گنه سویلانمشلر در - دیهش » مضمونده جواب ویردی . بو مجلسده
 اوزینک یارانلری ، درویشلر و بعض بر علم اهللری ده وار ایدی .
 بنی آخوند احمد حاجی حضر تهری آلوب وار مش ایدی ایسه ده اوشبو
 سوزلر وقتنده حاضر ایدی می یوقمی ایدی ؟ شمدی اونوتدم . مذکور
 جوابدن تعجب ایدوب : « مولانا ! بویل بر سوز - الفصوص - ده
 وارمیدر ؟ بن فصوصنی تکرار فارامشیدم ، لکن بویل جمله گه نصادق
 قیلدیغم خاطر مد یوق » دیدیکمه شیخ حضرتلری : « وار ! » دیه تأکید
 ایتدی و مذکور کتابنی اوزینه صوروب آلدی ده : « بو فصوص کتابینی
 اوزم کوستراما شهر نده یازمشیدم » دیه نقبتش ایدر گه کرشوب خیلی
 آفتاردی . بر خافه ننگ سوز گه کرشوب مرداب طور مقی سببندن اولسه
 کرک شیخ حضرتلری باشقه بر مسئله گه کروب کتدی . پیر سالخورده گه
 زحمت ایتمکدن قورقوب بن ، مسئلهنی تکرار لامادم و شبهه منی استیناف
 قیلادم . اگر ده مذکور خافه اوز سوز بهی سویلر گه اوز به فرصت
 ویر مش اوله ایدی احتمال که مجلسدن خیر کثیر آلوب چیقمش اولور
 ایدم . شیخ حقنده : « بو سوز حقیقت حالده الفصوص ده وارمیدر ؟
 یوقسه اسماعیل حق سوزینی فصوص هامشینه کوچروب قویدیقی حالک
 شول سوز فصوص ایچنده دیه خاطر نده فالهشمیدر ؟ » دیه فکر لب طور دم
 ایسه ده ، فکرمک صواب ایدیکدی ده خطا ایدیکدی ده بلنمادی . آخوند

احمد حاجی حضرتلری خانہ سنده تکرار اوشبو مسئلہنی چیقار رغه حاضر۔
لندیکده شیخ حضرتلری علمی بر بحث باشلادیغندن شونی دکلامقنی
غنیمت بیلدم واوز مقصودیہی بونک ایچون فدا قیلدم .

مذکور سؤالغه ، فاضل محترم عالمجان حضرتلری : «مدسوسلک
دعواسینی قیلوچیلر ، فکره کوره اصابت ایتمشلر» دیه جواب ویردی .
«ابن عربینک اوز قلمی ایله یازلمش اصل نسخه ده هم ده شونک ایله
مقابلہ ایدلمش نسخه دن طبع ایدلمش فتوحاتده شویله سوزلر اولسه نه
دیورسز؟» دیه مقابلہ قیلدیغده : «اول وقت البته مذکور فکر مدن
عدول قیلورم» دیدی . اوشبو وعده سینہ کوره ظن ایدرم که مشارالیه
حزرتلری مذکور فکرندن شمدی دونمش اولسه کرک .

مقصد

۱۰

فلسفیه

ابن عربینک فلسفه که دائر سویلامش سوزلری واختیار ایتمش
منهبلری وار . بونلردن بعضیلری ۹ نجی مقصوده بیان ایدلدی وبر
ایکیسی هم اوشبو مقصوده بیان ایدلنور .
عالم مثال . ابن عربی ، حسی و آخرت عالمرینه باشقه اوله رق
بر عالم وارلغن دعوی قیلوب بونی «عالم مثال» دیه تسمیه قیلور .
عالم مثال : مادی و مجرد اولان عالمرک صورتارندن عبارت اولوب
الوان و ابعاد هم اشکال ایله صفتلاندیغی حالده جسمانی عالم که مزاحمه
قیلماز .

اوشبو عالم حقنده ابن عربى ديبور: «بزم صورتلرمز روشنده دغى بر عالم وار، بو عالمده اولان هرشى، حى وناطق اولوب باقى ودائميدر. فانى اولماز، تبدل ايتماز، بزم جسمانى عالمه زدن هيج شى قبول ايلماز. منكور عالم گه كروچيلر روحلرى ايله گنه كررلر، بدن و هيكللرى جسمانى عالمده قالوب طورر. بونك اهاليسنى عوام خلقى كورسه مثال ايديكينه عقللرى يتماذيكندن عالم جسمانيدن فرق اين بيلمازلر. عالم مثالده شهرلر، خلقلر و آنلرك سويلاشمكه اولان لغتلرى بي حسابلر. بونده كرمش آدملرك الله تعالى عجيب روشده ذهنلرينى آچار، شول جهندن بونده اولان لغتلرك هر برى ايله آشنا اولورلر و سويلاشلرلر، حسابسز كوب علملر تحصيل قيلورلر، بونى بز اوزمز تجريره ايندك!».

اوشبو واقعهنى تايب ايتمك ايچون ابن عربى كوب ماجرالر حكاييت ايدر حتى «عالم مثال» ده اولان خاتون قزلبينه قدر تعريف ايلر و بعض شيلارنى رسملرى ايله كوسترر. بر اورنده: «بن بو عالمده بر كعبه كوردم، خلقلر طواف قيله لر ايدى ليكن اوستنده پردهسى يوق، مكده اولان كعبه دن الوغراق، صو اورنده آغوب طور مقده بر نو براق ييلغهسى ده كوردم» ديبور (۱).

**

«عالم مثال» ايله فائل اولمق ابن عربى گه خاص بر مسلك دگل. بونان فلاسفهسى خصوصا اشراقيون بوگا ذاهب ايديلر. هم صوك اسلام عالماندن بعضيلر هم بوگا طرفدارلق ايتمشلر در. حقيقتى وارمى، بوقسه مجرد بر حيله و تزوير دن عبارتى، آوروپاده بو كونده ارواح ايله مخابره ممكن ايديكى حقنده مسئله

(۱) ابن عربينك اوشبو «عالم مثال» حقنده سويلامش سوزلرينى ابن تيميه صرف اوهام و حاصلسز الفاظ، خرافت و شطحياتدن عد ايامكده در.

ظاهر اولوب بوکنا آز دگل طرفدارلر پيدا اولمشدر. بونک في الاصل مذکور «عالم مثال» مسئله سينک فرعلرندن ايدیکن ظن ايدرلر. هر حالده بو کونکی علم، ما ورای طبیعت و ما ورای ماده وارلقن اعترافی ایتمشدر. شونک ایچون ذهن بتمامش شیلرک هر برینی ده انکار ایتک ممکن اولماز. کرك «عالم مثال» اسمی ویرلسون و کرك ویرلماسون، اولندیقمز عالم جسمانی گه مناسبلی بر عالم یا که عالملر وارلقنده شبهه ایدلماز.

۱۸۶۸ تاریخ میلادی «بلغراد» شهرنک اولدرامش صریبه توره سی حقنده، یوز چاقروم مسافه ده اولان بر شهر اورامنده بر عامی، قانع تاوش ایله: «تورهن اولدردیلر!» ديه قچرمش و سببی صورلدیغنک: «تورهن اولدردیکلرینی وقانغه بو بالوب یاندیغن کوزم ایله کوردیکمن اوز اوزمنی ضبط ایله آلمقسزین قچردم» ديه جواب ویرمش. رسمی تفتیش سوکنده بو عامینک، قاتلر ایله هیچ مناسبتی یوقلغی ظاهر اولمشدر.

بونک امثالی، غزته لر و ژورنالرده یازلنوب طورلور. صریبه واقعه سین ایسه بز، رسمی اولدیغندن بونده یازدق.

وحدت وجود. وحدت وجود مسلکی ابن عربی گه خاص بر مسلک دگل بلکه پک ایسکی وقتلردن اعتبارا دنیاده موجود ایدی. بوددیلر، ایرانلور و باشقه قوملر فاشنده معروف اولان بو مسلکنی، فینیکه لور واسطه سیله آرسطو هندستاندن آوروپاغه نقل قیلدی و بر قدر مدتلر «اسکندریه» مکتبنده هم تدریس ایدلدی. صوگ وقتلرده بر طرفدن ایرانلور و ایکنچی طرفندن ده «اسکندریه» مکتبی شا کرد لری واسطه سی ایله اسلاملر آراسینه ده کردی. اسلام دنیاسنده «باطنیه» ديه مشهور اولان صوفیلرک اوشبو مسلک اهللری ایدیکی مرویدر. اسلام عالملری طرفندن غایت چوالجق و اسلام اثرلرنده فوق العاده

معلق صورتده حكاييت ايدلمش اوشبو مسلك، صوڭ عصر فيلسوفلرى طرفندن تدقيق ايدلمش و مذكور عنوان، بربرينه ضد اولان ايكي تورلى مختلف مذهب آراسنده مشترك صورتده استعمال ايدلديكي معلوم اولمشد.

بونلردن برنچي مذهب، خالقنى مخلوقاتده كورمكدن عبارت اولديغي حالده ايكنچي مذهب ايسه بالعكس مخلوقاتنى خالقده ابتلاع ايدلمش و مضاعف اولمش كورمكدن عبارتدر. تكرار اشتباه اولماسون ايچون شمدي بونلرڭ اولگيسينه «وحدت موجود» (۱) و صوڭغيسينه ده «وحدت وجود» اسمى و بررلر.

بونلردن ايكنچيسى مجرد ذوقى و وجدانى بر مذهب اولديغي حالده اولگيسى (اربابينڭ دعوالرينه كوره) فيدير.

وحدت موجود مذهبي، دين اهللرى قاشنده معروف اولان معنا ايله خالق و صانع عالمى انكار قيلمقدين عبارتدر. زيرا بو مذهب اهللرى: «موجودات، بربرندن انفصاللرى باطل اولان ماده ايله قوتدن باشقه شى دگل، ماده ايله قوتڭ سابقنده معدوم اولمق و لاحقنده فنا اولمق احتمالى يوق (ازلى و ابدى همده لايهوت ديمك اولور)، گرچه فردلر اعتبارى ايله فانى اولور ايسه لرده عنصر اعتبارنجه باقىدر، دنياڭ بر ذره ماده و قوتىنى كيموتك ممكن اولمادىغي كبي بونڭ اوستنه بر ذره قدر ماده و فوت آرتدردمق ممكن دگل» دييورلر. وحدت وجود مذهبي ايسه بتون عالمى الله وجودندن عبارت بيلمكدر. (ممكنات وجودى، وجود ظلى دييولمش سوز ايله وحدت وجود مذهبينڭ مناسبتى يوق).

ابن عربى «وحدت وجود» ايله فائل اولمش ايسه البته قرآن شريف ايله قابل تطبيق اولان معنا ايله فائل اوله چغنده شبهه يوق.

بو ایسه طبیعی، مخلوقاتنی خالقده مضمحل کورمکن عبارت اولان
ایکنچی مذهب (وحدت وجود) اولسه کرک.

فی الواقع ابن عربی اوزینک متعدد اثرلر نده: «اشیا (ممکنات)
فی حد ذاتها معدوم اولوب آنچق جناب حق وجودی ایله گنه موجوددر»
دیپور. اوشبو سوزک تفسیری ابن خلدون بیانیته کوره (۱) بوبله در:
مادهده اولان اعراض اولیه (امتداد و قوت کبی) واعراض ثانویه
(توس، ایس واندلر کبی) حقیقت حالده موجود اولمادقلری بلکه
بالکیز بزم حس وادرا کهزغه کوره گنه تعیین ایدلدیکلری فن ایله
ثابت اولدیغی حالده، ادرا کهزغه منجلی اولدقلر نندن بزلر بونلرک
موجودلکلری ایله حکم ایتمکدهمز. اویقو وقتلرمزده توشلرمزده، اوز
قاشمزه خارجه موجود، دبه حساب ایدلنور. بو حسابمیزک یاگلش اولدیغنی
بزلر آنچق اویغاندیغمز وقتده بیلورمز. اگرده اویقومز دائمی اولسه
ایدی توشلرمز حقنده اولان عقبدهمزده باقی و دائمی اولور، کوردیکمز
شیلرک هر بری بزم قاشمزه خارجه موجود و حقیقی حال دبه قرارلا-
نور ایدی.

ایشته موجود خارجی دبه اعتقاد ایتدیکمز شیلر (عالم) ده اوشبو
قیلندن ادرا کهزده منجلی و مستمر اولدقلر نندن حقیقت حالده موجودلگی
ایله بزم طرفمزدن حکم ایدلنور.

وجود تحقیقی ایچون قارشوده بر مرآت اولمق لازم، بو ایسه
«ادراک» در. ادراک اولمادیغنده وجود تحقیق ایتماز. مدرک اولان
شخص نظر نده خارجه موجود کبی کورامش شیلر، ادراکی سببندن
متعین اولمقدن عبارتدر. اوشبونک ایچون اگرده بو کون بر یوزنده
ادراک نوری سونسه ایدی بتون اشیا معدوم حکمینی آلمش اولور
ایدی.

بزم «موجود» ديه اعتقاد ايتديكمز شيلركڭ كافهسى جناب حقاڭ
 «ايمان ثابت» (ممكنات) اوزرينه دائمى تجليسىنىڭ ادر اكمزدن عبارتدر.
 اوشبونڭ ايچون نفسهزم داخل اولديغى حالده «عالم» اسمى ويرديكمز
 شيلر، اوز نفسلر نده معدوم اولوب آنچق جناب حق و جودى ايله
 موجوددر.

آخرت كونى، حساب و جزالر مدرك اولان شخصلرغە نسبت
 ايله موجود اولهچقلرنىن اوشبو مذهبكه كوره بونلرنى انكار ايتمك
 لازم كاماز.

بو طوغروده اولان سوزمىز شهمى بوقدر. اگرده صريح صورته
 ياكلمشدىق، مجمل و مغلق سوزلرنى خطالىق اوزرنده بيان و تفسير
 قىلىق ايسه مرشدلر، هادى و محتمبلر، قوللرينه قلم طوتوب اوز
 اسملرينى يازارغە مقتدر اولمش دىن حامللرى بوندىن غفلت ايدوب
 طور مازلر. خصوصا مصحح الخطايا و مفتش الاعلاط آخوند حمزه
 حضرتلرى اوزينڭ منطقى دليللرينه بنا ايدوب دخى برر «تنبيه الاغيبا»
 باصروب بزم غباوتهمزنى عالمگە نشر ايدرو «شيطان اخرس» اوله رق
 طور مقندن ذمهسىنى تبرئه قىلور.

اسلام دنباستنده اولان «وحدت و جود» مسلكينڭ تاريغى ايله
 آشنا اولمق ايچون بونڭ مشهور كيمسهلر بىنى بيلمك ضروردر. بناء عليه
 مختصر صورته اولسه ده كله چك مقصوده بونلردىن بعض برلرينڭ ترجمه
 حاللرينى يازاچقمز.

مقصد

۱۱

حلاج. ابن الفارض. ابن سبعین. ابن هود. صدرالدين القونوی عقیف‌الدين تلمسانی -

حلاج. (ابو مغیث حسین بن منصور). اصلی ابرانده «بیضا» شهرنندن اولوب «بغداد» ده طوردی. جنید بغدادی و باشقه لر ایله صحبت ایتدی. حلاج حقیقه خاقدارک بر فرقه‌سی «ولی‌الله، عارف بالله، صاحب کرامات» دیه اعتقاد ایتدی کیری حالده ایکنچی فرقه‌سی ده ماحد و کافر، مجنون و ساحر، زاهد صفتنده فاجر، عقللی کورنمکده اولان جاهل، مرائی و منافق ایدی حتی الوهیت دعوی ایتدی، دیه یمان سوزلر سویلر لر. المقدر زماننده بغداد ملالریزک فتوالری سببندن بیثک قامچی صوفدرلدی، ایکی قولنی و ایکی آیاغنی تریلای کیمسیدیکری صوگ، باشنی اوزوب تننی اوت غه یاقدیلر.

حلاج حقیقه اولان خبرلرک منبعی بزم تفتیشمزه کوره محمد بن جریر طبری بیثک «تاریخ الامم» نام اثریدر. کندی عصرنده اولان بو حادثه‌نی، طبری تفصیل ایله یازمش ایسه ده کندیسی حلاج ایله صحبت ایتدی کینه و اوشبو مسئله حقیقه مذاکره فیلوب طوغریدن طوغری فکرینی آکلا دیغینه اشارت ایتماش حتی که استنطاق و حکم مجلسارنده حاضر اولدیغی و فتوی صورتلری کوروب او قودیفنی ده بیان فیله ماشدر. ظن غالب، طبری بو ماجرائی باشقه لر دن ایشدوب و مهمومی خبرلر دن اقتباس ایدوب کتابنه درج ایلماشدر. حالبوکه بو عصرلرک بو کیمی خبرلرنده مبالغه لر اوور و مستبد حکومتک تأثیری ایله روایتلر اوزگرر و بوزلور ایدی. شوئک ایچون حلاج غه دائر اولان خبرلر حقیقه بر آز احتیاط فیلور غه تیوشلی.

نه کبی سبب ایله در حلاج غه مستبد وزیر لر دن بری حقد ایدر
 و هر وقت فرصت کوزه در ایدی . بر اورنی کلدیکی دقیقه ده معلوم
 وزیر ، حلاجک کفری هم قتلی لازم ایدیکی حقنده فتوی صورتی ترتیب
 ایتدی علمی سوء هر وقت مستبدلر قوللرنده فورال اولدقلرندن بو
 طوغر وده مشکلات کورلماشدر . حلاج قتل اولندیغنده کتابلرینی بیغوب
 یاندردیلر بوندن صوگ نسخه ایتماز حقنده خطاطلر دن آند ایتدردیلر .
 حلاجک برائنی معلوم اولماسون ایچون دیه فکر ایدلدیکندن اولسه
 کرك ، بویله تدبیر لازم کورلماش . زیرا حلاج اوزینک گناھسز
 ایدیکینه اوشبو کتابلرینی شاهد قیلوب : « الوهیت و نبوت دعواسی
 قیلماقندن الله تعالی حفظ ایتمسون ، بو شیلر بنم حقمده افترادر . بن حق
 مسلمانم ، قرآن وحدیث که ایمانم کامل . خلق آراسینه تارالمش کتابلرم
 حاله شاهددر ، بنم قانمی توگارگه حقکز بوقدر » دیه حکم وقتنده اوزینی
 مدافعه ایتمش ایدی .

حلاج ۳۰۹ تاریخی ذوالقعدہ سنده اعدام اولندی . (بونک ترجمه
 حالی حقنده محترم عالمجان حضرت کتبخانه سنده یازمه بر ایسکی اثر
 کوردم ایسه ده تأسف که اوقورغه موفق اوله آلامدم) .

ابن الفارض . (ابو حفص عمر بن علی بن المرشد بن علی) .
 اهل تصوف شیخلر نندن اولوب ۵۵۶ ده مصرده دنیاغه کلدی ، شافعی
 فقہسی ایله اشتغال ایدوب ابن عسا کر وغیرلر دن علم حدیث تحصیل
 قیلدی . بوندن صوگ تصوف ایله شغللندی ، دنیا دن عزالت قیلوب
 صحرالرده ، تاغ ناش آرالرنده یورر وکوب وقت خراب مسجدلرده
 طورر ایدی . وحشی حیوانلر ایله بر لیکده یوردیکندن حیوانلر بوکا
 الفت ایتمشدر وشونک ایچون قاچمازلر ایدی صوگره مکه گه واروب
 اونیش ییللر قدر بر مدت ، تاغلری آراسنده عمر سوردی . آندن مصرغه
 قایتدی و جامع الازهرده عبادت ایله مشغول اولدی بیوک آدملرکده .

صحبترینه التفات ایتماز بلکه آنلردن فاچار وکشی قولندن بر نرسه اولسون قبول ایلماز ایدی. علوم دینیه و تصوفده کمالاتی ایله بر ابر مجذوب بر کیمسه ایدی. بعض بر غریب حاللری ده منقولدر. تصوف غه دائر بلیغ شعرلری و قصیده لری و مرتب بر دیوانی واردر. قصیده لرینه، دیوانینه پک کوب کیمسه لر طرفندن شر حلر یازلمش و دیوانی تکرار مرتبه نشر اولمشدر.

بونک حقنده ابن خلیکان: «اونده اولاق اوطوروب طور دبیغی بر وقتده حریرینک: من ذالذی ماساء قط * ومن له الحسنی فقط - بیتنی اوقومش وشول ساعت شخصی کورلما دیکی حالده: محمد الهادی الذی * علیه جبریل هبط - دیه جواب ایشده مشدر» دیپور.

ابن الفارض، ۶۳۲ تاریخنده مصدرده ارتحال ایتدی. قبری معلومدر. آناسی عادتی حماللردن بر کیمسه ایدی.

* * *

ابن سبعین. (ابو محمد قطب الدین عبدالحق بن ابراهیم بن محمد بن نصر) (۱). حضرت علی رضی الله عنه نسلندن اولان بو ذات اندلس ولایتنده ۶۱۳ تاریخنده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلدی. تصوف و فلسفه گه انتساب ایدوب اوشبو ایکی مذهبنی بر گه جمع ایتمکله کندینه مخصوص و «سبعینیه» دیمکله معروف مسلکنی ایجاد ایتدی. شاگردی و یاران پک کوب اولمشدر. مستثنا شاگردلرینک بری ۶۶۸ده وفات اولان صوفی و شاعر ابو الحسن علی بن عبدالله الششتری ایدی. ابن سبعین، عقیده سنک متهم اولدیغندن اندلسدن نفی ایدلمشدر. ادبیاتده بد طولاسی اولوب بلیغ خطبه لری و بعض شعرلری واردر. لابد للعارف، الاحامه، کتاب فی الجوهره، رساله العهد اسمنده اثرلری

(۱) مرتب سهوی سببندن اواسه کرك - «قاموس الاعلام» ده بونک اسمی یا ککمش

مشہور در. امام غزالی حقیقہ: «ادرکتہ فی العلوم اضعف من خیط العنكبوت» دیباچہ کیمسہ اوشبودر. گوزل اخلاقی، صبرلی، غایت جو مرد، عالی جناب، تکلفسز و متواضع بر ذات اولوب حتی کندیسنی غیبت ایدنلر و هر وقت اذا فیلمقدہ اولانلرغہ مقابلہ ایتہکسزین کیچوب قالور اولمشدر. ۶۶۹ تاریخى ۹ نجى شوالده «مکہ» ده وفات ایتدی.

* * *

صدر الدین القونوی. (ابو المعالی محمد بن اسحق). بیوک عالمردن و شیخلردن اولان بو ذات «قونیه» شهرنده دنیاغہ کلہمشدر. یاش ایکن وقتنده آناسی وفات اولدیغندن، آناسی ده شول وقت «قونیه» ده اولان ابن عربی حضر تلرینه و اردی و صدر الدین ده ابن عربی تربیه سنده اوسدی علوم ظاهره و باطنده عصرینک فریدی اولوب کندیسندن کوب کیمسه لر تحصیل علم ایتمشلر. بونلرک بری جلال الدین رومی حضر تلر بدر. نصوص، حکوک، نجات الہیہ، مفاتیح الغیب، تفسیر فاتحہ، شرح حدیث اسمندہ اثرلری وارد. «تفسیر اعجاز البیان فی تاویل ام القرآن» نام اثری «حیدر آباد» شهرنده «نظامیہ» مطبعہ سنده باصلدیغی بعض بر اعلانلر ده کورادی. بونلرک حقیقہ ابن تیمیہ: «و اما صدر الدین الرومی فانہ کان متفلسفا فهو ابعث عن الشریعة والاسلام» دیبور (۱). ۶۷۱ تاریخده «قونیه» ده وفات ایتدی. وفاتی وقتنده تابوتنی «دمشق» شهرینه ابن عربی تربیه سی یانینہ کوچرگہ وصیت ایتمش ایسه ده اوشبو وصیتی برینه کتور اماممشدر.

* * *

عقیق الدین تلمسانی. (سلیمان بن علی بن عبد اللہ بن علی). مشہور شاعر لر دن اولوب مغربہ گی «تلمسان» قصبہ سنده طوغمش و اکثر عمرینی مصر ایله شامہ کچر مشیدی. اصللری «کوفہ» دن

ایدی، تصوفده ابن عربی طریقتنده اولدیغی مرویدر. ابو الفتح نصر المنبجی اوزرینه یازمش مکتوبنده ابن تیمیه، اوشبو ذات حقنده : «واما الفاجر التلمسانی فهو اخبث القوم واعمقهم في الكفر... کان يستحل جميع المحرمات حتى حكى عنه الثقات انه كان يقول البنت والام والاجنبية شیء واحد ليس في ذلك حرام علينا وانما هو لاء المحجبون قالوا حرام فقلنا حرام عليكم... وشعره في صناعة الشعر جيد ولكنه كما قيل - لحم خنزير في طبق صيني» دیبور. بویله سوزار سویلدیکنی ابن تیمیه، تلمسانینک اوزندن طوغری ایشتمادیکندن، درسنلکی شبهه دن خالی دگلدر. تلمسانینک تألیفلری وگوزل شعرلری وار. بونک حقنده احمد الدلجی: «کان حسن العشرة کریم الاخلاق ذاوجهة کان يتهم بالخمر والفسق والقيادة وينسب الى رقة الدين والميل الى مذهب النصيرية» دیبور. عشق و غرامغه دائر گوزل شعرلری وار. ۶۹۰ تاریخنده «دمشق» شهرنده ایتدی.

*
*
*

ابن هود. (ابو علی حسن بن عضدالدوله). علوم حکمییه، طب و فلسفه، تصوف علملرنده متخصص اولان بو ذات ۶۳۳ تاریخنده اندلسده «مرسیه» شهرنده دنیاغه کلمشیدی. تصوف ایله فلسفهنی بررگه فانشدروب کندینه مخصوص بر طریق تأسیس قیلدی و دنیا دن تمام منقطع اولوب عزلت وانزوا اختیار ایتدی. اندلسدن رحلت ایدوب مکه گه واردی، حجاز ویمن هم شامده کوب وقتلر اقامت ایتدی. بعض شعرلری واردر. ۶۹۷ تاریخنده «دمشق» شهرنده وفات اولدی.

مقصد

۱۲

منتقد ومدافعاری

عرب شاعرلار نندن بری: «اذا مت كان الناس صنفان شامت *
 و آخر مثن بالذی كنت اصنع» دیه اوزی سوکوره سنده خلقلر - «ذم
 ایدوچیلر» ایله «مدح ایدوچیلر» اسمنده ایکی فرقه گه آیرلاچقارینی
 سویلامشدر. واقعا وفات ایدن کیمسه لرك اوز محبطلر نده اولان
 آدملردن بر طائفه سی متوفانك حسناتینی ذکر ایدوب صاغندقلری
 حالده ایکنچی طائفه سی ایسه آنك سینئاتینی سویلاب لنتلنمکده اولدقلرینی
 هر زمانده وهر مکانده کورمك ممکن اولور. فقط اوشبو عادتدن بر
 قدر طش اوله رق ابن عربی سوکنده خلقلر اوشبو بر قاچ طائفه گه
 آیرلرملردر.

(۱) مطلقا ا کفار قیلوچیلر. (۲) «ولی الله، عارف بالله ایدی»
 دییوچیلر. (۳) «ولی الله، عارف بالله ایدی» دیدیکلری حالده اثرلرینی
 مطالعه ایتمکدن منع ایدوچیلر. (۴) بی طرف اوله رق طوروچیلر.
 (۵) کفر وولایت ایله اعتقادلردن تجاشی ایتدیکلری حالده عمللرینی
 وسوزلرینی باتقیج ویا تحسین ایلوچیلر. «وللناس فیما بعشرون
 مذاهب». بز ایسه اوشبو طائفه لرك مشهور آدملرینك، اسملرینی
 ذکر ایده چکمز، فقط مسئله نارالماسون ایچون بالکیز ا کفار ایدوچیلر
 ایله ولایتی اعتقاد قیلوچیلر، ولایتی اعتقاد ایتدیکلری حالده اثرلرینی
 مطالعه ایتمکنی حر!م دییوچیلر ك مشهور آدملر نندن بحث قیله چقمز.
 بی طرف اولانلری ایسه سویلر گه لزوم یوق

برونچی حزب. اثرلارنده اولان بعض بر سوزلرینی سند و بهانه ایدوب ابن عربینک کفری و فسقی یا که مطلقا ضلالت که توشدیکسی ایله حکم توزوچیلردر. بو حزبک مشهور آدملری بونلر:

(۱) عزالدین بن عبدالسلام - (عبدالعزیز ۵۶۶۰هـ وفات). بو کیمسه ابن عربی حقه: «شیخ سوء کذاب یقول بقدم العالم ولا یحرم (۰۰۰۰) دیهشدر (۱)

(۲) ابن تیمیه - (احمد تقی الدین ابو العباس الحرانی ۷۲۸هـ وفات). بو کیمسه ۷۱۹هـ وفات اولان شیخ ابو الفتح نصر المنبجی اوزرینه ۷۰۴هـ یازمش اوزون بر مکتوبنده دیبور: «فتوحات و باشقه کتابلارنده گوزل تحقیقلری کورلدیکندن ایلك وقتمزده ابن عربی حقه حسن ظنده ایلك. صوکره فصوص نام اثرینی کوردیکمزده بو آدمک حالی آچلدی، حسن ظنمز بتدی. فصوصده شوپله سوزلر واردر که بوندن مسلمانلرغنه دگل بلکه یهود، نصاری و صابئون کبی باشقه ملتلر ده استعاذه فیلسه لر بری وار. ابن عربی فصوصده ایکی تورلی قاعده وضع ایتمشدر. بری ایسه «معدوم، حال عدمنده ثابت» دیمک اولوب ایکنچیسیده «مخلوقات وجودی ایله خالق وجودی ایکیسی بر شی» دیمکدن عبارتدر (۲) معدومنی حین عدمنده ثابت دیمک کتاب، سنت، اجماعغه خلافدر. اهل کلامدن اولان قاضی ابوبکر (الباقلائی) حتی بونک ایله قائل اولانلرنی اکفار ایدر. بوفکرده اولانلرک منشأغلطلاری ایسه اشیانک، وجودلرندن مقدم الله تعالی علمنده ثابت اولمقی ایله خارجه ثبوتی آراسنده اولان فرقنی ادراک ایدر. آلامادقلر ایدر. اهل سنت فاشنده وجود علمی ایله وجود عینی خارجه آراسنده فرق وار.

(۱) جلاء العینین ص ۴۴.

(۲) ابن عربی بوسوزلرنی «الفتوحات» ده تکرار سویلامشدر. یوقسه بونلرنی

ابن تیمیه کورمادیمی عجب! ۱۹

فقط «معدومات فى نفسها ثابتتر» دعواسىنى باشلاب چىقاروچى ابن عربى دگل، اسلام عالمنده بويله بر مسلك دورتبوز بيلدن بيرلى دوام قيلور. ابن عربى ايسه آنچق اوشبو آدملرگه موافقت ايتمشدر. ابن عربى طرفندن احداث ايدلمش شى ايسه «مخلوقات وجودى ايله خالق وجودى ايكيسى بر شى» ديمكدن عبارت اولان ايكنجى قاعدهدر. ابن عربى اوشبو: «وجود المحدثات المخلوقات هو عين وجود الخالق ليس غيره ولا سواه» ديدىكى سوزى ايله اسلام عالمنده، اوزندن مقدم اولان شىخلر و عالملرگه خلاقلق ايتدى. منكور سوز، هيچ ايرمه سز اهل اتحاد و اهل حلول سوزيدر. مع ما فيه اتحاديه لرگه كوره ابن عربى اسلامغه ياقين و سوزلرى ده انصافليدر. زبرا مظاهر (اسم فاعل) ايله مظاهر (اسم مفعول) آراسىنى تفرىق ايدر؛ اولندىقى حالنچه اوامر و نواهى شرعيه ايله فائلدر. سلوككه خدمت قيلور، اخلافنى تهذيب يولنده اجتهادى وار. گرچه سوزلر ينىڭ حقيقتلرنى آكلاماسه ارده شىخلر بوگنا تقليد ايدوب فائده لنورلر. اما سوزلر ينىڭ معنالرينى آكلاوچيلر نڭ حاللرينى بيلدگز (۱)!. «جواب اهل الايمان» نام اثرنده ابن تيميه: «كان ابن عربى الطائى من غلاة الجهمية يقول بوحدة الوجود وقال: «وكل كلام فى الوجود كلامه * سوا علمينا نثروه ونظامه» ديبور (۲) «الاسراء» اسملى كتابى حقنده اولان سوزى ۳۳نچى صفحهده ذكر ايدلدى.

(۳) ابو حيان. (اثير الدين محمد بن يوسف الاندلسى ۷۴۵هـ وفات). بو كيمسه اوز ينىڭ «البحر المحيط» اسملى تفسيرنده: «ومن

- (۱) بو «آكلاوچيلر» سوزندن ابن تيميه نڭ مرادى كنديسيدر. ابن تيميه نڭ ابتلاسىنه اوشبو مكتوبى سبب اولدىغى روايت ايدلنور.
 (۲) ص ۵۳. «الفصوص» حقنده اولان بر فتواسىنى على القارى «فرالعون من مدعى ايمان فرعون» نام رساله سنده عينا كوچرمشدر.

بعض اعتقادات النصارى استنبط من تسربل بالاسلام ظاهرا وانتمى الى الصوفية حلول الله تعالى فى الصور الجميلة ومن ذهب من ملاحظتهم الى القول بالانحداد والوحدة كالعلاج و..... وابن عربى المقيم بدمشق» ديمشدر (١)

(٤) ذهبى . (شمس الدين ابو عبدالله محمد بن احمد ٧٤٨ ده وفات) . بو كيمسه عمو ماتصوف اهلندن ناراضى اولديغى حالده ابن عربى حقننه: «سوز سويلر گه مهارتى وار، كنديسى زبراك، حفظى قوتلى، تصوف علمنده دقتلى، تأليفلى گوزل فقط شطحيات ايله اشتعالى مناسبسىز بر اشدر، احتمال بونلر نى وجد غلبه اينديكندن سويلمش اولور، الله تعالى عفو بيورسون» ديمش (٢) وايكنچى بر وقته ده: «هو قنوة القائلين بوحدة الوجود وقد اتهم بامر عظيم . وهذا الرجل قد تصوف وانعزل وجاع وسهر وفتح عليه باشياء امتزجت بعالم الخيال والفكرة واستحكمت ذلك حتى شاهر بقوة الخيال اشياء ظنها موجودة فى الخارج وسمع من طيش دماغه خطابا واعتقده من الله تعالى ولا وجود له . . . وتصوف تصوف الفلاسفة واحل الوحدة وقال اشياء منكورة فعدها طائفة من العلماء مروفا وزندقة» دييور (٣)

(٥) ابن الوردى . (سراج الدين ابو حفص عمر بن مظفر . ٧٤٩ ده وفات) . بو كيمسه اوزينك «تمة المختصر» نام اثرنده : «٧٣٤ تاريخنده - العصرينة - مدرسه سنده درس تمام اولديغندن صوك فصوص كتابنى برتوب صو ايله يودق . بو اثر، ابن عربى تأليفندنر . بونى استعمال ايتمك حرام ايديكينه اوشبوو حالهز تنبيه اولسه كرك . اوشبو وقت:

(١) جلاء العينين . ص ٤٤ .

(٢) جلاء العينين . ص ٥٦ .

(٣) القول الجلى . ص ٦١-٦٣ .

ہدی فصوص لم تكن * بنفيسة في نفسها
انى قرأت نقوشها * فصولها في عكسها

شعر لارینی انشاد قیلدم» دیبور.

(۶) سبکی . (علی تقی الدین بن عبدالکافی . ۷۵۶ دە وفات) .
بو کیمسه ننگ ابن عربی حقدہ : «ابن عربی واتباعه فهم ضلال وحوال
خارجون عن طریق الاسلام فضلا عن العلماء الکرام» دیمش اولدیغی
مرویدر (۱) .

(۷) عضدالدین الایجی (ابو عبدالله عبدالرحمن بن احمد الشافعی .
۷۵۶ دە تورمه ده وفاتدر) . بو کیمسه «الفتوحات» حقدہ اولان فکر-
بنی سوروجیلرغه : «افتطعمون عن مغربی یابس المزاج بحر مکة
وبأکل العشمیش شیئا غیر الکفر» دیمشدر (۲) .

(۸) تفتازانی . (سعد الدین مسعود بن عمر الشافعی . ۷۹۲ دە
وفات) . بو کیمسه «وحدة الوجود» رساله سنده (۳) دیبور : «(۱) ان
صاحب الفصوص لقد تجاهر بالوفاة العظمی و جاوز بالعمامة الامد
الاقصى حیث فضل نفسه الذیة بفرط شقائه علی الذی آدم علیه السلام
ومن دونه تحت لوائه بان جعل فی تکمیل الدین لبنة الذهب نفسه
الغوی المبین ولبنة الفضة خاتم النبیین بل کذب بهذا رب العالمین
حیث زعم ان الدین لم یکمل بسید البشر المبعوث الی كافة العجم
والعرب بل بقی منه موضع بسده لبنتان فضة وذهب فلبنة الفضة النبی
الذی ختم به النبوة ولبنة الذهب الولی ختم به الولاية (۴) یعنی نفسه

(۱) رساله وحدة الوجود لعلی القاری . ص ۱۰۸ .

(۲) رساله وحدة الوجود للتفتازانی . ص ۶ .

(۳) اوشبو رساله ، ۱۲۹۳ نجی ییل استانبولده باسملشدر . دیباجه سی : الحمد لله
المتعالی عما یقول الظالمون علوا کبیرا و الصلاة والسلام . . . فیقول الفقیر الی الله
الغنی مسعود بن عمر المدعو بسعد التفتازانی . . . بوزنگ باشقه نسخه سینى کورمادم .

(۴) ۳ نجی مقصده ذکر ایتدی کمز دوشینی اراده قیلدر .

المبطل المرتاب الاوفح من مسيلمة الكذاب حيث لم يرض ذلك الوقح العارى بمارضى به مسيلمة من ادعاء رتبة التساوى ولذا تسميه الملاحدة من الاشقياء بخاتم الاولياء ويفضلونه لعنهم الله على خاتم الرسل والانبياء (٢) كتاب الفصوص ضلال الامم ، ورين القلوب نقيض الحكم ، كتاب اذارمت ذماله ومدك بحر طمى و انسجم ، وكان نبات الثرى يابس ورطب جميعا لديك القلم وعمرت ما عمر الاولون والآخرون وهزت الهمم ، عجزت عن العشر عن ذمه وعن عشر وما ذلك ذم . (٣) ثم اعلم ان صاحب الفصوص قد زاد على ما سبق من الزندقة والضلالة ضغثا على ابالة فقال خرج فرعون من الدنيا طاهرا ومطهرا وذلك انكار لما ثبت انه مات على الكفر بالنصرص الناطقة المذكورة فى اثنين وعشرين سورة من القرآن و باجماع الامة فى كل عصر وزمان . (٤) ولا يخفى على ائمة الاسلام وعلماء الشرائع والاحكام ان من زعم ان فرعون اللعين مات على الايمان فقد كذب القرآن وجوز التناقض فى كلام الملك الديان وابطل قواعد الاسلام المعلومة من شريعة النبى عليه الصلاة والسلام وصار كفرعون وقومه من الكافرين ومن المكذبين الضالين فعليه وعلى فرعون لعنة الله والملائكة والناس اجمعين . (٥) فهذه جملة ما هدم به صاحب الفصوص بنيان الدين المرصوص وجهد لما ثبت بدهاة العقل وقواطع النصوص وزعم ان تلك الزندقة الملعونة الباطلة بدهاة العقل والشرع ذريعة الى التعرف ولذلك سول له الشيطان ان سماها علم التصوف وصدقه فى ذلك الجهالة الملهدون وقله الزنادقة الجاعدون وسيعلم الدين ظلموا اى منقلب ينقلبون « (١) .

(٩) باقيني . (سراج الدين ابو حفص عمر بن رسلان بن صالح الكنانى . ٨٠٥ هـ وفات) . بو كيمسه ابن عربى حقهده اولان فكرلر ينى

(١) تقنازاني نك بو سوزلرى شايد اوز فكرينك محصولى اولوب باشقه لردن

انتحال ايتماش اولسه كرك .

صور و چيلارغه هم فسقه هم آچيق قيلوب: «هوكافر» ديه جواب و برديكي مرويدر.

۱۰ (ابن الخياط). (رضى الدين الفقيه اليمنى ۸۲۸ دن مقدم وفات).
 بو كيمسه نك ترجمهء حالى كتبخانه مزده اولان اثر لر دن تابلمادى. ابن عربى حقنده اوزينك معاصرى فيروز آبادى ايله مباحثه سى وار. ايشته متعدد اثر لر دن اقتباس ايله اوشبو مباحثه نك خلاصه سيني بو يرده كوچره مز. يمن سلطان لر دن الناصر احمد بن اسماعيل رسولى طرفندن: «فصوص و فتوحات كبرى ابن عربى كتابلرى حقنده فكر كز نيچو كدر؟ بو اثر لر نى اوقوتوق و دنيانغه نشر قيلمق جائز مى؟ بونده اولان سوزلر ايله اعتقاد ايتمك شريعت كه خلاف دگلمى؟ خلاف اولديقى تقدير ده مذكور مخالفت، شنيع صورت كه بالغمى؟ يا خود مذكور كتابلر علوم نافعه جمله سندنمى؟ مرحمت ايدوب اوشبو سؤال لرمز كه جواب ياز كز! بو طوغر و ده مجد الدين فيروز آبادى بز كه بر جواب يازدى، لكن آنك جوابى ايله گنه كوكلمز قرار تابمادى، سزدن هم بر جواب ايشدر كه آرزومز وار!» ديه يازلمش استفسارغه فارشو ابن الخياط اوشبو مضمونده جواب يازمشدر: «ابن عربى اثر لر نى تحصيل ايتمك، آنلر نى اوقوتوق و اوقوتوق، دكلامق حلال دگلدن. مسلمان آدم ايچون بونك اثر لر نى اعراض لازم، زيرا بونلر شريعت كه مخالفدر، بونلر نى محو ايتمك سلطان ذمه سينه توشمكده در، فيروز آبادى ابن عربى و اثر لر نى مدح ايتمش ايسه شايد بو عملى آنك اثر لر نى گوزل مطالعه ايتمادى كندن و مندرجه لرى ايله لازم درجه ده آشنا اولمادى بوندن. بونك اثر لر نى سنت رسول الله نى ترك ايشدر كه و شريعتنى توهين قياورغه خدمت ايدر، اسرار ربانيه علوم لدنيه كه اطلاعنى ايهام قيلور. فيروز آبادى، ابن عربى دعالي رينك يدى فات كوكلر نى كچوب اوتديكنى نه بردن بيلمشدن؟ رسوللر، نبيلر اوزلر رينك دعالي رينك قبوللوق غه آشمقى حقنده هر وقت

خوفده طور لر ایدی . بئر معونه ده شهید ایدلمش صحابه لر حقنده رسول الله حضرتلری طوتاشدن بر آی دعا قیلدی و قریش قبیله سینده منسوب بعض آدم لر خصوصنده دعا ایتدیکنده : - لیس لك من الامر شیء - آیتی نزول قیلدی . یوقسه ابن عربی مرتبه سی سید المرسلین اولان افندمز حضرتلری مرتبه سنندن ده بیوکیمبر ؟ ابن عربی غلاتلر کده غلاتلرننددر . بونک اوندن بر قدرینی سوبلماش اولان حلاج صلب اولندی . ابن عربی ایسه الله تعالی حقنده ادبسر سوزار سویلادی و نصارالر عقیده سی قبیلندن اولان عقیده سینى یاشر مکسزین اعلان قیلدی . اگرده تصوف اهلی ایچون مخصوص کتابلر لازم ایسه غزالی ، شهروردی اثرلری کافی اولسه کړک . شیخ الاسلام ابن عبدالسلام بوکا منکر ایدی ، امام بلقینی ایسه بونک اثرلرینی یاندرمق ایله بیوردی و شوکا کوره مصر سلطانی طرفندن یاندرلدی . بو سوزلرنی ابن عربی ضررینه تعصب ایدوب دگل بلکه عموم اهل اسلام اوزرینه نصیحت اولسون ایچون یازدم . کتبه ابن الخياط عفا الله عنه .

(۱۱) ابوزرعه . (احمد بن عبدالرحیم العرافی الشافعی . ۸۲۶ ده وفات) . بوکیمسه : «اگرده فتوحات ایله فصوص کتابلرنده اولان سوزلر ابن عربینک اوزندن صادر اولوبده وفاتنه قدر توبه ایتماش اولسه ، کافر هم تموفده مغلد ایدیکنده شبهه یوق» دیبور اولمشدر (۱) .

(۱۲) شمس الدین الجزری . (ابوالخیر محمد بن محمد بن محمد بن علی . ۸۳۳ ده (۲) وفات) بوکیمسه ۸۲۸ تار یغنده «یمن» گه کردیکنده ابی عربی و آنک مسلکینه عائد اولمق اوزره ابن المقرئ طرفندن صورلمش بر سؤالغه اوشبو مضمونده جواب یازمش ، صوگره دن مذکور

(۱) جلاء العینین . ص ۴۴ .

(۲) بونک وفاتی «قاموس الاعلام» ده سهو اولمق ۷۳۳ ده و «کشف الظنون» ده

(ج ۱ ص ۴۳۹) ۷۳۴ ده دیه کوسترلمشدر . هر ایکیسینی تصحیح ایتمک لازم .

جواب يمن عالملى حضورنده او قولوب تصديق ايدلمشدر:

« خليفه لر و سلطانلر، عموما اقتدارلرى وار كيمسه لر ايچون شريعت اسلاميه گه خلاف اثرلرني محو ايتمك لازم اولوب، اويله كتابلر ايله اشتغال قيلمقدن خلقلرني منع ايدرگه تيوشلى. الرب حق والعبد حق * ياليت شعري من المكلف - كيمي سوزلر تاويل ايله ده تصحيح ايدلميه چكى معلوم. فرعون طاهر و مطهر اولديغي حالده دنيا دن چيقدى، ديه سويلامك صريح قرآن غه خلافدر. الفتوحات ده بو كيمي مخالف شريعت سوزلر پك كوب. كوب رياضت قيلديغي سيبندن ابن عربى گه سودا غالب اولوب شوندىن صوڭ نه ايسته ديكنى سويلامش اولسه كوك. بونڭ سوزلرى بر بويته مناقض اولوب بوكون سويلاديكى كيمه سويلاديكينه و كيمه سويلاديكى آندن اولگى كون سويلاديكينه خلاف اولور. بونڭ كيمي آدم لرك كتابلرينه نظر ايتمك جائز اولميه چقى معلوم. بوڭا تقليد ايدنلر ياكه ساده و صاف ذهني آدم لر اولوب، بونڭ سوزلرينڭ حقيقتلرينه دوشمازلر ياكه زنديق و باحيلر اولوب باطنلرنده اسلام ديننى اعتقاد ايتما ديكارى حالده ظاهر لرنده مسلمان اولوب يور وچيلردر. ابن عربى اتباعلرى ايله كوب سويلاشدم و هر وقت آنلر غه: - مسلككڭز ايله، تكليفنى برگه جمع ايله آلسه كڭز اڭ ايلك بن سزك مسلككڭزنى قبول ايدرم - ديدم. اگرده ابن عربى حقيقت حالده اوشبو سوزلرني سويلامش ايسه و شونلرني اعتقاد ايتديكى حالده دنيا دن اوتمش اولسه آنى مسلمان دييورگه امكان يوق. اگرده معصوم دگل آدم لرك ظاهر لرى كفرننى موجب اولان سوزلرينى تاويل قيلمه ق يولى آچلور اولسه اول وقت ير يوزنده بر كافر ده قالماز. حالبوكه ابن عربى، اوزينڭ سوز لرينڭ ماول دگل بلسكه ظاهر لرينه محمول ايديكنى بيان قيلور» (۱).

(۱) بو مکتوب، علی القاری رساله سندن آندی.

(۱۳) ابن المقرئ. (شرف الدين اسماعيل بن ابن بكر الشافعي. ۸۳۷ ده وفات). بو كيمسه ابن عربينك اوزيني گنه دگل بلكه آذك كفرنده شك ايتمكده اولانلارنى ده اكفار ايتمشدر. وعدت وجودنى رد ايدوب سويلامش قصيده سينك الوغ بر قسمى منظورمز اولدى.

(۱۴) ابن حجر العسقلانى. (شهاب الدين ابو الفضل احمد بن على. ۸۵۲ ده وفات). بو وقار صاحبي، حديث و سنت خادمى اولان ذاتك ابن عربى حقنده بر كيمسه ايله مباحله ايدوب: « اللهم ان كان ابن عربى على هدى فالعننى بلعنك » ديديكى مرويدر.

(۱۵) سخاوى. (محمد بن عبدالرحمن. ۹۰۲ ده وفات). بو كيمسه، ابن عربى نى اكفار قيلوب مستقل بر رساله ياز مشدر.

(۱۶) سينوي. (نبى (عبدالبارى) بن طورخان بن طورمش). سلطان سليمان قانونى عصرينك عالمرندن اولان بو ذات ۹۳۶ ده تمام ايتمش اولان «حيات القلوب» نام اثرنده: «ان مذهب اهل المتصوفة مذهب باطل و ضالتهم اشد من ضلالة اثنين و سبعين فرقة فتفرق منذهبهم واجب علينا ليجتنب المؤمنون عنهم وعن مذهبهم و مجالستهم فانهم ضالون مظلون و هو مذهب صاحب الفصوص فان مذهبه مصيبة عظيمة تمسكوا بالشرية المطهرة لعلكم تفلحون من نار جهيم . . . » ديمشدر.

(۱۷) ابوالسعود عمادى. (احمد بن محبى الدين مصطفى. ۹۸۲ ده وفات). توركيانك بيوك عالمرندن و اوزون مدت شيخ الاسلامق خدمتى ايفا ايدنلار دن اولان اوشبو ذات فصوص كتابى حقنده: «بو كتابده شريعت كه خلاف سوزلر وار، بعض كيمسه لر بونلر نى تاويل قيلوب ده تكلفلنديلر، فقط يقينى صورتده بزرگه معلومدر كه (?) بويله شريعت كه خلاف اولان سوزلر بهوديلر طرفندن دس اولنمشدر. شونك ايجون بو اثر نى مطالعه ايتماز كه تيوشلى. خصوصا ابن عربى

اثر لر بنی مطالعه اینمکدن نهی قیلوب فرمان سلطانی صادر اولمشدر»
دیور (۱) .

(۱۸) علی القاری، (علی بن سلطان بن محمد (۲) الهروی، ۱۰۱۴هـ
وفات) ابن عربی ووجودیه گه فارشو مختلف اثر لر ترتیب ایتمش اولان
بو ذات، «وحدة الوجود» اسملی رساله سنده: «واما الشیخ (ابن عربی)
بعینه فاتوقف فی حقه وافوض امره الی ربه فلا اقول انه زندق
کما قال به کثیرون وان کان کلامه المتعارض يدل علیه کما تقدم ولا
اقول انه صدیق کما قال به آخرون بناء علی حسن الظن به وعدم
تحقق مراده فی کلامه» ددیکندن صوگ اوشبو جهله لر نی یاز مشدر:
(۱) فان مضرة مذهبه وشرارة مشر به اضر من الدجال ونحوه و اشر من
نصانیف النصاری لان کل احد من اهل الاسلام يظهر لهم بطلان کلام
الدجال وافوال النصاری فی الحال و کلام ابن عربی فی قلب الغبی
الجاهل بعلوم النبی صلی الله علیه وسلم مثل السم فی المسام . (۲) ثم
اعلم ان من اعتقد حقبة عقيدة ابن عربی فکافر بالاجماع من غیر نزاع
وانما الکلام فیما اذا اول کلامه بما یقتضی حسن مراده وقد عرفت من
تأویلات من تصدی بتحقیق هذا المقام انه لیس هناك ما یصح او یصلح
عنه دفع الهمام . (۳) فان کنت مؤمنا حقا ومسلما صدقا فلا تشک فی کفر
جماعة ابن عربی ولاتتوقف فی ضلالة هذا القوم الغبی والجمع الغوی.
(۴) فالواجب علی الحکام فی دار الاسلام ان یحرقوا من کان علی هذه
المعتقدات الفاسدة والتأویلات السکاسدة فانهم انجس و ابغس ممن ادعی
ان علیا هو الله وقد احرقه علی رضی الله عنه. و یجب احراق کتبههم المؤلفة

(۱) جلاء العینین ص ۳۶ .

(۲) خلاصة الاثر صاحبی آتا ایله بابا اسم لر بنی آلماشدر و ب «محمد سلطان»
روشنده یاز مشدر. درستنی ایسه بزم یازدیغمز کبیر. فقط ایران عادتینه کوره بعض وقتلر
«ابن» نوشرلوب «سلطان محمد» اسمنده یازلور.

وینعین علی کل احدان ببین فساد شقاتهم وکساد نفاقهم فان سکوت العلماء واختلاف الآراء صار سببا لهذه الفتنه وسائر انواع البلاء .

ایکنچی حزب . بونلو ایسه ابن عربینی اولیاء اللہکده بیوکلرندن صانارلر و مجتهدلگینی اعتقاد قیلورلر . بسو حزبه اولان آدملرک مشهورلری بونلردر :

(۱) صفی الدین الازدی . (ابو منصور حسین بن جمال الدین علی الانصاری) . بو کیمسه اوزینک بر رساله سنده : «دمشق شهر نده ابن عربی محیی الدین فی کوردم . طریقت عالملرینک اک بیوکلرندن اولوب علوم کسبیه نی ده جامعدر . خلق آراسنده منزله سی بیوک وتالیفی کوبدر . اخلاق و علم جهتندن کندیسنده توحید غالب اولمش ، اوشبو سببندن وجد صاحبی اولان اصحابی کوبدر» دیبور (۱) .

(۲) زملکانی . (محمد کمال الدین ابوالمعالی بن علی زملکانی . ۷۲۷ده وفات) . شام شیخلرندن اولان بو ذات : «عجب ایلرم ، بر قدر قاصر ذهنلی آدملر اوزلرینک ذهنلری ایرشما دیکی سببندن ابن عربی گه طعن قیلورلر . نه قدر الوغ مشکللری اولسه ده اولسون ، اوز حضورمه کلوب صورسونلر ، شیخک مراد و قصلرینی بونلرغه بیان ایدرگه سوز ویررم» دیهشدر (۲) .

(۳) داود قیصری . (بن محمود . ۷۵۱ده وفات) . بو کیمسه «مطلع خصوص الکلم فی معانی فصوص الحکم» اسملی اثرنده ابن عربی و «فصوص الحکم» حقنده : «کتاب فصوص الحکم النبی اعطاه النبی صلی الله علیه وسلم الشیخ الکامل المکمل قطب العارفین و امام الموحدین و قره عیون المحققین وارث الانبیاء والمرسلین خانم الولاية المحمدية کاشف الاسرار الالهية النبی لا یسمح بمثله الدهور والاعصار

(۱) نفع الطیب . ج ۱ ص ۴۰۸ .

(۲) نفع الطیب . ج ۱ ص ۴۰۶ .

ولا يأتى بقرينه الفلك الدوار محبى الملة والحق والدين رضى الله عنه
وارضاه وجعل اعلى جناحه موطنه ومثواه ليخرج به الى الخلق و يبين لهم
ما ستر من الحقائق ويكشف عليهم ما احجبه من الاسرار والدفائق لانه
كاد ان يتجلى الحق بالنور الموجب للظهور و قرب ان ينكشف كل
مرموز ومستور وحان طلوع شمس الحقيقة من مغربها و برز عرش
الربوبية من مشرقها» دييور (۱).

(۴) صفدى . (خليل صلاح الدين بن ابيك الصفدى . ۷۶۴ ده
وفات) . بو كيمسه اوزينك كوب جلدلى تاريخنده : «فصوص الحكم ،
جناب رسالتپناه افندمز طرفندن اولان اشارت موجبنجه تأليف ايدلمشدر»
دييور (۲) . (احتمال كه اوشبو مضمونده يازلاچق عبارتلك سجعلرى
پك مناسب كلمشدر) .

(۵) فيروز آبادى . (مجد الدين ابوطاهر محمد بن يعقوب . ۸۷-
ياشنده ۸۱۶ ده وفات) . مختلف رساله لر و وجهه لرده اوقود يغمزغه كوره
ابن عربى حقنده سويلامش بونك سوزلر بونك زبده سى اوشبودر : «شيخ
محبى الدين ابن عربى شريعت امامى و طريقت شيعى ايدى . بن نه
قدر مدح ايدر اولسه مده بنم مدحهك فوقنده ايدى . تأليفلى ايسه علم
دكزلر يدر . زلملك المعظم اوزرينه يازمش اجازت نامه سيني كوردم .
بونده دورتيوزدن زياده اثرينك اسميني ذكر ايتمشدر . كوكل كوزلرى
صوفور اولان بعض ذاتلر بوگنا طعن ايدرلر و بعض بر جاهلر حتى
اكفار درجه سينه قدر وارلر ، فقط بونلرك بو اشلرى ابن عربى
حضرتلر يونك كه الاتينى بيلورلك فهملرى اولماديغندندر . ابن عربى
حقنده بز ماعتقادمز بويلهدر .» ابن الخياط فتواسينى كورديكندن صوك
يازمش مكنو بينك خلاصه سى اوشبودر : «اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه

(۱) عبدالغيبور المسلمى رحمه الله قامى ايله يازلمش نسخه ص ۲ .

(۲) نفع الطيب . ج ۱ ص ۴۰۶ .

وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه . قد ذكرت معتقدى فى الشيخ محبى الدين ابن عربى بعد مواظبتى على مطالعة كتبه ومصنفاته التى يشرح صدور العارفين وينور عيون المحققين والنظر فيها والنأمل فى حقائقها ومعانيها واقتطاف اطائب ثمراتها ومجانبتها وهو شيخ المحققين وامام العارفين هذا الذى نعرف منه ونحققه وندين الله به . و الفقيه رضى الدين فى دعواه انه لا يجعل النظر فى كتبه ولا فرائدها ولا سماعها ليس هو متفرد بذلك بل جماعة من فقهاء الظاهر ينطقون بهذا و اكثرهم يعتقد خلافه . و اما احتجاجه بقول الشيخ عز الدين ابن عبد السلام فغير صحيح اذ هو كذب وزور عليه وقد روى خادمه انه سمع الشيخ يقول : - القطب الفرد الغوث فى هذا الزمان الشيخ محبى الدين بن عربى . و الشيخ حافظ الدين الذهبى حافظ الشام كان يقول : ما اظن ان محبى الدين يتعمد الكذب اصلا و هو من اعظم المنكرين و اشداهم على طائفة الصوفية . ثم ان الشيخ محبى الدين كان مسكنه ومظهره بمدينة - دمشق - فاخرج هذه العلوم اليهم ولم ينكر عليه احد شيئا من ذلك وكان قاضى القضاة الشافعية فى عصره شمس الدين احمد السكوبجى بخدمة خدمة العبيد وقاضى القضاة المالكية زوج ابنته وترك القضاة بنظره . واما كراماته ومناقبه فلا يحصيها مجلدات وقول المنكرين فى حق مثله هباء لا يعبأ به وقد انكروا على من هو اجل منه كالشيخ ابى يزيد البسطامى واحزابه مثل الشيخ ابى عبد الله ابن حنيف ولم يضرهم انكارهم ولم ينقص به اقدارهم فان رجع الفقيه الى الله تعالى عن انكاره وتاب الى الله عن افتراءه فهو احق به و الله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم . كتبه الملتجى الى كرم الله تعالى محمد الصديقى « . بوندىن صوك فيروز آبادى ابن عربى حقه بر رساله ترتيب ايدوب ابن عربى حالينى تنويه ايتمشدره « الرد على المعترضين » اسمنده اولان اثرى اوشبو رساله سى اولسه كرك . اوشبونلرنى كوردىكندىن صوك ابن خياط دخى ده

قاتبفراق صورتده مقابله ایتمش و اوزینک اولسگی فکرلرینی تقویه قیلوب فیروز آبادیغه مفصل صورتده جواب ویرمشدر. «زبید» عالمرندن اولان قاضی شهاب الدین احمد الرداد، شیخ مزجاجی و باشقلر ابن عربی مسلکنده اولدقلرندن فیروز آبادی طرفینی التزام قیلمشدر و اوشبو وقتلرده ابن خیاط وفات اولدیغندن ابن عربی طرفدارلری غالب اولمشدر. فقط اوشبو وقت ابن المقرئ ظاهر اولوب ابن خیاط طرفینی التزام قیلدی.

(۵) فناری. (شمس الدین محمد بن حمزة. ۸۳۴ ده وفات).
آناسی حمزه بن محمد، صدر الدین القونوی حضورنده «مفاتیح الغیب» نام کتابینی اوقومش و صوگره دن اوغلی شمس الدین محمد که ده اوقوتمشدر. اوشبونک تأثیر ایلده اولسه کربک شمس الدین فناری ابن عربی گه مخلص اولدی و «فصوص الحکم» کتابینی درس قیلوب اوزینک شاگردارینه تعلیم ایدر ایدی.

(۶) جامی. (عبدالرحمن نور الدین بن محمد. ۸۱ یاشنده ۸۹۸ ده وفات). بو کیمسه ابن عربی گه حقیقی مخلصلردن ایدی. «فصوص الحکم» حقیقه: «اوشبو کتابده اولان علملر و سرلر دفعی صورتده رسول اکرم حضرتلرندن شیخ کامل و مکمل معینی الدین بن عربی حضرتلری اوزرینه فیض اولنمشدر» دیبور (۱).

(۷) دوانی. (جلال الدین محمد اسعد بن سعد الدین الصدیقی. ۹۰۸ ده وفات). بو کیمسه فرعون ایمانی حقیقه ابن عربی گه نصرت بوللو یازمش رساله سنده: «اما من یقول بکون الشیخ معینی الدین من الملحدين فجعله بنادی علیه بالالحداد حیث تکلم فیمن لا یصل الی کنه کلامه اساطین العلماء و سلاطین الفضلاء و عجزت افکارهم عن فهم اسراره و العجب انه ای المنکر تکلم بما لم یعلم حیث لم یعرف اصطلاحاتهم

ومن لم يعرف شيئاً انكره والشيخ يعنى بذلك سعة رحمة الله تعالى وهذا القائل يقول بعدم سعة رحمة الله ويقنط عباده ويحثهم على اليأس من روح الله ولا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون» دييور . «الزوراء» حاشيه سنده : « ان انوار الحقائق انما انتشرت فى آفاق نفوس المستعدين من سواد بلاد المغرب خصوصا من حضرة الشيخ المحقق الاوحد الامام المدقق المؤيد عين اعيان الشهود انسان عين الوجود محيى الدين محمد الاندلسى الطائى رضى الله عنه وارضاه» ديمشدر . (٨ ابن كمال . كمال پاشا زاده شمس الدين احمد بن سليمان . ٥٩٤٠هـ وفات) . بو كيمسه : «ابن عربى مسلكى اولان وحدت وجود ايله قول حقهده سلطان، خالقرنى تكليف ايدرگه تيموشلى» ديمشدر (١) «زبدة الفصوص فى نقش الفصوص» اسملى اثر ياننده كندى قلمينك كليشهسى اولهرق اوشبو فتوى صورتنى طبع اولنمشدر : « فتوى لابن كمال . بسم الله الرحمن الرحيم . الحمد لمن جعل عباده من العلماء والمحسنين وورثة الانبياء والمرسلين والصلاة والسلام على محمد سيد (كذا) المبعوث لاصلاح الضالين وعلى آله وصحبه المجددين لاجراء الشرع المتين والمبين . وبعد ايها الناس اعلموا ان الشيخ الاعظم والمقتدى الاكرم قطب العارفين وامام الموحدين محمد بن على العربى الطائى العاتى الاندلسى مجتهد كامل و مرشد فاضل له مناقب عجيبة وخوارق عادة وتلامذة مقبولة عند العلماء والفضلاء ومن انكر فقد اخطأ ومن اصر على انكاره فقد ضل يجب على السلطان تأديبه وعن هذه الاعتقادات تحويله اذ السلطان مأمور بالامر بالمعروف والنهى عن المنكر وله مصنفات كثيرة منها فصوص حكيمية وفتوحات مكية بعض مسائلها مفهوم اللفظ والمعنى وموافق للامر الالهى والشرع النبوى وبعضها خفى عن ادراك اهل الظاهر دون اهل الكشف والباطن فهن

لم يطلع على المرام يجب عليه السكوت في هذا المقام لقوله تعالى
ولانقف ما ليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان
عنه مسئولا والله الهادي الى سبيل الصواب» (۱).

(۹) تاش كوپرى زاده. (احمد عصام الدين ابو الخير . ۵۹۶۸ هـ وفات).
بو كيمسه اورينك « موضوعات العلوم » اسملى كتابنده ابن عربى
حقنده : «عالم ربانى و بعر صمدانى، مرشد السالكين ومنقذ الهالكين
(؟) امام باهر البرهان شيخ جليل الشأن . دهرينك فريدى ايدى .
فتوحات مكيه نام اثرنده معارف كشفيه نك غريبلر بنى، لطائف ذوقيه نك
عجيبلر بنى درج ايتدى» ديبور .

(۱۰) ابن حورالمسكى (احمد شهاب الدين بن محمد بن على بن
حجر . ۹۷۳ هـ وفات). بو كيمسه ابن عربى حقنده ديبور : « مقامات
ومكاشفات علملر نده كمالاتلرى ، ورع وزهدلرى تواتر ايله منقول
اولديغى سببلى ابن عربى ايله ابن فارض حقنده - ولبلر بلكه مقررلر -
ديه اعتقاد ايتمكده مز . بو طوغر وده بزم سلفلر مز عبدالله يافعى، تاج
سكندرى، تاج الدين سبكى ، زكريا انصارى، برهان بن ابى شريف
كبى بيوك ذاتلر در . بونلر ايسه مذكور ايكي ذاتك حلقده اولمقلرى
ولى ايدىكلرى ايله فائللر در . اعتمادلى ذاتلر اولدقلر ندين اوشبو
كيمسه لرك سوزلرينه انابتسزلك كوسترمك مناسب اولماز . استاذلر مز
دن بلقينى ايله بقاعى (۲) و بونلر ك شاكردلرى مذكور ذاتلر غه انكار
فيلورلر ايدى، شويله ايسه ده بن ، بو استاذلر مز سوزلرينه كوره
تفتازانى سوزينى قبول ايتمكده يم . تفتازانى ، ابن المقرئ گه رد
مقامنده : - الحق انهم (ابن عربى وطائفته) اخيار ائمة وان اليافعى
وابن عطاءالله وغيرهما صرحوا بولابته ابن عربى وان اللفظ المصطلح

(۱) معترم عالمجان حضرتلرى كتبخانه سنده بورساله نك يازمه نسخه سيني ده كوردم .

(۲) ابراهيم برهان الدين بن عمر البقاعى . توفى ۸۸۵ سنه .

علیه حقیقه عند اهلہ فیما اصطلاحوا علیہ وان العارف اذا استغرق فی
بحار التوحید رہما صدرت عنہ عبارات توہم الحلول والاتحاد والاحلول
ولا اتحاد دیمشدر . ابن عربی کہی بیوک آدمی اکفار ایدوچیلر
طوغروسی آداشمشلردر . اگرده ابن عربی گہ طعن ایتمک طوغروسندہ
ابن المقرئ ننگ غرضی صحیح اولسه ایدی ، بالکمز اوزینی گنہ کافر
ایتمک ایله قناعت ایدر و آنک کفرندہ شک ایدوچیلر گہ تعرض قیلماز
ایدی . بونک اوشبو معاملہ سی صرف تعصبین عبارتدر « دیور (۱) .
بونک حفیدی رضی الدین بن عبدالرحمن بن احمد الیتمی (۱۰۴۱ دە
وفات) ہم ابن عربی گہ طرفدارلق ایدوچیلردن اولوب بو طوغرودہ
« شدره من ذهب من ترجمه سید علی العرب » اسمندہ برسالہ ترتیب قیلنمشدر .
(۱۱) شعرانی . (ابوالمواہب عبدالوہاب بن احمد شعرانی .
۹۷۳ دە وفات) . بو کیمسه ابن عربی حقتدہ : « الشیخ العارف الکامل
المحقق المدقق احد اکابر العارفين بالله . اجمع المحققون من اهل الله
عزوجل علی جلالته فی سائر العلوم وما انکر من انکر الابدفة کلامه
لا غیر » دیور (۲) . فرعون ایمانینہ دائر اولان مدافعہ سی بودر :
« ابن عربی ، الفتوحات المکیه ننگ ۶۲ نجی بابندہ : - ان فرعون من اهل
النار الذین لا یخرجون منها ابدالآبدین - دیه و ۳۶۶ نجی بابندہ ده :
« وقد حکى الله تعالى عن فرعون انه قال آمنت انه لا اله الا الذى آمنت
به بنو اسرائیل وانا من المسلمین ، فلم یمنعه هذا الايمان » دیه بیان
ایدر . شونک ایچون فرعون ایمانی ایله قولنی شیخ ابن عربی گہ نسبت
ویروچی کیمسه والله افتراقیلمشدر . شریعت خلافتنه ویاکہ جمهور فکرینہ
موافق دگل سوزلر ، ابن عربی اثرلارینہ دشمنلر طرفندن دس (تزویر)
ایدلمشدر . مکة مکرمه ده ابوطاهر المغربی ملکنده اولان - الفتوحات -

(۱) «الفتاوی الحدیثیة» . ص ۳۷ - ۴۰ .

(۲) لوائح الانوار فی طبقات الاخیار . ج ۱ ص ۱۵۹ .

نسخه سینی کوردم . بو نسخه قونیه ده اولان اصل ایله مقابله ایدلمشدر .
 بونده ایسه هیچ بر خلاف شی یوق (١) . شمول رحمت حقنده اولان
 مدافعه سنک دیبور : «فکذب والله واقتری من اشاع عن الشيخ محیی الدین
 ابن العربی انه کان یقول ان اهل النار الذین هم اهلها یخرجون منها
 بعد مدة تعذیبهم وكذلك کذب من دس فی کتاب الفصوص والفتوحات
 المکیة ان الشيخ فائل بان اهل النار یتلذذون بالنار وانهم لو اخرجوا
 منها لاستغاثوا وطلبوا الرجوع الیها كما رأیت ذلك فی هذین الکتابین
 وقد حذف ذلك من الفتوحات حال اختصاری لها حتی ورد علی الشيخ
 شمس الدین الشریف المدنی فاخبرنی بانهم دسوا علی الشيخ فی کتبه
 کثیرا من العقائد الزائفة الی نقلت عن غیر الشيخ كما مررت الاشارة
 الیه فی الخطبة . فان الشيخ من کمل العارفين باجماع اهل الطريق
 وكان جلیس رسول الله صلی الله علیه وسلم علی الدوام (٢) فكیف
 يتکلم بها یهدم شیئا من ارکان شریعته و یساوی بین دینه و بین جمیع
 الادیان الباطلة و یجعل اهل الدارین سواء هذا لاعتقده فی الشيخ الا من
 عزل عنه عقله . فیاک یا اخی ان تصدق من یضیف شیئا من العقائد
 الزائفة الی الشيخ واحم سمعک وبصرک وقلبک وقد نصحتک والسلام .
 وقد رأیت فی عقائد الشيخ الوسطی مانصه : و نعتقد ان اهل الجنة
 و اهل النار یخلدون فی داریهما لا یخرج احد منهم من داره ابد الآبدین
 و دهر الداهرین و مرادنا باهل النار الذین هم اهلها من
 الکفار و المشرکین و المنافقین و المعطلین لا عصاة الموحیدین فانهم
 یخرجون من النار بالنصوص . . . لان النار کما لا تقبل بطبعها خلود
 موحده فیها كذلك لا تقبل بطبعها خروج اهلها منها ابدانها خلقت من
 من الغضب السرمدی .. وهذا اعتقاد الجماعة الی قیام الساعة» (١).

(١) البواقیت والجواهر. ج ١ ص ٧ و ج ١ ص ١٣ و ج ٢ ص ١١٢-١٧٥.

(٢) البواقیت والجواهر. ج ٢ ص ١٨٢ .

کله چکده ابن عربیڭ طرفدارلری ایله مخالفلری آراسنده «مخاکمه» یازلنجهق اولدیغندن شعرانی عبارتلرینی عینا کوچررگه لزوم کوردک. (۱۲) مناوی، (عبدالرؤف زین الدین بن علی . ۱۰۳۱ده وفات). بو ذات، اولیالر طبقه لری حقنده یازمش اثرنده: «ابن عربی، علم و آثار سنتنی جامع ایدی، کوب کیمسه دن علم تحصیل قیلدی، صوکره زهدلک یولینه کروب سیاحت ایتدی و هر بر کرمش شهرنده گوزل اثرلر قالدردی» دیهدر (۱).

(۱۳) مقری، (احمد بن محمد تلمسانی . ۱۰۴۱ده وفات). بو کیمسه «ابن عربی، الله تعالانک ظاهر اولان حجتی و باهر اولان آیتدر، آنک حقنده سویلانمش یمان سوزلرگه قولاق سالنماز، آنک درجه سی معلومدر، کوب سوز سویلرگه حاجت کورلماز» دیبور (۲).

(۱۴) عبد الله بوسنوی، (قونیه شهرنده ۱۰۵۴ ده وفات). بو ذات، ابن عربی گه فوق العاده مخلصاردن ایدی. «فتوحات» غه بر مقدمه همده آلتنچی بابنه «رسالة فی النشأة الانسانیة» اسمنده بر شرح تألیف ایتدی و ابن عربی مسلکینی ایضاح یوللو «رساله اعیان ثابته» اسمنده بر رساله ترتیب ایتهدر. «تجلیات عرائس النصوص فی منصات حکم القصوص» اسمنده اولان فصوص شرحی استانبولک مطبوعدر. (۱۵) اسماعیل حقی، (ابن مصطفی استانبولی . ۱۱۳۷ده وفات).

ابن عربی گه موافقت یوزندن «وحدت وجود» ایله فائل اولدیقی ایچون استانبولدن نفی ایدلمش ایسه ده صوکره عفو قیلنهدر. «روح البیان» نام تفسیرنده هر مناسبت دوشدیکی ایله ابن عربینی مدافعه ایتدیکی و هر ذکر قیلندیغنده کلمات تعظیمیه علاوه ایتمک عادتندن اولدیقی روایت ایدلنور. ممکن اوله طور و بده مطالعه ایتما دیکم

(۱) جلاء العینین . ص ۴۵ .

(۲) نفع الطیب . ج ۲ ص ۳۳۶ .

کتابلرک بیری «روح البیان» در. شونک ایچون فرعون ایمانی وشمول رحمت حقنده ابن عربینی نه یولده مدافعه قیلدیغندن خبرم یوق. محترم محمد شاگرد و محمد ذاکر افندیلرک صیفیه لرنده قوناقلری اوله رق طور دیغمده (۱) کونلرک برنده اوقور ایچون نرسه بتدیکنندن اشکافلرینی آفتاروب الوغ جشلی بر کتاب آلام. مکرده بو اثر صاحب ترجمه ننگ «فرح الروح» نام کتابینک برنجی جلدی ایتمیش. باشده التفاتسز صورتده اوقورغه باشلام ایسه ده، تدریج ایله ائت وراحت حاصل اولدی، عاقبت اوتاشندن مطالعه ایدوب چیقتم. بونک ایسه: «فرعون مخلد فی الناردر، ابن عربی فصوص - کتابنده: وکان موسی قره عین لفرعون... دیمش ایسه ده بو کبی سوزلری مناظره و مباحثه گه معمول. زیرا فتوحات - ده: فرعوننی مخلد فی النار طائفه لر دن عد قیلمش و ایکنچی بر اورنده ده: هذا معتقدی و غیر هذا قلتہ علی سبیل البعث والا سنکشاف دیمش» مضمونده بر جمله کوردم (۲).

(۱۶) عبد الغنی نابلسی (ابن اسماعیل ۱۱۴۳ هـ وفات) بو کیمسه ابن عربی و وحدت وجود حقنده «الرد المتین علی منتقص العارف معنی الدین» هم ده «المقصود فی وحدة الوجود» اسملرندہ کتابلر تالیف ایتمش و «فصوص» نی مدح ایدوب شعرلر سویلا مشدر. ابن عربینی: «بحر المعارف الالهية وترجمان العلوم الربانية، الشيخ الاکبر والقطب الافخر» ديه مدح ایلر (۳)

(۱۷) علی تونقاری. (شیخ علی بن سیف الله (ع)) ۹۴ یاشنده ۱۲۹۱

(۱) قیبر حورال شهرندن ۶۰ چاقروم مسافده اولان پریسکدرنده. بونده ایسه ۱۹۱۱ میلادینک اییولنده ۱۵ کون قدر طوروب آندن «ترویسکی» گه کتدم.

(۲) ص ۳۷۳ - ۳۷۴.

(۳) جواهر النصوص. ج ۱ ص ۲. ج ۲ ص ۲۴۵.

(۴) ترجمه سی. فصل صورتده «آثار» ده یازلدی.

تاریخنده «نوننار» قریه سنده وفات اولدی. بو کیسه ابن عربینی مدافعه ایلوب یازمش رساله سنده (۱): «عصرینک عالماری ابن عربینک بیوک آدم هم ده اولیادن ایدیکی حقنده اتفاق ایتمیلر» دیبور. (۱۸) عبد العلی محمد الانصاری. (بن نظام الدین اللمکنوی). بو کیسه ابن عربی خصوصنده: «الشیخ الاکبر خاتم الولاية المحمدية الشیخ معیی الدین محمد بن العربی» ديه توصیف ایتمشدر (۲). «خليفة الله فی الارضین» ديه مدح قیلدیغنی ده روایت ایدرلر (۳).

* *

ابن عربی طرفدارلری بونلرغنه دگل بلسکه غایت کوبدر. بز ایسه آنچق نمونه ایچون بعض بر مشهور ذاتلرنی غنه ذکر قیلدیق.

* *

اوپونچی حزب. بو حزب ایسه ابن عربینی اولیادن صانار لکن اثرلرینی اوفومقنی حرام اعتقاد ایدر. بونلرک معتبرلری - بزم تفتیشمزگه کوره - امام سیوطیدر.

سیوطی: «تنبيه الغبی بتبرئة ابن العربی» اسمی ایله ابن عربی حقنده یازمش رساله سنده: «بونک ولبلسگی ایله اعتقاد قیلنور اما کتابلری اوفولماز، ابن عربی کندیسیده: - نحن قوم یحرم النظر فی کتبنا - دیبور، اهل تصوف بر قدر شیلر حقنده اصطلاحلر ایتمشلردر که بونلرک متعارف اولان معنالرینه باشقه معنالر اراده قیلنور. اگرده بر کیسه، مذکور اصطلاحلرنی مشهور اولان معنالرغه حمل قیلسه آنلرنی اکفار قیلورغه مجبور بولور. بعض مؤلفاننده امام غزالی، صوفیه ننگ بو کیص اصطلاحی تعبیرلرینی قرآن شریفده اولان

(۱) اوشبور رساله، عالی القاری طعنلرینی مدافعه ایتمک صورتنده یازلمشدر. حقیقی فاضل محترم محمد نجیب افندی اوز قلمی ایله یازوب کتبخانه رگه هدیه قیلدش ایدی.

(۲) فوائع الرحوت شرح مسلم الثبوت. ج ۲ ص ۱۲۴.

(۳) نظم الدرر فی سلک شق القمر. ص ۴. چوق مکرلر اوسون بر الاهی دیمامش.

متشابه آيتلرگه تشبيهه اير « ديمشدر (۱) ».

بعض بر مؤلفار، بو يرده سيوطيين منقول سوزلر حقنده: «ابن عربي حقنده سيوطي سوزلري بر بيرينه متناقضدر، بو يرده آنك اولياء اللهدن ايديكني بيان فيلديقي حالده - التخدير اعلم التفسير - نام اثر نده: - ابن عربي المبتدع الذي ينسب اليه كتاب الفصوص الذي هو كفر كله - ديمش و- الدراية شرح النقابة - نام اثر نده ده: - ونعتقد ان طريق ابي القاسم الجنيد سيد الصوفية علما و عملا و صحة طريق مقوم فانه خال من البدع دائر على التفويض والتسليم والتبري من النفس بخلاف طريق جماعة من المتصوفة كابن عربي الطائي و اضرابه فانها زنفرة منافية للكتاب والسنة - ديمشدر « ديورلر ».

مقصد

۱۲

محاكمه

دوست و دشمنلر، طرفدار و مخالفلر دن آنمش معلوماتدن، كوب آدملر حقيقت تابهقندن عاجز اولورلر بلسكه دخي ده زياده تردد و حيرت ايچنده قالورلر. شونك ايچون بو روشده يازلمش ترجمهء حالده بر «محاكمه» قويلوب ممكن قدر اورتا بر يولني كوستررگه طريشوق لازمدر.

ابن عربي كبي بيوك آدمك دوست و دشمنارندن صادر اولان افكار حقنده «محاكمه» فيلورغه قدرتمزدن كلورمي يوقمي؟ اما وظيفه مزني

(۱) حلاء العينين . ص ۴۵-۴۶.

ادا ایتمک قصدیله بز بو یرده مطلقا بر «معا کمه» یازاچقمز. بنده، حقلق غه اصابت ایتمک ایله دگل بلسکه شونک ایچون طریشوق ایله مأموردر. معا کمه مز قاصر اولور ایسه، قصورسز معا کمه نی کوب بیلوچیلر یازارلر. «معا کمه» یازمق مناسبتی ایله بز شمدی کوکلهمزک ابن عربی گه اولان جمیع مناسبتنی وقتلی اولهرق کیسدهک، آنک لهسی و علیلهسی حقنده نفسهنی تماما تجرید قیلدق

**

ابن عربی گه منسوب سوزلرک انک ضررلی حساب ایدلوب، کوب تشویشلرگه سبب اولانی «وحدت وجود» مسئلهسی اولسه کورک. لیکن ۱۰ انچی مقصده ذکر قیلنمش توجیهلر درست اولور ایسه بونده شایان انکار بر شی یوقدر. بالفرض ابن عربی نک مقصدی کلیا باشقه بر معنا اولور ایسه ممکنات ایله واجب آراسنده نمایز وارلغنی، بونلردن اولگیسی مخلوق و معلول اولوبده صوگفیسسی آنلرک خالق و علیهسی ایدیکنی هم ده بتون شرعی حکملرنی افرار و تصدیق ایتدیکندن ابن عربی نک بوندن مرادی شریعت ایله تطبیقی قابل بر شی اولسه کورک. شونک ایچون مذکور سوزندن اتحاد و حلولنی آکلمازغه تیوشلی. قرآن و سنتنی تعظیمده فانی اولان، پیغمبر و شریعتنی کندینه رهبر ایدن بر ذات، حشر و نشرنی همده حساب و جزانی انکار ایتیمه چکی معلوم.

ابن عربی و آنک مسلکگنده اولان کیسه لرک، ظاهرنده شریعت گه خلاف کورامش سوزلری اولرینه معلوم اولان معنالرنی تعبیر ایچون، اصطلاح قییلندن استعمال ایدلنور. بو کبی اصطلاحلرک حقیقتنه ایرشمک - مادام که - اصطلاح وضعسندن خبری یوق، بیوک آدم ایچونده ممکن اولماز. اوشبو سببدن بویله مادهلر ایله طعن ایتمک مناسب دگل. مع ما فیه مخصوص بر اصطلاح توزومک طوغر وسنده قوملر و فردلر اختیارلی

ایسه لرده مطلقا دگل بلکه صریح شریعت گه مخالفتنی موهم اولمازلق یا که فتنه گه باعث کورلمازلك ایله مشروطدر. فتنه گه باعث اوله چغنی جهندن رسول اکرم حتی جزئی شیلردن ده امتنی منع ایدر اولمش. «ولا یقولن احدکم للعنب کرم» دیمش سوزی ده بوکا مثال اولسه کرك (۱).

* * *

ابن کمال، «وحدت وجود ایله قولنی سلطان، خلقلرغه تکلیفی ایدرگه تیوشلی» دبه آیتمش ایسه لامر حبابه ولا اهلا. رسول الله تکلیفی ایتماش بر شی ایله دین اسمندن سلطان نیچون جبر لاسون؟ «کلمه توحید، وحدت وجود گه دلالت قیلدر» دیولامش سوزده تکلفدن عبارتدر. اگرده بویله اعتقادلر کرکلی اش اولسه لرایدی، بنده لرنی ارشاد ایچون یبارلامش اولان حضرت رسول تبلیغ ایتمش اولور ایدی (۲). قدم عالم گه دلالت ایده چک سوزلری ده (اگرده وار ایسه) موجب کفر اولماسه کرك. زیرا عالمک مخلوق الله ایدیکی ایله اقرار ایدلدیکندن صوگ بو طوغورده شرعا واجب اولان بورچ ادا فیلمنش اولور. بوندن زیاده سی ایسه دینی بحث اولمقدن آرتق، علمی وفلسفی بحثلر اولوب بونلرغه ایمان وکفر تعلق ایتماز. شویله ایسه ده ابن عربینک، عالمک زمانا حادث ایدیکنی مشعر سوزلری «الفتوحات» ده کوبدر. مع مافیله خطا فیلمق انسان اشیدر. بعض مسئله لرده خطا ایتمک سببندن انسان شأینده خلل کلاماز. شونک ایچون بوکبی بهانه لر ایله ابن عربینی اکفار قیلمقدن احتیاط ایدرگه تیوشلی. اسلام نظرنده، اکفار غایت الوغ بر اشدر.

نچه عصرلردنبرو، نچه اثرلر نده یازلوب طور مقده اولان

(۱) صحیح مسلم. ج ۲ ص ۱۹۷.

(۲) جلاء العینین. ص ۴۸.

سوزارینی سکر حالنده سویلانمش اولمقلربنه حمل ایتمک وجهسزدر .
 بو روشده کوب سویلانمش وکندی زمانندن باشلاب بو کون گه قدر
 درس قیلنوب طورلمش ، دفترلر وکاغدار طولمش سوزارک سکر
 حالنده سویلانوب بتمکاری احتمال طوتماز . بو آدماردن تکلیف سافط
 دگلدر . بناء علیه : «ابن عربی ظاهر نده شریعت گه خلاف سوزارینی
 سکر حالنده سویلامش اولور» دیه توجیه ایتمک آنچق صبیلر ایچون
 موافق توجیهلردندر . زیر ا بونی بالقلر قبول ایتمازلر ، حقلری ده وار (۱).

*
*
*

«الفتوحات المکیه ده اولان غریب سوزار ، مخالفلر طرفندن
 دس ایدلدی ، الفصوص کتابنده خلاف شریعت سوزارده بعض یهودلر
 طرفندن دس ایدلمش شیلر در» کبی سوزار مقبول سوزار اولماسه
 کرک . غرض دنیاوی ایله بعض برتالیفلر گه احتمال که دس قیلوچیلر
 اولنور . بو عجب بر اش دگل . فقط بوندی حال ، مؤلف مسوده سی
 ایله مقابله ایدلدیکندن صوگ میدان غه چیقار و آچیق بیلنور . ابن
 عربی اثرلریندک نسخه لری اوزی سلامت وقتنده تارالدی ، درس
 قیلوب اوزی اوقوتدی . بویله اولمش اثرلرده مدسوس و مزور جهلر
 وارلغن دعوی ایتمکه معنا یوقدر .

اهل اسلام کتابلریندک یهودلر طرفندن مدسوس اولمقنی دعوی
 قیلوق ، عموما اسلام اثرلرندن امان کوتارلمکینه سبب اولور . بو کون
 بری ابن عربی اثرلرنده مدسوس سوزار وارلغن دعوی ایدر اولسه
 یارین ایکنچی بری غزالی کتابلر نده اولان بعض جمله لرک مدسوس
 ایدیکی ایله شبهه سالور . ا گرده مسلمانلرک کتابلر نده مدسوس جمله لر
 تشهیر ایدلمکی جائز اولسه بو وقتده اوشبو : «ابن عربی کتابنده
 اولان بعض سوزار مدسوسلر» مضموننده اولان جمله ننگ کندیسسی ،

اسلام اثرلارندن امنیت کوتارلمسون ایچون بعض یهودلر طرفندن دس ایلمادیکی نه ایله اثبات ایملنور؟

شایان تعجبدرکه ابن عربینک اوزی درس ایلوب اوقومش کتابلرنده اولان بعض جملهلرنی تزویرگه نسبت ویرمش آدلر، یازو و قلم ایله اشی اولماش معری کتابلرنده اولان سوزلرک هیچ برینک مدسوس اولمق احتمالنی تجویز ایتمامشدر حتی کتابلرنده نام و نشانی یوق شیلرنی آکا نسبت ویروب طعن قیلمهشلردر.

**

ابن عربی تالیفلری حقنده اولان طعنلر و بونلرغه اولان مدافعهلر حتی کندی عصرینه یاقین بر زمانندن اعتبارا باشلاندیغی حالده، اوشبو «مدسوس» لک ایله مدافعه ایتمک یولی، عصری پک صوگ اولان شعرانی طرفندن تشهیر و تکرار ایلمشدر. شعر اینک اوشبو دعواسینه اهمیت ویرلماسه دخی گوزل اولور. زبیرا شعرانی دیدیکنجه، خلاف سوزار مدسوس اولسه ایدی، ابن عربی بونی کندیسی اوز عصرنده اعلان قیلمش اولور ایدی. حالبوکه شعرانی ابن عربین: «ولقد ونع لنا وللعارفين امور و محن بواسطة اظهارنا المعارف والاسرار و شهدوا فينا بالزندقة و آذونا الاذى و صرنا كرسول كذبه قومه و ما آمن معه الا قليل و اعدى عدولنا المقلدون لافكارهم» دیمش سوزینی نقل ایدر (۱). زندقه گه نسبت ویررگه سبب اولان سوزلری، طبیعی قرآن وحدیثلرگه موافق اولان سوزلری اولماسه کرک.

«الفتوحات» ده فرعون ایمانی حقنده اولان سوزلرک مدسوسلگینه دلیل اولمق شعرانی، ۶۲ نچی ۳۶۴ نچی بابلرده اولان عبارتلرنی کتورر و بونک ایله ابن عربی، فرعون حقنده جمهور منهنده اوله- چغنی اشعار ایلر. ۶۲ نچی بابده فرعوننی منگو توعولق طائفهلردن

صانامقی درست ، اما ۳۶۷نچی بابده شعرانی نقل ایتمش سوز تابلمادی ، شونڭ ایچون فرعون نجاتی حقنده اولان سوزلرڭ ابن عربی گه افترا ایدیکیینه بونی سند قیلمق مشکلدن . اگردده شعرانی نقل ایتمش عبارت درست ایسه اول وقت ، نجات حقنده اولان سوزلرڭ افترا ایدیکی دگل بلسکه شول مسئله حقنده ابن عربیڭ تناقض و اضطرارده قالدیغی ثابت اولور . الفتوحانده تناقضلر وارلقنی شعرانی کندیسیده اعتراف ایتمشدر (۱) . بوندن ایسه مذکور کتابڭ املاء الهی ایله یازلامادیغی ده معلوم اولور . زیرا املاء الهی ایله یازلامش شیلرڭ تناقض و اضطرار- بدن یراق اولمقی لازم . کفری ایله اولان سوزلر ندن ، ایمان ایله اولامش سوزلرڭ مزورلیگینی دعوی قیلمق جائز اولسه بونڭ عکسینی دعوی قیلمق ده جائز اولور . بونسی ایسه اولگیسینه نظراً بر قدر ینگلدن ده . زیرا کفرینه دلالت ایدن سوز یالکیز بر گنه و شعرانی دیدیکینه کوره ایکی گنه اورنده اولدیغی حالده ایمانی حقنده اولان سوز « الفتوحات » ده حسابسز اورنده مذکور و بعضیلری حتی تزویرنی قابل دگل روشلرده در . اسماعیل حقیڭڭ : « فرعوننی بن تموغده مؤید دبه اعتقاد ایدرم ، شوندن باشقا سوزلرم آنچق بحث یوللوغنه سویلانمشدر » دبه « الفتوحات » دن نقل ایتمش سوزینی ، بورسالهڭ اوشبو بیتلری باصلدیغی ساعت گه قدر بز « الفتوحات » ده اوچرانه آلمادق . بو سوز اسماعیل حقیڭڭ اوز کیسه سنندن گنه چیقمش اولماسه یاخشی ایدی .

**

ابن عربی ، شهول رحمت مسئله سینی کفارڭ تموغدن چیقملری ایله دگل بلسکه شونده اولدقلری حالده نعمت و راحت کورمکلری ایله تصویر ایدر . شونڭ ایچون شعرانیڭڭ : « ابن عربی تموغ اهللرینڭ کونلرڭ برنده چیقاققلری ایله قائل ایدی دییانلر ، افترا ایتلر » دبه

آند ايدوى وجهسزدر. درست ، فتوحاتده كفارك كونلرك بىرنده جهنمدن چىقاچقلى بازلمش اورنلر وار ، لىكن بونلرنى ابن عربى اوز سوزى اولاق اوزره دگل بلىكه باشقهلردن حكايى ايدوب يازمشدر. بونك ايسه بحثكه تعلقى يوق .

شمول رحمت حقنده ابن عربىنىڭ: «تووغ اهللىرى تووغ عذابلرندن لذت آلورغه باشلارلر ، بالفرض بونلر تووغدن چىقارلاچق اولسهلر جزع و فزع ايدوب كىرو اولىكى اورنلرینه قايتارلمقنى رجا ايدرلر» دىمىش سوزىنىده شعرانى ، ماسوس دىه دعوى ايدر و بوڭا سند ايدرك شمس الدين شريف مدنى نام كىمسه سوزىنى ايراد قىلور . بوندىن سوڭ : «ابن عربى اهل طريقت اجماعسى ايله بيوك عارفلردن و دائىمى صورتده رسول اكرم ايله جلىسلردن ايدى (?) ايدى بو درجهده اولان آدم ، شريعت ركنلرینی بوزاچق سوزنى نيچوك سويلار و اوزىنىڭ دىنى باطل دىنلر ايله بر مرتبهگه نيچوك قويار ؟ ابكى دار اهلينى نيچوك بر حكومه صانار ؟ ابن عربى حقنده بويله سوز سويلاوچىلر عقللرندن يازمش اولورلر» دىه اوزىنىڭ فكرىنى عرض ايدر .

شعرانى ، بر مرتبه ابن عربىنى كبار عارفيندىن و رسول اكرم حىرتلر ينىڭ دائىمى جلىسلردن ايدوب فويديغىدىن سوڭ بويله روشك توجيه و تبرئهلر ، تزكيه و تنزيهلر قىلورغه ، مجبوردر . فقط شعرانى بو عهلىنده حقلىمىدر ؟ ايشته مسئله بونده ! دعوانى اصل و دىلىنى فرع ايتىك جائز ايسه شىبه يوق شعرانى حقلى اولور ، يوق ايسه يوق ! شعرانى اوشبو اورنده « ماسوس » دىه دعوى قىلىغى سوز ، قونيهده اولان اصل نسخهگه مقابله ايدلمش نسخهدىن طبع ايدلابكى اعلان قىلىنمش « الفتوحات » ده مع زياده وار . حاجت كىمسهلر ۲نچى جلد ۶۴۸نچى بيتگه (۲۸۹نچى بابك آخرينه) مراجعت قىلورلر .

شمول رحمت ، «فتوحات» ده شول در جهده كوب وشول مرتبه ده
مختلفی طرز کرده بحث ایدلمشدر که آنک مدسوس اولنه چغنی دعوی
ایدر گه حتی یولده یوق . برینک کتابنه بو روشده دس ایدلمک عادتا
امکان خار چنده در .

نهایت در جهده فساد اخلاق شابع اولان بر زمانده یاشامش وکندی
کتابلرینه افترالر ، تزویرلر ایدلنوب طور دیغنی کوزی ایله کوروش
شعرانی ، ابن عربی اثرلری حقیقده بویله فکر اینمکنده معذور در .

* *

شارع طرفندن خبر اولمادیغنده، مخصوص بر آدم حقیقده ولیک
ایله شهادت ویرمک اصلا و قطعاً جائز دگل . «الله ولی الدین آمنوا»
عبارت شریفه سینک «الله ولی زید» گه دلالتی یوقدر . بر کیمسه نک
بو کونکی حالی ده خاتمه سینده دلیل اوله بیلماز . «اذا سبقت العبد من
الله الشقاوة فاذا کارها كلها اوزار و اذا سبقت العبد من الله السعادة
ففلاتها كلها اذکار» . شونک ایچون : «ابن عربینک ولیلیگی ایله
اعتقاد قیلنور» دیبولمش سوز ، باشلری عرشلر گه ابرشمش کیمسه لردن
صادر اولسه ده التفات ایدلماز گه تیوشلی . «ابن عربی ، رسول الله
ایله دائم مجالسه ایدر ایدی» دیبولمش سوز بزم کبیلرک عقللری
ادراک ایتیه چک اسرار دندر . بزم فههمز که کوره بیش آلتی قون صوئ
کلمش بر آدمک رسول الله ایله جلیس اولمقی صورت طوتماز . مگرده
تصوف ، حقایق اشیانی انکار قیلمقدن عبارت اولسه بر نزاعده یوق .

* *

فصوص کتابی اگرده بو مرتبهده اهمیتلی بر شی اولسه رسول
اکرم نیچون کندیسی بونی امت اوزرینه تبلیغ ایتماش و نیچون
اوزندن آلتیوز بیللر صوئ کله چک ابن عربینی کورتوب طور مشدر .
ایشته بوکا عقللر ابرشماز . ابن عربی اثرلرینی قرآن و سنتلرده

وشونده شهرت چيقاردى ايسه ده تفتازانى وفات ايتديكنده آنچق ۲۷ ياشنده ايدى. «سمرقند» شهرنده ۷۰ ياشلك و اوز عصرينه كوره شهرت صاحى بىر عالمك «يمن» قطعه سنده و هنوز طلب دورنده اولان بىر ياش آدم گه جواب و يروپ شغللنمكى مستبعد كورلور. بو سوز ايسه ۲۷ ياشنده اولان بىر آدمك وجوديه و ابن عربى مذهبلى رىد ايدوب كتاب تاليف ايتدىكى تقديرنده در. حالبوكه ابن عربى مسئلهسى «يمن» ده ۷۹۶ سنهسى رمضاندىن صوڭ غولونمش، ابن المقرئ ده بو حقه اولان اثرلىرىنى ظن اولنديغينه كوره بوندىن صوڭ يازمشدر.

* *

على القارى: «سوزلارى فتنه گه سبب اولدى» ديه ابن عربى گه دينى طعن اوستنه برده اجتماعى طعن ايتمش. بو كيمسه، اوشبو فكرنده احتمال حقليدر. ليكن بويله حاللردن كنديسى ده سلامت اولماشدر. رسول اكرم حضرتلر ينىڭ آتا و آنالرىنىڭ عقيدلر ينه مداخله ايدرگه، آنلر ك ايمان و كفرلر ندىن بحث ايدوب رسالهلر نوزورگه نه لزوم وار ايدى؟ بونلر حقنده برر وقت سؤال اولنه چقمى يا كه آنلر نى بيلما ديكنده ايمان درست اولميه چقمى ايدى؟

* *

ابن عربى نيچون رخصتلر ايله عمل ايتمك حقنده نصيحتلر و برر و نيچون خلقارغه ايركن يوللر كوسترر؟ حالبوكه بونك معاصرلرى و خلقلارى، كوز آچوب كوز يومو و كرپكلرنى سلكتوگه قدر اشلرگه دين فاتشدر و ب، انسانلرنى بىر حيرت ايچنده قالدرمىشلر در. ابن عربىنىڭ بو اشى اهل دنياغه مدارا ايتمك ويا كه عزيمتلرده اولان فضيلتلردن بى خبر اولمق سببىدىن دگل. بلكه اسلام و اهل اسلام اوزرينه خيبر خواهلغىدىن بويله قيلماشدر. معلومدر كه دنيا يوزنده بعض بىر فردلر و بعض بىر عائللر

مسعود یاشار اولسه لر، یوزلر ایله فردلر وعائله لرك رنج وزمئلری سایه سنده یاشارلر. دین، هم آخرت هم دنیا ایچون کرکلی بر شی اولدیغندن بونك نسبتی فلاکت اهللری ایله مسعودلر ایچون برابر در. مسعود آدم لرك فرض واجبار، فضیلت وعزیمتلرنی قیلورغه حتی بونك اوستنده بعض بر شمار ایله شغللنورگه فرصتلری اولور ایسه ده مشقت اهللری ایچون ممکن شسی آنجق رخصتلر، واجب وفرضلر در. بونلر اگرده کوچلانوب عزیزمئلرنی ادا قیلور اولسه لر، طاقتلری ایرشما دیکندن بر وقتلر حتی فرضلرینی ده قیلمازغه مجبور اولورلر. بو حال هم طبیعی هم ده تجربه ایله ثابت برشیدر. ایشته ابن عربی، طبیعی حاللرنی اوزگرتك واجتماعی معیشتلرنی یوللرندن کوچرمك ممکن اولما دیغنی ملاحظه ایتدیکندن، فرض اشلرگه تصور کلماسون وممكن قدر بنگل اولسون ایچون رخصت یوللرینی کوستور. بویله حال عموم گه کوره سویلانمشدر. بوقسه قدرتی ایرشه چك و ذمه گه لازم اولانلرینه ضرر ویرمیه چك آدملر ایچون ابن عربی ده فضیلتلرنی رعایت ایتك حقنده توصیه ایدر.

* *

ابن عربی، فرعون نجانی حقنده اولان سوزلرینی اوزینك اجتهدینه بنا ایدوب سویلامش اولسه كرك. خطا ایتمش ایسه شاید الله تعالی عفو قیلور. «الفصوص» ده اولان: «فقبضه طاهرا مطهرا لیس فیہ شیء من الخبث لانه قبضه عند ایمانه قبل ان یکنسب شیئا من الآثام والاسلام یجب ما قبله» و بوندن بر قدر صوك: «هذا هو الظاهر الذی ورد به القرآن ثم انا نقول بعد ذلك و الامر فیہ الی الله لما استقر فی نفوس عامة الخلق من شقائه وما لهم نص فی ذلك یستندون الیه» دیمش سوزلرندن فرعون حقنده ابن عربینك: بری نصغه مستند دگل عامه نظری وایکنچیسیدی ده نصغه مستند اولان خاصه نظری اسمنده

ایکی تورلی نظری اولدیغی، اولگیسینه کوره فرعون اشقیادن وکندی مختاری اولان صوڭ نظرغه کوره سعدان اوله چقی آڭلاشلور. اوشبوڭا کوره ابن عربی «الفنوحات» ڭ ۶۲نچی بابنده مغلد فی النار اولان کافرلر که فرعون ایله مثال کتورمش اولسه وشعرانی دعواسینه کوره ۳۶۴نچی بابده فرعون ایمانندن فائده اولمادی، دیمش اولسه بو سوزلرنی اولگی وکندی قاشنده غیر مقبول اولان عامه نظرینه بنا ایدوب سویلامش اوله چقی اوز اوزندن ظاهر در. «فصوص» ڭ اوشبو یرلرین شرحده عبدالغنی النابلسی ڭ: «والحاصل ان الودیات من النصوص لایمان فرعون کثیرة وقول المصنف قدس الله سره هنا - و الامر فيه الى الله - لا یبدل علی انه غیر قاطع فی حقه بشیء و انه متوقف فی شأنه باعتبار ما بعده من قوله - لما استقر فی نفوس عامة الخلق من شقائه - یعنی انا نقول بتفویض امر فرعون الى الله تعالی لاجل الذی استقر فی النفوس من شقائه لا باعتبار ما عندنا من ذلك فان مسئله ایمان فرعون لاشبیهة فیها عند احد من اهل الکشف و البصیره و لکن هم فی تقریر العلم لاهل الظاهر مع ما تفیده الادلة اللفظیة و النصوص الکلامیة» دیه ابن عربی آغزندن سویلامش سوزلری بزم اوشبو فکرمنی مؤیددر.

فرعون نجاتی حقنده ابن عربی متفرددڭل؛ بلکه کبار علمادن فاضی ابوبکر الباقلانی وغیرلر هم بونڭ ایله فائل ایدی دیبورلر. مع ما فيه سوء فهم و یا که قصر فهم سببندن افکار عامه ڭ تشویش- لنووینه باعث اوله چق بو کبی شیلرنی کوب سویلر که حاجت یوق ایدی. وحدت وجود، عالم مثال، اعیان ثابته بحثلری ده فلسفی شیلر اولوب دین که تعلقلری کورلما دیکندن دینی اثرلر ده بونلر ایله کوب شعللنور که ضرورت کورلماز. چونکه بونلرغه بر حکم ناجز تعلق ایتمامش وشارع طرفندن ده خصوصی بونلر حقنده تکلیف وارد اولمامش.

ابن عربى كئىنسى دە ابن عباس حضرتلار نىن : «اگر ده - الله الذى خلق سبع سموات ومن الارض مثاهن يتنزل الامر بينهن - آيت كرىمه سىنىڭ تفسىرىنى ذكر ايتسەم ايدى، بنى رجم قىلور و كافىر دىه حكىم ايدىر ايدىڭز!» مۇھونىدە سوز كوچىرى. دىمەك بعض شىلارنى ستر ايتىمەك مۇقتىزاي حكمت ايمىش. ومع ذلك ابن عربى جدال وسوء ظنلارغە سبب اولاقى كىوب شىلاردىن كىتابلار نىدە بحث ايتىمىش. فقط مناسىبتىن و اھەيتىن سىز مسئىلەلرنى اورتاغە قويۇدە شونىڭ حقنىدە جان آلۇب جان وىرىر درجەسىندە دعوالاشىق، اسلام دىياسىنە ايسكى زىمانلاردىن مىراث اولۇب قالماش بىر عادىتىر. شونىڭ اىچون بو طوغىر و دە بىر ابن عربى گىنە مسئول اولماز.

* *

«الفنوحات» دە «مەھى» نى حسابسىز اورنىدە ذكر ايتىمىش ايسە دە عقىدەسىنى بىان ايتىمىش اورنىدە بوڭا اشارت كورلمادى. ظاهر ابن عربىنىڭ مەھى حقنىدە اولان فكىرلرى دىللىل شرعى گە دىگىل بلىكە اوزىنىڭ ذوقىنە مېنىدەر. عقىدە اىچىن قاطىع دىللىل لازىم اولدىغىنىن بو مسئىلەنى بويىلە توجىه قىلورغە ضرورت وار. زىرا مەھى خروجى حقنىدە دىلالتى قىطعى اولان آيت وارلىقى بىلنماز.

حدىثلار اىلە - مادام كە تواتىر طرىقى اىلە منقول دىگىل - دىلالىلرى قىطعى اولدىقى تقىدىردە دە اعتقادات ثابت اولماز (۱). اسلام تارىخلىرىنى تىقتىش ايدىوچىلار : «مەھى خروجى اىلە خىبرلر، بىنوامىيە ضررىنە بىر

(۱) مەھى عقىدەسى اسلاملار اوزرىنە ايكىنچى قرن ھجرىدە ايرانلورل طرفىدىن ادخال ايدىلدىكىنى روايت ايدىلەر وار. گوىا ايراندەغى ايسكى مەھب نىڭ مۇسىسى اولان زىرداشت، حىيات ابدىيە سلطىتى تاسىس ايدەچك بىر كىمەسەنىڭ كىندى نىسلىدىن ظھور ايدەچكىنى خىبر و بىرمىش و حضرت ھىسەن ساسانىلارنىڭ ھونىڭ ھكىمدارلرىنىڭ قىزى شەھىر بانونى نىكاح ايدىوب اولادى اولدىغىنىدىن ايرانلورل زىرداشت خىبرىنى شوڭا ھەل ايتىمىشلر ايمىش.

حزب تشکيل ايتمک مرادينه مېنى شايع اولمش ايدى، بنواميه نىڭ جېرنىن
 ظلمىدىن بېزار اولان مسلمانلار اوشبو مېدى خروچىنى امېد ايدوب
 بر طرفدىن اوزار يېنى تسليه قىلورلار و ايکنچى طرفىن بر جمعيت سريه
 اويوشدورلار ايدى، اوشبونىڭ اېچون مېدى حديثلارنىڭ طرفىلرى
 شيعه لرگه منتهيدر، مېدى خروچ ايتمىكى ده ايکنچى و اوچونچى عصر
 لرده کوتارلار ايدى لکن بويله بر اش وانع اولمادى، مېدى ديه
 معروف بر آدم ظهور ايدى چكى ايله اعتقاد قيامق واجب دگلر،
 ظهور ايدى و ايتماز سزلىگى هر ايکيسى مکن، شونىڭ اېچون بونى
 انکار ايدوچىلرگه طعن ايدرگه اورن يوق. مېدى ايله اعتقاد ايتمک
 سېندن مسلمانلرغه کلمش فلاکتىڭ غايهسى و نهايهسى يوقدر، بويوله
 آفمش اسلام فانى بياغىلر اولوب آغارغه كفايت ايدرلک» دييورلر.
 ابن عربى كېى اسلام اکابرىنىڭ بو كېى خبرلر و حديثلارنى انتقاد
 ايدوب اعتقادات و عمليات بايلرىنى، اخبار و تاريخ قىلملرىنى تنقيح
 و تصفيه ايدى چك، دېن اسلام اوزرىنه يابشدرلر اهام و خرافاتلارنى
 تميز قىله چق يردى. بالعكس شونىڭ كېى شيلرگه نصرت و يروب
 طور مقلرى اسلام اوستنه هر وقت و هر يردى مصيبتلر نزلينىه قوتلى
 باعث اولمشدر. نادانلر، شهرتسىز و حرمتمسىز آدملر، اسلام دېننه نه
 قدر نعدى ايتسه لرده ضررلرى آز اولور. اسلام اوستنه کلمش الوغ
 ضررلر ايسه بيوك عالملىك پك جزئى اولان مسامحه لرى سېندن
 ميدانغه كلكدهدر. (۱)

(۱) بو كويى قدر ظهور ايتمش مھديلىك نىڭ موكلرى ميرزا غلام احمد
 فادىانى اولسه كوك. بر دعوت نامهسى شمدى كوز ارگمزددر.
 «وقت» غزىسى قطعه سنده بر كاغدىڭ هر ايكى طرفينه تاش بايمه ايله طبع
 اولنمش بو دعوت نامه، بسم الله، حمد و صلوات موكلد: «الامام المھدى» ديه سوز
 باشى قويلوب: «كتبت هذا بماء السموع و نار الفؤاد و ودعته بدموع جارية من

دنیا بوزندن مذهب لر کونارلوب خالص اسلام شریعتی حکم سورر ایچون بر فردک «مهدی» اسمی ایله خروجه توفیق ایتماز، بلکه بونک ایچون خلق آراسنده حقیقی علم نشر ایدلمک، شریعت و دین اسلامنی هر تورلی بدعتلر دین تصفییه قیلماق، فکر و عقل آرتماق ضرور. انشاءالله بو حاللر ایله اسلام دنیاسی کله چک عصر لر ده مشرف اولور، دین و اخلاق بابنده سلفی عصری فایتوب مسلمانلر آراسنده قارنداشلک حکم سورر، اعتقادات و مذهب طوغر وسنده آرالرندن مخالفت کونارلوب فخر کائنات افندمز طریق ایحابیلنور، قرآن و سنتندن باشه، مذهب اسمی قالماز. «ایظوره علی الدین کله» مصداقچه، اسلام دینینک بتون دینلرگه نظرا اجتماعی، اخلاقی، عمرانی، اعتقادی و عملی جهتلر دن فائق ایدیکی ایشته شول وقتده معلوم اولور، انشاءالله مهدی حقنده ابن خلدون تاریخنده هم بحثلر وار، مراجعت اولنده در (۱).

شریعت یا که عقل طرفندن برهان قائم اولمادیقنده، قرنلر و دهرلر ایله مقدم کلمش بر کیمسه نیک دنیا بوزنده تریک اوله رق یورمکینی تجویز ایتمک نهایت درجه ده غریب اولدیقی حالده بر چوق اسلام عالمیری بونی الترام و تحمل ایتمشلر. بونلر جمله سنندن بری ابن عربی اولسه کرک. یو کیمسه خضر ایله اولان مسامره و محاوره لرینی، صحبت و مکالمه لرینی حسابسز دیه چک درجه ده کوب حکایت قیلور (۲).

الحسرات و عیون غریبة فی سبل العبرات. با علماء الاسلام وفقهاء ملة خیر الانام قد ظهر امام آخر الزمان فی زمن من الدین کالعبریان و علی صدر الاسلام کاللسان و علماء الوقت کرجل رجلاه تتخاذلان به مقصودینه کرشه شدر.

(۱) احادیث المهدی کله ضعیفه لیس فیها مایتمده علیه ولا یفتقر بمن جمعه فی مؤلفات. اسنی المطالب. ص ۲۷۲. آلوسی جنابلرینک «وانکار مجی المهدی اشبه شیء بانکار المتواترات» دیمش سوزی (غرائب الاقتراب ص ۱۱۳) غلو و مبالغه همده حقوات الامجاد قیلنندن اولسه کرک.

(۲) بعض کیمسه لر فکرینه کوره خضرک حیاتی حقنده اولان عقیده، مهدی

قطب، غوث، اوتاد وابدال، نجبا و نقبا ہم امام خصوصاً ندرت اولان سوزلرینی ابن عربی درست خبر لرگه و شرعی دلیل لرگه بنا ایدوب سویلامش ایسه قبول ایدرگه تیوشلی . زیرا بونی عقل و حس محال کورماز . لیکن «الفتوحات» دن آکلاشایدیغینه کوره مذکور فرضیه لرنی حجت شرعیه لرگه دگل بلکه ابن سینانک: «وجل جناب الحق ان یکون شرعة لکل وارد اویطاع علیه الواحد بعد الواحد» دیهش سوزینه بنا ایامشدر . درست، بر سوزک فلاسفه ویا که حکما طرفندن سویلانمش قولدیغندن آنک باطل اولمقی لازم کلاماز . ابن عربی کندیسسی «الفتوحات» ده: «ایک ان تبادر الی انکار کل مسئة قالها فیلسوف او معتزلی اذ الفیلسوف لیس کل علمه باطلا فعسی ان نکون تلك المسئلة فیما عنده من الحق» دییور . لیکن ابن سینانک مذکور دعواسی دلیل گه مبنی دگل بلکه خطابی و شعری بر سوزدر (۱) شونک ایچون بونی اساسا قبول ایتمامش کیمسه لر حقدنه شریعت اسلامیه طرفندن حرج اولماسه کرک . قطب ، غوث ، خضر و شیعه لرک مهادیبری حقدنه ولی الله الدهلوی : «فالسني مادام علی شرطه من اعتقاد ما ثبت بالکتاب والسنة والاجماع والسکوت عما لا یثبت بها لا یعتقد ذلك ومن اثبت ذلك من الصوفية فانه لم یثبت عن کتاب ولا عن سنة اللهم الا الکشف ولیمس من ادلة الشرع» دیمشدر (۲) . ابن تیمیه : «حدیث فیہ ذکر الابدال والاقطاب والاغوات وعدد الاولیاء وامثال ذلك مما یعلم اهل العلم بالحدیث انه کذب» دیمشدر (۳) .

منتظر عقیده سینک درستانکینی اثبات قیلورغه مقدمه اولسون ایچون شیعه لر طرفندن احداث ایدلمش؛ و تصوفه منسوب صوفا آدم لر مرجعا دیه بونی قبول ایتمشاردر .

(۱) تاریخ ابن خلدون . ج ۱ ص ۲۳۰ .

(۲) جلاء العینین . ص ۶۴ . مذکور عنوانار آراسندن بالکمز «ابدال» کلمه سی ابوداؤدکبر حدیثنده ذکر ایدلوب شونندن باشقه «کتب سته» ده مذکور دگل ، ابوداؤد حدیثنده اولان جمله ده راوی زیاده سندن اولمقی اهتمال ، دییور لر .

(۳) منهاج السنة . ج ۴ ص ۱۱۵ .

حکومتلار، ممالکتلرنی اداره ایتمک طوغروسنده وزیرلر، والیلر هم ده هر تورلی الوغ و کچوک امیر و مأمورلر نصب ایدرگه و هر برینی مخصوص خدمتلر ایچون نعیین قیلورغه محتاج اولسهلرده اوشبو عالمنی ایجاد و اداره ایتمکده و: «ماخلقکم ولا بعثکم الا کنفس واحدة» دیه خبرلر و بیرلمش لاشی مخلوقلرغه فیض و یرمک و نظر قیلماق ایچون، درجهلری بر بوندن یوقار و اولان قطبلر، غوثلر و تد و بدللر نصب ایدلورگه احتیاج اوله چغینک سبب و سرلری آنچق ابن عربی و عموما اهل تصوف غه غنه معلوم اولسه کرک. (۱)

بو طوغروده ابن خلدون طرفندن ویرامش معلوماتک خلاصه سی بوندن عبارتدر: «شیعهلر حضرت علینک امامتنی و باشقه صحابهلردن افضل ایدیکنی حتی اسماعیلیلر حلول و اتحاد هم ده تناسخ قاعدهلرینه بنا ایدرک معاذالله الوهیتنی دعوی ایتدیلر. کله چک زمانده مهدی عنوانی ایله بر فاطمی چیقوب خلافت امرینی ضبط ایتچک دیه تشهیر قیلدیلر. سافلرینک وظیفهلری مجاهده و تصفیة اخلاقدن عبارت اولان صوکن متصوفهلردن کوبلر، شیعهلرگه موافقت یوزندن حلول هم ده وحدت وجود ایله فائل اولدیلر، قطب و ابدال مسئلهلرنی میدان غه چیقاردیلر. خرقه کیدر مکنی حضرت علی گه نسبت و یرمکاری ده شیعهلرگه مدارا ایچون ایدی. یوقسه طریقت، حضرت علی گه خاص بر شی دگل، اصحاب کرامک هر بری رشد و هدایتده ایدیلر. شیعهلر ایله متصوفهلرک کتابلری مهدی خبری ایله طولدی، واهی روایتلر حتی که منجهلر خبرلری ده بو طوغروده اش که یارادی. متصوفهلر ایله شیعهلرک فکدرلری، عقیدهلری آیرولوب آلمازلق درجه ده بر برینه فاتشوب کتدیلر.»

(۱) روایات احادیث الابدال و طریقتها ضعیفة و احادیث الاقطاب و الاغوث و النقباء و النجباء و الاوتاد لم یصح منها شیء. اسنی المطالب. ص ۷۵ - ۲۷۲.

*
*
*

ایلك زمانلرده فقیهلر و هر وقت آنلر طرفنده اولان حکومت آدملری صوفیون علیهنه حرکت ایدرلر حتی آنلرنی کوب وقت آز بهانهلر ایله اکفار قیلورلر ایدی. اوشبو وقتلرده صوفیون بر طرفین شیعهلر ایله اتفاق توزورگه و ایکنچی طرفینده جمعیتلرینی یاشرون صورتده دوام ایتدررگه مجبور اولدیلر. هر بر یاشرون جمعیتلرده اوزلرینک فعال اعضالری حقنده اصطلاحی عنوانلر و وظیفهلرینه مخصوص رمزلر استعمال ایتمک عادتدر. قطب، اوتاد، نجبا و امام سوزلری ایشته صوفیون جمعیتی طرفیندن اوزلرینک الوغ اعضالرینه اصطلاحی عنوانلر اولوب یورتلمش و سوکره رمزلر آکلاشلما دیقندنمی یاخود اصطلاحلر اوزگر دیکندنمی، ابن عربی بیان ایتمش معنالرده استعمال ایدانورگه باشلان دیقنی ظن ایدنلر وار. بو ظن خطامی طوغریمی، بزگه البته معلوم دگل. لیکن صوفیون جمعیتی، یاشرون بر جمعیت اولدیغینه علامتلر، اثرلرنده کوبدر.

ابن عربی حقنده «منتقب و مدافعلری» اسمی ایله یازدیغمر فصلنی اوفومش کیسه لرگه معلوم اولسه کر کدرکه، شونده یازلمش شیلر حقیقی معناسی ایله ابن عربینی انتقاد ایتمک دگلدر. طوغروسی، بو کونگه قدر کوردیکمز کتابلرده نه ابن عربی و اثرلری ونه باشقه لر حقنده قاعده لی انتقادلرغه اوچر امداق. زیر اطرفدارلر انتقاد ایدلنه چک آدملرک سبباتلر ندن کوز یومقلری حالده صرف حسناتلرینی ذکر ایدرلر، مخالفلر ایسه بالعکس حسناتندن نجاهل ایدوب یالکتر عیب و قصورلر ایله شغللنورلر. انتقاد ایسه برکنه طرفنی سویلامک دگل بلکه هر ایکی طرفنی میزانندن کچروب محاکمه قیلمقدن عبارتدر.

فرنکلرده روسسو، شپنهوئر، ژولتر، نیتش کیی ذاتلرنی انتقاد ایدوب یازلمش اثرلر حسابسز ایدیکلی روایت قیلنور. اما بزده حقیقی

معنای ایله «انتقاد» صورنده یازلمش اثرلر، کوز باشلری برابرینه صاتوب آلورفده یوقدر. «اسلامرده انتقاد فنی هنوز باشلانماشدر» دیبولمش سوز یوقسه درستهیدر؟
محاکنه اولوق امیدی ایله یازدیغمز شیلر شمدی بو قدر. «خدا صفاع ما کدر».

**

ابن عربی بو ذکوتی و بو درجهده حافظه و اطلاعی و بو مرتبهده استعداد و افتداری ایله اگرده سلفی عالملری قیلندن عمرینی کتاب و سنت عالمرینه حصر ایتمش و یا که اسلام فقهسینی اساسلی بر ترتیب که قویوق حقتده اجتهاد ایلامش اولسه ایدی اسلام دنیاسینک عجائب آدملر نندن و مسلمانلرک الک بیوک خادملر نندن بلکه دنیانک برنجی داهیلر نندن اولور ایدی. اگرده (ابن تیمیه تعبیر نچه) اهل تصوف خیالاتنه ویرمش اهمیتک اوندن برینی اولسون سنن کونیه و احوال اجتماعیه که، مسلمانلرک سیاسی و اقتصادی حاللرینه، مدنی و عمرانی اشلرینه، لوازم معیشت و دولتلرینک تأمین استقبالینه، ادارهلر اصلاخنه ویرمش اولسه ایدی اسلام مملکتلری ارض موات حکمنده طورماز، اوباشلر آراسنده اولجا اولوق تقسیم قیلنماز، بلکه اوزلرینی اوزلری اداره قیله بیلورلر، حریملرینی ده باشقلردن حفظ ایله آلمش اولورلر ایدی.

اندلس مملکتی و عموما اسلام ولایتلری برر برر ضائع و خراب اولدیلر ایسه بو حادثه لر و بوداهیلر ادارهلرینک بوزوقلقلر نندن، اقتصادی و اجتماعی اشلرده نظام و انتظام یوقلغندن، عموما اسلام ملتینک باشلری موهومات ایله طولوب جدی و عالی فکرلر که اورن قالمادیغندن میداننه کلدی. ابن عربی کبی بیوک آدملر بویله حاللرینی بیلوب و کوروب طورلر، اشلرک نتیجه لری خیرسز اوله چقن حس

قیلورلر ایدی . لکن محیط تأثیری ایلمه می و یا که تربیه ثوره سسی اولهرقه نه حکمتدر ، عهوما ملتک استقبالی حقنده تدبیرلر قیلنمادی ، چارهلر ایزلنمادی . اوشبونک سببندن اولسه کرک بر قاچ سنه لر کچار کچمازده ابن عربی وطنی اجنبیلر تصر فینه کردی ، اسلام بيشوگی اطلاقینه سزا اولان بو الوغ مملکتنده بر فرد اولسون مسلمان قالمادی . باشقه مملکتلرک حاللری ده بونلره کوره آز مسعود ایدی . الله مملکتنه قطبلر ، غوثلر توزومک اورنینه اسلام حکومتلرینه مخصوص اولهرق پادشاهلر ندن باشلاب کتوچیلرینه قدر اطاعت ایدرگه مجبور اولهچق صورتده مملکت قانونلری ، اداره نظاملری توزومش اولسهلر ایدی یا که آز آز اولسهده خلقلرینی زراعت ، تجارت وصناعت کبی قوام معیشت اولان شیلرگه تعریض قیلسهلر ایدی ، اوشبو کونمزده هیچ اولمادیغنده شریپی یاصاق وچوکچ طوتا بیلک قدر اولسهده هنرلی مسلمانلر کورلور ایدی فقط الله تعالانک حکمی وحکمتیدرکه ابن عربی کبی مقتدر و آچیق فکرلی آدملرگه باشقه اشلر محبوب کورامش ، بحر محیط قدر کیک و تیران اولان علملری وذهنلری کرامات وخضر ، مهدی وقطب ، توش وکشف ، فرعون ایمانی ووحدت وجود ، ایمان ثابته وعالم مثال کبی شیلرگه صرف ایدلش وبو بختلر ا کسیر سعادت روشننده استعمال قیلنمشدر . بونلر کیملر ایچون کرک اولمش وشونلر سببندن اهل اسلامک نه کبی نقصانلری اکمال ایدلمشدر ؟ بز بو طوغروده هیچ نرسه آکلامادق وباشقه لردن ده ایشتمادک . حضرت عمر طرفندن نیگزی صالحمش اداره اصوللری ملکی وعسکری نظاملر عقیم وحاصلسز قالمش ، الوغ محدثلر ومجتهدلر طرفندن تأسیس ایدلش کتاب وسنت علملری ، فقه واسلام حقوقی نتیجه سز دیهچک درجه لرگه تنزل ایتدرلمشدر .

سافلر مزک صوابلرینی زلتلر نندن تفریق ایدرک اقتداردن

عاجز اولدیغوز و آنارک هر بر حرکات و معاملهلرینی سنت حسنه بیلدیکموز سببلی بز، وهم و خرافات عاشقلری اولان مسلمانلر خوارق حقنده حرصلرمزنی دخی ده آر تدرق، سنن الهیه و ترقیات طبیعیه عکسینه یوروب وهم صحرالرنده آداشوب قالدق. بزم باشلرمزده اولان خرافات و وهملرنی چیقارمق ایچهن یوزلر ایله سنهلر اجتهاد قیلورغه احتیاج وار. بونک صوکنده طوغری یول ایله یوریه چکمز شبهلی. بز اوز نفسلرمزگه اوزمز جنایت ایتدک و ایتمکده مز، طبیعی بونک جزاسینی ده اوزمز تارتیق لازم. اوز اوزلرینه جفا ایدو- چیلرگه زمان، البته صفا کوسترماز. «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم».

هر تورلی مهیدیلر ظهور ایدوب ده اسلاملر آراسنده افتراق اولمقنده و صوگ و قتلرده بایلر خروج ایتمکنده (بعض بر اجتماعی عالمارک فکرلرینه کوره) ابن عربی رملرینک و شعرانی خیاللرینک کوب یاردمی اولمشدر. بهائیلر، مسلمانلرنی شعرانی کتابلری ایله تضلیل ایتدیکار بنی شام طرفنده سیاحت ایتمش بر ذاندن تکرار ایشتم. اسلام و لایتلرینک ادارهلرینی اصلاح ایتمک، دعوی و نزاعلر جبر و ظاملرک اوکلرینی آلاچق صورتده قانونلر ترتیب ایتمک، عسکری اشلرنی، قضا و محکمه لرگه دائر خدمتلرنی تنظیم قیلوب عموما اسلام مملکتلرینک بقا و دواملرینه سبب اولهچق مدنی و عمرانی اشلرنی هر بر وظیفه دن مقدم بیلوب شونک طوفر وسنده غیرت صرف ایتمک زهد و تصوف غه خلاف اولماز ایدی.

زهدک حقنده کتاب تألیف ایدرگه صور اوچیلرغه جواب اولهرق امام محمد: «سودا حقنده کتاب تألیف ایتدم، زاهد اولمقنی آرزو ایدوچیلر شونک موجبی ایله عمل ایتسونلر!» دیمشدر. حالبوکه امام محمد کتابلری بو کون میداندو اولوب، سودا حقنده باز مش شیلری

بو کونکی تجارت قانونلری تیلندن «حقوق» فاعده لرندن عبارتدر .
 فخر کائنات افندمن حضرتلری اوزینک عائله سی ایچون حجره لر
 بنا قیلوب بعض بر وقتلرده برر سنه لک نفقه لر حاضرلما دیهی ؟ زمان
 اقتضا ایتدیکندن مجوسی اولان ابرانلولر اصلونجه وشونلرغه تقلید ایله
 حتی کندیسی اورلر قازوب یورمادیهی ؟ حرب نقطه سندن مناسب
 دگل ایدیکی ، بر صحابه طرفندن بیان ابدلدیکندن صوگ ، اسلام
 عسکرینی ، باشقه برگه کوچر مادیهی ؟

محترم خلیفه لر ، مسلمانلرک سیاسی و اقتصادی حاللرینی اصلاح
 و تامین ایتمک قصدی ایله عمومی یوللرینی توزاتنرمادیلر می ؟ شهرلر
 و مسافر خانهلر بنا قیلنرمادیلر می ؟ « یاچوج و مأچوج سدی » دیه
 شهرت اولمش برلرگه قدر عسکر یبارمادیلر می ؟ بونلر آراسنده بعضیلری
 عمومی امانلقنی صافلامق حقنده حتی بو کونگی منتظم پولیس اداره لری
 وزاندارمالر قدر غیرت صرف ایدرلر ایدی .

اصحاب کرام حقنده حضرت عائشه : « کن اصحاب رسول الله
 صلی الله علیه وسلم عمال انفسهم » دیبور (۱) و ابو هریره ده اوزون
 بر حدیث آراسنده : « ان اخوتی من المهاجرین کن یشغلهم الصفق
 فی الاسواق و ان اخوتی من الانصار کن یشغلهم عمل اموالهم »
 دیمشدر (۲) . دیهک حرمتلو صحابه لر اوز خدمتلرینی اوزلری کورر
 اولمشلر ، تجارت و کسب ایله ده شغللنمشلر ، حتی کسبلری سببندن
 رسول الله مجلسینه ده هر وقت حاضر اوله آمازلر ایش . بو شیلر
 زهدلک و صوفیلرغه مانع اولمامش .

قرآن کریم بر بنده حقنده : « و علمناه صنعة لبوس » دیه امتدان
 قیلمش و ایکنچی بر اورنده ده : « فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض

(۱) صحیح بخاری . ج ۳ ص ۸ .

(۲) صحیح بخاری . ج ۱ ص ۳۷ .

وابتغوا من فضل الله» ديه نماز تمام اولديغندن صوڭ كچككمكسز ين تارالوب الله تعالانڭ فضلندن فائده لنورگه بيورمشدر .

حالبوگه ابن عربينڭ ۵۶۰ بابدن عبارت اولان «الفتوحات» نده بويله شيلر ايچون برگنه باب اولسون تخصيص ايدامامش و باشقه اثرلر ندهده بو كبي بختلرگه اورن ويرااماشدر .

سلفلر عصرنده ياروم دنيا اسلاملر طرفندن فتح ايدلدى، ملككتلر اسلام نوري ايله مشرف اولدى ايسه بو حاللر كر امانلر ، خضر والياسار، فطب وواتادلردن زياده خلفاي راشدون، اصحاب كرام و سلف صالحون ماڭلاي تيرلري ايله اولدى. بو يرلرڭ هر بر پوچماغنده بر شهيد گودهسى ياتور و هر بر آدومنده بر مجاهد قانى واردر . بو وقتلرده اسلاملر آراسنده (ابن عربي تعريف ايتديكي روشده) خضر و غوثلرڭ، الياس و اماملرڭ حتى اسملري اولديغي ده شبهه لى . صوڭره اسلام ولايتلري برى آردندن برى اولهرق گوده دن آيرلورغه، چروك اعضا سانالوب كيسلوب تاشلانورغه باشلاندى ايسه بيوك آدمارڭ همومى اشلرگه، ملتنگ بقاسى وانقراضى كبي اهميتلى شيلرگه التفات ايتماديكلر ندىن و ليبلر وشيخلرڭ تصرفلرينه، الياس و خضرلر، ابدال و غوثلرڭ اعانتلرينه اعتماد ايدوب سنن اجتماعيه و قوانين عمرانيه گه اهميت وير ماديكلر ندىن اولدى. سنت الهيه گه قارشو وارمق قدر عبث اش دنياده يوقدر . «ولن تجد لسنة الله تحويلا» .

تيمر انگنى اوزينڭ سهر قندينه قدر قوغارلق كوچلري اولان «دمشق» اهاليسى اوزلرينڭ شيخلر ندىن: «خضرنى كوردم، بن ده الله ده تيمر لنگ طرفندهمز، ديه سويلادى» مضموننده بر خبر ايشنديكلر نده: «اويله اولسه صوغشمقده معنا يوق، الله ايله خضر بر طرفده اولديغندن صوڭ البته غالب اوله چقلر» ديه اظهار عجز ايتديكلري مرويدر . بر شيخڭ وهمى و خيالى سببندن شهر ده اولان بتون اهل اسلام قتل ايدلدى

و بتون علمى اثرلر معر و خراب قيلندى . « ذهبت الدولة بالبولة »
اوشبو اولسه كرك .

حق سبحانه و تعالى ، وطن و دينلرنى صافلامق حقنده قاعده
كونيه لر تعليم ايدوب طورديغى حالده هر مملكتك مسلمانلرى مشهور
وليلرندن بربنه التجا ايدوب كون كچرلر رو : « فلان شيخ سايه سنده
بزم مملكتنمز ، دشمنلر دن اميندر » ديه بطال ياتورلر ايدى . بوكبى
مملكتلر غر بده ده واردر شرفده ده ! اگرده آرزو قيلسه ق ايدى بو
شهرلر و بو وليلر ك اسملر ينى ده بيان ايدر ايدك . اهليتلىرى ،
استعدادلرى اولوب اولمادىغى فرق ايدلمكسز بين عمومى صورته
تصوف ايله شغللنمكلرى و بتون وقتلر بنى تصوف حقتك يازلمش اثرلر گه
صرف ايتمكلرى سببند مع اهل اسلام ، سياسى و اقتصادى جهتلر دن گنه
دگل بلكه دينى جهتنده مغلوب قالمش لدر . كتاب وسنت علملر ينك
مهجور اولمق ينك باشلوچه سببى مسلمانلر ك بالانفاق طريقت ايله مشغول
اولمقلر يدر .

بو كون مسلمانلر عامسز ، هنرسز و ايكى ذليل آدمك بربى اوله رق
ياشارلر ايسه بونك سببى حاضر گى حاللر گنه دگل بلكه بوندن يدى
سكز عصرلر دنبر و متساسل اوله رق كلهش و بر بربنه باغلانمش
شيلر در . بونلر نى تفصيل ايتمك ايسه بو كتاب موضوعندن دگل .

* *

بونده يازديغم شكوالر ، اوه و آهلىر ، علمندن اخلاق و اطوارندن استفاده
ايتديكم و توزان قدر اولسون ضرر ينى كورماديكم ، فضل و كمالاتنه حيران
قلوب اخلاق و مشوارينه مفتون اولديغم عاليجناب و محترم بر ذات حقنده در .
حدمدن چيقدم و ادب سزلك قيلدم ايسه بو حالم ابن عربينى باشقه لرغه شكاييت
ايتمك يوللو دگل بلكه ابن عربينك كنديسينه شكايتمدر . علمم گوزل
اولماسه ققدم البته گوزلدر . مشار اليه حضرتلرينه قارشو :

إذا ما تمنى الناس روعاً وراحة * تمهيت ان اشكو اليك وتسمع
 ديه تمثل ايتمكده يم عمللر، نيتلرگه كوره اولور ايسه اميدمدرکه ابن
 عربی بو گناهم ايچون بنی مؤاخذه فيلماز، قصده حرمت يوزندن
 باغشلار. احتمال که ابن عربی کبی بيوک آدملاک بو طوغرولرده
 مقبول عذرلری ده واردر. «رب ملوم لاذنب له» دييورلر.

مقصد

۱۳

روسیه اسلاملری آراسنده ابن عربی

بوکونده روسیه اسلاملرینگ بابلاری اولان تورکلرک علمی تاریخ
 لری لازم درجه ده معلوم اولمادیغندن بو طوغروده اولان خدمتلری،
 اثرلری حقنده خبرمز یوق. کاتب چلبی، «فصوص الحکم» اوزرینه
 رکن الدین طرفندن فارسی لساننده اوله رق «سرای» ده بر شرح
 یازدیغنی بیان ایتمشدر. الله اعلم، بوکیمسه بخاری صحیحی اوزرینه
 «غرائب النوادر» اسمنده شرح یازوچی و کاتب چلبی سوزینه کوره
 ۷۸۳ تاریخنده وفات اولمش ذات اولسه کرک. بناء علیه ابن عربی
 اسمی و بعض اثرلری ایدل و اورال بویلرنده سکزنچی قرن هجریده
 معلوم اولمش اوله در.

صوگ وفتلرده ابن عربی مسلکی و بعض اثرلری ایله اشتغال
 ایدن ذاتلرک بزگه معلوم اولانلری بونلر در:

(۱) شیخ علی تونتاری. (۱۱نچی مقصده ذکر قبلندی) بو ذات
 «الفتوحات المکیه» نی اخلاص ایله مطالعه ایتمش وکوب شیلر استفاده

فيلمشدر. على القارى گه جواب اولهرق يازمش رساله سيني تماما «آثار» ده نقل ايتدك. شايدان مطالعه بر شيدر.

عبد الخبير زكى الدين بن عبد الوهاب المسلمى. پيترپاول شهرنده امام و مدرس اولوب ١٢٩٦ ده وفات اولدى. مفصل صورته ترجمه حالى «آثار» ده مذکوردر. روسيه اسلامريزنگ و ماوراء النهر عالمريزنگ اوز عصرنده ممتازلرندن و افاضلندن اولان اوشبو ذات، فاضل مرجانى اوزرينه يازمش عربى العبارة بر رساله سنده: «والشيخ الاكبر والصديق الافخم مرى العرفاء ومحقق الحكماء الشيخ محى الدين ابن العربى رضى الله عنه وحشره مع زمرة محبيه صرح فى مواضع من الفتوحات بضمون هذا التجربى بل (هو) لمعة من لمعات انواره ولمحة من لمحات اسراره وشنع على النظار على قولهم بالعلم الفعلى...» ديه ابن عربى مدح ايتمش و ايكنجى بر برده ده: «ليس المقصود من تنقيش هذه الحروف الا التمركز بالفاظه الحنيفة ولا الغرض من ترفيم تلك الرقوم سوى التروح وتنوير الابصار بالنظر الى نقوشه النفيسة والتقرب الى روحانيته واستفادة الجهة النورانية من روحه الكريم باظهار الاخلاص والافتقار الى جنبه ذى قلب سليم» ديه يازمشدر.

(٣) مرجانى. (شهاب الدين بن بهاء الدين المرچانى ١٣٠٦ ده وفات. ترجمه حالى «آثار» ده تفصيل ايدلمشدر). عصرينگ معروف عالمريزنگ اولان بو كيمسه اوزينگ اثرلرنده ابن عربى حضرتلرندن سوزلر نقل ايتمش وهر وقت احترام اوزرنده ذكر ايدر اولمشدر. «وفيات الاسلاف» ده ابن عربى ترجمه سيني يازديغنده اوشبو روشده ثنا ايله مشدر: «وهو رحمه الله عين اعيان الشهود وانسان عين الوجود بحر الحقائق والشرىعة فخر المعارف والطريقة ومن اعلام الائمة الربانيين ومرجام (?) العرفاء الاجلة الصمدانيين الراسخين فى العلم والمعرفة البارعين فى الكتاب والسنة ذوالقدم الاسخ فى العلوم العقلية والنقلية

عامه والسکب الشامخ فی المکاشفات والاحوال كافة» (۱) .
 (۴) عالمجان البارودی . اسمہ زگہ یازدیغی خصوصی بر مکتوبندہ
 ابن عربی گہ دائر اوشبو جملہ لرنی یازمشیدی: «باش وقتندہ داملا
 صلاح حضرت کتبخانہ سندہ فصوص وسائر بعض رسائل وار ایدی ،
 بونلرنی آز آز قارار ایدم . علی القاری (سامعہ اللہ) ننگ جرئتی
 سوزی اولسہدہ بونلردن بن صافلانا ایدم . در مختارک فیروز آبادی
 حضرتلرنندن نقل ایکنان : - آننگ کتابلرنده برکات وار ، ملازمت قبلغان
 کشی گہ فتوح بولا . وما اشبه ذلك سوز منظورم اولدیغندن بیرو هر
 اوچرادیغمدہ مجبانہ قارامقدہیم . بو کیمسہ ننگ فیلسوفلگی حقیقی
 فیلسوفلسکدر . اعنی بوکشی چن مسلمان وچن عالمدر . بعض کلماتینک
 استهداف ایدلمکی ، چن اسرار احکام و فلسفہ دن ، احوال روح مسئلہ
 لرنندن نافص ویا کہ کم اعتبار آدملر طرفنددر ، دیہ اوایلایمن .
 مگر غیر معصومدر ، خطاسی اولہ بیلور . بوندای ذاتلرغہ شیخ الاسلام
 ابن تیمیہ واتباعینک اعنراضلرینی تیوشسز کورہم واکثرینک احوال
 روح علمندہ حظلری آزلغندن دگلمی ؟ دیہ فکر ایدم . بزم صلاح الدین
 حضرت ، ابن عربی ونابلسی زیارتلرنده اوراق پریشانده یازلمشچہ
 آیتہ ایدی ولکن اول حجت دگل ، فقیر ، ایکاونندنده استفادہ ایتہ
 آلامد . اول اشلر باشقہ !»

**

ابن عربی اثرلری ایله مشغول اولان ذاتلر روسیہ اسلاملری
 آراستندہ بونلردن باشقہ ہم کوب اولسہ کرک . شیخ زین اللہ الرسولی ،
 محمد نجیب افندی تونتاری ، موسی افندی جارالله ، هادی افندی آنلاسی
 بو جملہ دندر . تورکیچہ ترجمہ لری واسطہ سی ایله «الفصوص» مندرجہ سی
 ایله اشنا اولانلرک بوری بزم بیلدکمزگہ کورہ محمد شاکر افندیدر .
 (۱) بن «وفیات الاسلاف» کت بولدرین کورمادم . بوندہ یازدیغم عبارتلرنی
 «قازان» شہرندن محترم شہر افندی شرف نقل ایدوب یبارمشیدی .

مقصد

۱۴

حکمتلى سوزلرى

ابن عربىنىڭ «فتوحات» و «مسامره» سىنىدىن اوشبو حکمتلى سوز -
 لرىنى انتخاب قىلىق : (۱) نىسكە موافق اولان انعاملر محنت و نىسكە
 خلاف اولان محنتلر انعامدر . (۲) اشارىنى الله تعالى حضرتىنه تابشور
 اولسەڭ پاك كوب قايقولردىن قورتولورسن . (۳) الله تعالى نه تقدىر
 ايتسەدە خىرلوردىن ، فقط بىندەلر اوزلرىنىڭ آرزولرىنه موافق اولانى
 «خىر» دىيە مخالف اولانى «شر» دىيە اسملاب يورتورلر . (۴) آدملىر
 حقندە نه كىيى معاملەدە اولسەڭ آدمىلر سىنىڭ حقكندە شويىلە معاملەدە
 اولورلر . (۵) آلتون كەوشدىن زاهد اولغۇچى زاهد دىگىل بلىكە حق
 سىعانه حضرتلر ندىن باشقەدن مستغنى اولان ذات زاهددر . (۶) رسول
 اكريم گە متابعت ايدىماز اولسە الله تعالى گە و صول امىدى دىگىلدر .
 (۷) كوكلك الله دن باشقەدە اولسە ، الله بىندەسى اولماز سىن . (۸) ولىلك علامتى
 نىك طورمى ، اوياغ اولمى ، آچلىق و عىرلىت ايتمىكدر . (۹) كوكلى اخلاصلى
 اولان آدمك بىصيرتى آچىق اولور . (۱۰) سوزى طوغرى اولان كىيسە
 نىڭ حالىدە طوغرى اولور . (۱۱) ابزگولك خزىنەسى آچلىقدىر . (۱۲) الله
 تعالى گە وراچق يول كوب اولسەدە طوغرى اولانى تواضىلى و صنق
 كوكلىلى اولمىددر . (۱۳) نماز و روزه كوبلىگىندە حكمت كوب يوق ، حكمت
 ايسە الله تعالى دن قورقۇددر . (۱۴) «توبە» دىمك توبە دىگىل بلىكە توبە
 اوكونمك و اول اشدىن تەمام بىزمىكدىن عبارتدر . (۱۵) كىڭ ثوابلى اش فرضلرنى
 اوتامىكدر . (۱۶) بىندەلر الله تعالى نى توحىد ايتمىكدىن شريف علم تابا آلمىيە

چقدر در ۱۷) الله تعالى ايله اوز آراسینی اصلاح ایتمش آدمڭ انسانلرغه،
احتیاجی قالماز. ۱۸) اوز درجه سندن چیمهش آدم، الله تعالى حضرتندن
مطرود اولور. ۱۹) نفسنی بیگمش آدمڭ دشمنلری بنگل بیگلور.
۲۰) شریعت حکملری بوزولوق قیامت یاقینلغینه علامتدر. ۲۱) الله دن
فورقهش کیمسه دن هر شی فورفور. ۲۲) دنیادن آزغه قناعت ایتمش
کیمسه ایچون هر آغراق بنگل اولور. ۲۳) تاغ باشلارنده معیشت ایتماش
آدم ایچون حلال رزق تابوق محالدر. ۲۴) آز ايله قناعت ایدوچی،
کوبدن مستغنی اولور. ۲۵) دینی سلامت کیمسه نڭ یقینی ده سلامت
اولور. ۲۶) آدملردن موکسز کیمسه فقیرلک کورماز. ۲۷) دین، اڭ
محکم قلعه، سلامتک اڭ الوغ نعمتدر. ۲۸) مصیبت وفتنده صبر ایده
آلمق الله تعالانڭ الوغ مرحمتیدر. ۲۹) ساران کیمسه، وارثلریڭ
قاراولچیسى حکمنده اولور. ۳۰) طماعی کیمسه ده وزع اولماز.
۳۱) عرضارڭ یامانی حسددر. ۳۲) بارغه رضا اولوق، اسراف فیلور
ایچون اجتهاد ایتمکدن خیر لیدر. ۳۳) عمللرڭ یغشیسى آخرنده شکر
اولانی و ماللرڭ فائده لیسى آخرنده اجر اولانیدر. ۳۴) بایلق بر
کولگه در آڭا اشانوب اش کورمه! نعمت که تایانمه، اول بر مسافر در!
مالڭ، آخرنده سڭا اجرى اولاچاق نرسه در. ۳۵) کریم، باشقغه اذیت
ویرماز. ۳۶) قوتلی، اوز یڭ شهوانده غالب اولان کیمسه در. ۳۷) هوا سینه
ایارمش کیمسه دن خیر کورلماز. ۳۸) حقلقغه غالب اولوق ارزوسنده
اولان کیمسه خوار اولور، دینی اهانت ایدوچی حقیر فالور. ۳۹) حیا
کتسه بلا کلور. ۴۰) فائده سز علم ايله فائده سز دوا ایکیسى بر
حکمه در. ۴۱) علمڭ خیر لیسى عمل ايله برلکده اولانیدر. ۴۲) نادان
غه اطاعت ایتماز اولسهڭ اوکنمازسن. ۴۳) شهوت که حاکم اولوق
مروئتدر. ۴۴) بدنڭ سلامت اولسه ده وصیتسن یوقلامه! زمان پڭ
خیانتلیدر. ۴۵) بایلقنی دینینه خادم ایتمش کیمسه که، دنیا خادم اولور

و آدملر اطاعت قىلورلر. ۴۶) دىنى دىياسىنه خادىم ايدىن كېمسه هر
 كېمگه باش ايارگه مجبور اولور. ۴۷) طوغرى يولغە كرمش انسان
 بر كون مقصودينه ايرشور. ۴۸) كريم آدم، انتقام الورغە آشقماز.
 ۴۹) سهو ايچون مؤاخذه ايتمه. ۵۰) اوزكدىن توبانارگه شفقتلى اولسك
 اوزكدىن يوقار يلردىن مرحمت كوررسىن. ۵۱) ظلم سببلى قولدىن نعمت
 كىدر، آزغونلق سببلى ذلت كلور. ۵۲) بىدەگه اك ياقىن طوروچى
 آفت مظلوم دعاسىدر. ۵۳) سىرتى بوزوق آدم ايچون دىياده امىنك
 اولماز. ۵۴) سىرتى گوزل كېمسه ندامت كە اوچراماز. ۵۵) حقسىز يرگه
 آتلمش تاش آتوچىنك اوزىنه قايتور، كشى ايچون قازلمش چوقرغە
 قازوچى اوزى توشار. ۵۶) ايزگولك ايچون سويلانمش نصيحت ايله اك ايلك
 سويلاوچى اوزى عمل قىلورغە تيوشلى. ۵۷) اك اوصال آدم، ظالمغە
 ياردم وىروچىدر. ۵۸) حق طرفنده اولان كېمسه نك طرفنده خلق
 اولور. ۵۹) كورشى ايله بوزوق طوروق مؤمن آدم هنرى دگلدرد.
 ۶۰) ھمتى عالى اولان كېمسه امتلر آراسنده بيوك كورلور. ۶۱) آقچە-
 سىنى صرف ايدىن آدم نفسىنى صافلار. ۶۲) خلقى تار كېمسه نك
 رزقىدە تار اولور. ۶۳) سفىهگە جواب وىروچى، سفىه و جوابسىز
 قالوچى نىبە (عقللى) در. «اذا نطق السفىه فلا تجبه * فخير من اجابته
 السكوت». «سكت عن السفىه فظن انى * عيب من الجواب و ما
 عيب». «ولكنى اكتسبت بثوب حلم * و جنبت
 السفاهة ما بقيت». ۶۴) گوزل خلق، آچىغ وقتىدە بىلنور. ۶۵) فائىلى
 بايلىق ضرورنى بىاروچى باياقىدر. ۶۶) مدارلى اولوق اك بىخى
 خصلتدر. ۶۷) آدمك عقلى، سوزى ايله واصلده عمللرى ايله اولچانر.
 ۶۸) خىرلى مال، حلال اورىدىن تابلوب، كرك ايچون صرف ايدلمش
 و خىرسز مالده حرامدىن بىغولوب گناه ايچون صرف ايدلمش مال اولور.
 ۶۹) خاصىتسىز سوز، سويلاوچىنك حرمىنى توشور. ۷۰) اك الوغ

بايلىق صاغلقدر . ۷۱) يورتلارڭ يىخىسى منگو اولانيدىر . ۷۲) قناعت، عزت، علم خزىنه درلر . ۷۳) اوزىنه اشانمش كيمسه نى الله تعالى موڭسز قىلور . ۷۴) دنيا، هېچ كيم اېچون صاف صو دگلدىر . ۷۵) فائدهلى علم، عمل گه سبب اولانى و فائدهلى عمل ثواب گه سبب اولانيدىر . ۷۶) ظالم جفا سندن سلامت طورمش كيمسه، صاف آدم اولماز . ۷۷) يىخى آدم شولدىر كه اوز عيبنى كورر باشقه سىنڭ عيبار ندىن صوقور اولور . ۷۸) باي، قناعتلى آدمىر . ۷۹) ايزگولكڭ خىرلىسى تيوشلى اورنىنه ايدىلگانيدىر . ۸۰) سوزك درستى عمل شاهد اولانيدىر . ۸۱) اوز يىخىلىغكنى ياشر، باشقه لارڭ يىخىلىقلار يىن فاش قىل !

مقصد

۱۵

نصیحتلوی

حدیث شریفلرده «الدین النصیحة» وارد اولمىشدر . بيوك آدم لردن صدور ايلمىش نصیحتلر، باشقه لره نسبت ايله تاثيرلى ايدىكى تجربه ايله معلوم . كوپ وقت اولور آدم اوغلى، ياشلىگندن بېر و بېلوب لىكن مهمل طوتوب يورمش بىر علمى ايله شونى الوغ بىر آدمدن ايشتى بىكندن صوك عبرت آلوب عمل ايدىر گه كىر شور .

«الفنوحات المكيه» ده ابن عربى حضرتلرى مختلف وصيتلرى جامع اولوق اوزره غايت اوزون بىر باب قويمىشدر . ايشته بىزار شوندىن اقتباس ايدوب بو بيرده بىر قدر شيلر ترجمه ايدىچك اولدىق بو رساله نى كوروجىلردن بعضيلرى «وحدت وجود» بىخنى و بعضيلرده

ابن عربی حَقْنده اولان مدح و ذمَلرنی اوفور اولسه لر اَحتمال که بعض برلری اوشبو نصیحتلرنی اوفورلر. «وللناس فیما یعشقون مذاهب».

* *

(۱) حق تعالی حضرتلری دین امرلرنده برلکده اولورغه و آیرلشمازغه بیورمشدر، الله تعالی مرحمتی جماعت اوستنده اولور، کتودن آیرلش قویلرنی بوری آلور، برگه اولانلرغه دشمن حمله ایتماز.

(۲) بر اورنده بنده چیلک ایله گناه اش قیلور اولسه ک شول اورنده بر بخشیلیق ایتمازدن ایلك آبرلوب کتمه، اورنغه سنک ضررکه شاهدلق قیلورغه بول قالدومه، جنب حالکده ساچ، میق و طرناق کبی نرسه لرگی کیتارمه، هر وقت الله تعالی حضرتلرینه حسن ظن ایله، سوء ظن قیامقدن ممکن قدر احتیاط ایت، الله تعالی نی یاشرون و آشکارده خاطرکده طوت، اوستنده اولان فرضلرنی وقتنده ادا قیلورغه، فرصت اولدیغی وقت کوبهی آز می نفل عبادتی ایله ده شغللنورگه، نه قدر آز اولسه ده عبادت و عملنی تحقیر ایتمازگه تیوشلی.

(۳) سوزلرنی اولجاب سویله کز، ممکن اولدیغنده خسته لرگه عیاده ایله کز، بنده لرگه ظلم ایتمکدن احتیاط قیلکز، کرک مال و کرک علم و مشورت صور اوچیلر اولسه مرادلرینه اجابت ایتمکدن صافلانکز. علمی ایله عمل ایتمگان عالمرنی کورر اولسه کز، شونک فنا بر اش ایدیکن بیابوب اوز کز بار قدر علمکز ایله عمل قیلورغه طریشکز، نماز و عبادت وقتلرنده گوزل کیوملر کزنی کیوکز.

(۴) ای دوست! نکبر اولمه، ممکن قدر اوز اویکده و اوز اشک ایله اشتغال ایله، فرصت اولسه هر چه ده اغتسال قیل، دین مسئله لری حَقْنده مجادله ایتمه، رسول اکرم مجادله و مرانی قویمش کیمسه لره جنت ایله ضامن اولمشدر، بونی خاطرکدن چبقارمه. خلاقک گوزل

اولسون واق اشلر ایله چوالمه، مسلمانلرغه دوستلق کوستر و سلامنی فاش ایله.

(۵) مصیبت کلدیکنده «انا لله وانا الیه راجعون» اوقوب صبر قیل. مؤمن آدم کوب حسرنلی اولور، نماز و قرآن شریف اوقوب نفسکنی یواندر، دینک ایچون فائدهسی اولورلق آدملر ایله صحبت قیلورغه رغبت ایت، محتاجلرغه صدقهکنی قزغانمه، مسلمانلرنی خواه بای، خواه یارلی اولسونلر، خواه امیر، خواه رعیتدن صانالسونلر هر برینی بر تیگز کور. الله تعالی رضا اولیمه چق شیلردن بدنگنی و اعضاکنی منع ایله، سوزیورتمه و غیبت سویلامه، تاوش ایله آغزکنی آچوب ایسنمه، آتا و آناکنی رنجتمه.

(۶) گناهلرک زورلرندن بری مسلمان آدمنی کفرگه نسبت ایتمکدر، شونک ایچون بویله اشدن احتیاط قیل، ایزگولک ایله بیورر اولسهک آذک ایله اک ایلك اوزک عمل ایت، سوزگدن آرتق فعلک ایله کوچرگچ اولورغه طرش. قوناق کلسه حرمت کوستر. کورمادیکک توشلرنی حکایت قیلوب بورمه، زنهاردین ایله سودا قیلمه، سودالرک اک بر کانسزی دین ایله سودا ایتمکدر.

(۷) وصی اولمه، ایلچیلک قیلمه، ندرکه وفا قیل، مؤمن آدمنی سوکمه، شریعت حرام ایلامش کیوملرنی کیمه، آندایتمه، تیوشسز یرده قبله اهللرینی کفرگه نسبت ویرمه، جماعت نمازینه وارمق اولان خاتونکنی الله تعالی یورتندن (مسجددن) منع ایتمه، فقط اوبیده اوقومق دخی یخشیراق ایدیکینه تنبیه ایله، یاوز دعالر قیلمقدن احتراز قیل، هیچ بر حیواننی اوت ایله عذاب ایتمه.

(۸) مسلمان قارنداشکنی تحقیر ایتمکدن اجتناب قیل، مخلوق حضورنده رکوع ایلامه، هر وقت خاتونلر و صبیلر مجلسنده اوطورمه، قورصاغکنی طولدرمه، اوچونچی آدم اولدیغی وقت یانکده اولان

کیمسه نك قولاغينه آهزگی قویوب یاشرون سویلاشمه.

(۹) مؤمنك علامتی نماز اوقومق، روزه طومتق، زکات ویرمکدر. نادانلقدن آرتق فقیرلك، عقلدن آرتق جو مردلك، تکبرلکدن آرتق وحشت، فکر قدر عبادت یوقدر. سوزك آفتی بالان، علم آفتی ونودمق، عبادت آفتی ریادر.

(۱۰) «لا اله الا الله» اهللری ولایت عامه ایله مشرفلردر. بونلر، حق تعالی گه شریک اعتقاد ایتمادیکلری حالده یرطولایسی خطالقلرغه امبتلا اولسه لرده الله تعالی طرفندن مغفرت ایله استقبال قیلنه چقلری امیدلی. ولایت عامه اهللرینی بر سبب اولدیغنده ظاهر شریعت که امتثالاً هجر ایتمک درست اولسه ده اذیت ویرمک وازدراء قیلدق جائز دگلدر.

(۱۱) نار ایله وعید ایدلش گناهغه مرتکب اولسه کز بونی توحید ایله معوایدر که اجتهاد قیلکیز، توعید، قیامت کوننده بنده لرك نجاتلرینه دلیل اولدققدر.

خاتمه

بو رساله‌نی اوقوب چیقمش آدم‌لرک ذعنلرنده ابن عربی حقتده نه کبی بر فکر حاصل اوله‌چق و حافظه‌لرنده نه روشلی بر صورت ترسیم ایدلنه‌چکدر؟ بونی بیلورگه آرزومز کامل ایسه‌ده اقتدارمز یوق. هر حالده بزلر ابن عربی‌نک تاریخ حیاتنه عائد اولان سوزلر مزی کیمساردن ایلك، بونک طوغروسنده یازلمش متعدد ترجمهء حاللر و مختلف اثرلرنی مطالعه ایتک سببندن حاصل اولمش حسیاتمزی اوشبو برده، بر ایکی جمله ایله اولسه‌ده تلخیص ایده‌چکمز.

مسلك و بو مسلكدهده متخص اولمق اعتباری ایله ابن عربینک عمری «ادیلك» و «صوفیلی» اسمی ایله ایکی دورگه آیرلور. «متخص اولمق اعتباری ایله» دینک - زیرا ابن عربی ادیلك دورندهده اکثر ادیبلر خلافتنه اوله‌رق، اعتدال واستقامتدن آبرلامش و صوفیلی دورندهده صوفیلرک جههورینه خلاف اوله‌رق ادبیات ایله اشتغال ایتمشدر.

تصوف اهللری طرفندن تألیف ایدلمش اثرلرده، باشسلك کونلری ایچون ندامتلیر، جزع و فزعلر، اوه و آهلر کوب کورلدیکی حالده ابن عربینک، سوک عمرونده یازلمش اثرلرندهده بویله شیلرگه تصادف ایدلماز، هر حالده بزگه تصادف ایتمادی. آخر عمرلرنده تألیف ایتمش اولدیغی «فتوحات» نده کوکللرگه راحت و بره‌چک، شوق و محبتلرنی حرکتگه کتوره‌چک شعرلر یوق دگلدر.

ادیلك دورنده اولان ابن عربی، علوم شرعیه و ادیبهده یدلولی صاحبی بر ذات اولوب عشقی المشرب، ظریف و عالی القدر بر شاعر، جدی و فعال، خوش صحبتلی و لطیفه‌لی، گوزل خلقلی،

محيطنده اولانلر قاشنده نافذ القول و غايت محبوب ، شعري ايله كسب ايتمكدين ، قلمى ولسانى ايله باشقه لرني هجو و قلبلرگه چراغت و بيرمكن عفيف ايدى . صاف ذهنلى ، هر كيم ايچون خير خواه ، مسلمانلر ايچون گنه دگل بلكه بتون انسانلر ايچون خادم ، معاشرتي خالص ، محب اهل علم ايدى .

صوفياق دورنده اولان ابن عربى ايسه غايت تحمللى و صبرلى ، زاهد و پاك وجدانلى ، فضاي لايتناهانى صغدر اچق درجه ده كيك كوكللى ، آلتون ايله توپراقنى فرق ايتماز درجه ده عاليجناب و بنتلردن مستغنى ، بونكله برابر غايت سكونتلى و متفكر ، عموما معاصرلرينك محبتلريني كسب ايتمش بر پير محترم ايدى .

بو قدر كوب يازديغى و هر كيمنى دوچار حيرت ايدنه چك درجه ده الوغ اثرلر ميدانه كتورديكى حالدده كلغد يوزنده صراحت اوزرنده بر آدمنى قارالتماش و قلمنى ده بر بنده نك عرضى ايله تلويث ايتماش دييولسه جائز . بونك لسان حالى : « كچدى عمرم اتقا وزهديل * كيمسه يي انجتمادم اصلا بيله » دييور اولسه خطا سويلماش اولماز .

اي بختيار قلم ! جنسدشارك آراسنده يك كوبلرگه ميسر اولماش كمالات سكا نصيب اولمشدر . بو شى حق سبحانه و تعالانك مرحمتى ايديكنده شبهه يوق قلم ، الله تعالانك قسمى ايله مشرف اولمش ايسه ، بو نعمت البته عفيف افرادلرى سايه سنده حاصل اولمشدر .

ابن عربينك دنياغه نظرى ده دين گه نظرى ده كوب عالملردن باشقه بر طرزده در : خلقلر ، سوزلرى ايله دنيا دن نفرت ايتديكلرى وزمانه دن شكابت قيامقنى ورد زبان ايلاديكلى حالدده ابن عربى ، دنيا دن فعلى ايله نفرت ايتمش . دنيا دن شكابت ايدلوب يازلمش شيلر بونك آثارنده نادر كورلور . ديننى ، آدملك اغروى سعادتلر بيه

سبب کوردیکی کبی حیات اجتماعی و معیشت که واسطه بر قانون الهیه دن عبارت بیلش اولسه کورک. اوشبو سبب دن دنیادن عزلت ایدرگه، یأس اوزرنده عمر کچررگه ترغیب ایده چک برده الله تعالانک رخصتری ایله عمل ایدرگه ده تحریض قیلور و علم روح نظاملرینه رعایت ایدر.

ابوالعلاء المعری نه قدر مایوس و بدبین بر آدم اولمش ایسه ابن عربی شول نسبتده راضی و نیک بین بر آدمدر. اوشبونک ایچون بنو بشر، آخرنده برکون سعادت که ابرشه چکنی امیدر ایدر و اوشبو امید سببندن «فالوجود کله رحمة» دیور (۱).

ابن عربی، عائله و خاتونلرغه احترام کوزی ایله فارادیشی کبی نکاحنی جسمانی لذتن زیاده، قلبلرنی تصفییه قیلورغه، فکرلرنی توسیع ایدرگه، حسلرنی عالیاندرگه سبب اولان روحانی بر لذت اوله چغنی سویلر.

کندی حاللرینی حکایت ایتمهک، توش و آنارک تعبیرلری ایله شغللمهک کبی شیلرینی استئنا سوکنده نالیقلری گوزل، عبارتلری لطیف و مؤثر اولوب کوکلرنی راحتلندرر، حسرتلرنی اونوتدرر.

معاصرلری (خصوصا دمشق عالملری) ابن تیمیه باشینه الوغ فلاکتلر کتوردیکلری حاله غریب سوزلر سویلاوچی ابن عربی حقنه سکوت ایدوب طورمقلربنک سببی «الحکم لمن غلب» قاعده سینه مبنی ایدی. تورهلر ابن عربی طرفنده اولدقلرندن آنک سوزلرندن کوز یوممش، قولقلرینی طومالامش آدملر، تورهلر ایله مناسبتی یوق ابن تیمیه حقنه «الساکت عن الحق شیطان اخرس» دیه، دین یولنک جهاد اعلان ایتدیله وهر بری اوز ترجمهء حاللرنده فاره تاپ قالدردیلر، اوزلربنک سطحی آدملر ایدیکلرینی عقل اهللری نظرارنده اثبات قیلدیلر.

ابن عربی نہ قدر الوغ عالم اولسہدہ معصوم دگل ، خطا قیلہمی جائز . دوستلری و دشمنلرینگ سوزلرینی نقل ایتدی ایسہم ، بو علم برینہ طرفدارلق ایتدیکہدن دگل بلکہ مجرد بر مؤرخلک وظیفہسینی ایفا قصدینہ مبنیدر . بنم وجودم و هیچ کیم گہ تأثیرم یوق ، شویلہ ایسہدہ بتون دنیا خلقی ابن عربینگ زندیقلغی ایلہ حکم ایتسہ بر یالکزم مخالفت قیلورم وبالعکس بتون جهان آنک و لیلگی ایلہ اعتقاد ایدر اولسونلر ، بر اوزم بر طرفدہ قالورم . بو شیلرنی اللہ تعالی گہ خاصی وظیفہدیہ بیلدیکہدن اصلا مداخلہ قیلمام . بن ترجمہء حاللرنی ، صاحبلری «صدیق» یا کہ «زندیق» اولہق نقطہسندن دگل بلکہ عالم وادیب اولدقلری مہدہ دینی واجتماعی حاللردہ اثرلر قوبوب کتدیکلری نقطہدن یازارم .

بیوک ذاتلرک خطا قیلہقلرینی جائز کوردیکم حالدہ کندیہک محض صواب بر یولدہ اولاغھی خیالہ اولسون کتورمام . «وما ابریء نفسی ان النفس لامارۃ بالسوء» . شونک ایچون کندی وظیفہمنی ادادہ ویا کہ بعض بر تعبیرلردہ قصورلق ایتمش اولسہم حسن فصدہ کورہ عفو ایتمکن حق تعالادن امید قیلہقدہیم . مناظرہ فانونی دائرہسندہ ، بحث ایدوچیلر اولسہ منتدار اولورم . «ان اريد الاصلاح ما استطعت وما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه انيب» .

رضاء الدين بن فخر الدين .

«اورنبورغ» .

رسالة من كور اسملو:

ابن سينا ١١٨	ادم ع ٠ م ٠ ٢١ - ٥٧ - ٨٤
ابن عباس ١١٥	ارسطو ٧١
ابن عبد السلام ٨١ - ٨٧ - ٩٣	الوسى ١١٧
ابن العربى ابوبكر ٨	ابن ابى اصيبعة ٢٤
ابن العربى ابو عبد الله ٨	ابن الاثير ١٧
ابن عساكر ١٣ - ٢٤ - ٧٦	ابن بشكوال ٢٤
ابن عطاء الله ٩٦	ابن تيميه ٢٨ - ٣٣ - ٦٥ - ٧٠ -
ابن الفارض ٣٥ - ٧٦ - ٩٦	٧٨ - ٧٩ - ٨١ - ٨٢ - ١١١ -
ابن قتيبه ١٨	١١٨ - ١٢٩ - ١٣٩
ابن القيم ٥٨	ابن جوزى ٢٤
ابن كمال پاشا ٩٥ - ١٠٤	ابن حجر عسقلانى ٤١ - ٨٩
ابن مسعود ٥٥	ابن حجر مكى ٣٥ - ٦٥ - ٦٦ -
ابن مقرئ ٨٧ - ٨٩ - ٩٤ - ٩٦	٩٦ - ١١١
١١١ - ١١٢	ابن حزم ٢٢ - ٤٤
ابن الوردى ٨٣	ابن حنيف ٩٣
ابن هود ٧٩	ابن خلدون ٤٢ - ٧٣ - ١١٧ - ١١٩
ابوبكر الباقلانى ٨١ - ١١٤	ابن خلكان ٧٧
ابوبكر بن خلف ٢٤	ابن خياط ٨٦ - ٩٢ - ٩٣ - ٩٤
ابو حنيفه ٤٣ - ٥١ - ٥٣ - ٦٢	ابن زرقون ٢٤
ابو حيان اندلسى ٨٢	ابن زكى ٢١
ابو داود ١١٨	ابن زهر ٢٤
ابو زرعه ٨٧	ابن سبعين ٧٧

- تاش کوپری زادہ ۹۶
 تفتازانی ۸۴ - ۸۵ - ۹۶ - ۱۱۱ - ۱۱۲
 تلمسانی ۷۸ - ۷۹
 تیمرلنگ ۱۲ - ۱۲۵
 جاحظ ۳۵
 جامی ۱۸ - ۳۷ - ۳۸ - ۹۴
 جزری ۸۷
 جلال الدین رومی ۷۸
 جمال الدین آخوند ۱۴
 جمیل بك العظم ۱۴
 جنید بغدادی ۲۴ - ۳۳ - ۷۵ - ۱۰۲
 حاتم طائی ۷ - ۱۷ - ۱۸ - ۲۹
 حسن بصری ۴۶
 حسین ۱۱۵
 حلاج ۷۵ - ۷۶ - ۷۳ - ۸۷ - ۱۱۱
 حمزہ آخوند ۷۴
 حمزہ بن محمد ۹۴
 دانی ۲۴
 داود ظاہری ۴۴
 داود قیصری ۹۱
 دسوقی ۱۴
 دوانی ۹۴
 ذہبی ۸۳ - ۹۳
 رضی الدین (ابن خیاط)
 رضی الدین الہیتمی ۹۷
 ابو السعود عمادی ۸۹ - ۱۱۰
 ابو طاهر المغربی ۹۷
 ابو عبیدہ ابن الجراح ۱۴ - ۱۵
 ابو العلاء المعری ۱۰۶ - ۱۳۹
 ابو مدین المغربی ۲۴
 ابو ہریرہ ۱۲۴
 ابو بزینہ بسطامی ۹۳
 احمد ابن حنبل ۵۳
 احمد حاجی آخوند ۶۸ - ۶۹
 احمد الداجی ۷۹
 احمد الرداد ۹۴
 احمد الکوہجی ۹۳
 احمد مقرئ ۹۹
 احمد الناصر الرسولی ۸۶
 اسماعیل حقی ۶۸ - ۹۹ - ۱۰۷
 اسماعیل عجلونی ۴۱
 امیر عرب بخاری ۳۷
 امیر محمد باقر ۳۷
 بخاری ۱۲۷
 بدوی ۱۴
 برزالی ۳۴
 برہان بن ابی شرف ۹۶
 بقاعی ۹۶
 بلقینی ۸۵ - ۸۷ - ۹۶
 ناج سکندری ۹۶

شعبی ۵۴	رفاعی ابراهیم ۱۴
شعرانی ۲۶ - ۲۸ - ۹۷ - ۹۹ -	رکن الدین ۱۲۷
۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۲۳	روسو ۱۲۰
شمس الدین المدنی ۹۸ - ۱۰۸	زرداشت ۱۱۵
شمس محمد فناری ۹۴	زکریا انصاری ۹۶
شهر بانو ۱۱۵	زمسکانی ۹۱
شهر شرف ۱۲۹	زهراء ۱۲
صدر الدین قونوی ۱۸ - ۲۰ - ۷۸ - ۹۴	زین العابدین شرف ۳۴
صفدی ۹۲	زین الله الرسولی ۱۹ - ۳۲ -
صفی الدین الازدی ۹۱	۴۲ - ۶۸ - ۶۹ - ۱۲۹
صلاح الدین ۱۲۹	سبکی ۸۴
طبری ۴۶ - ۷۵	سبکی تاج الدین ۹۶
عالمجان البارودی ۳۷ - ۳۸ - ۶۹ -	سخاوی ۸۹
۷۶ - ۹۶ - ۱۲۹	سفانه ۱۷ - ۱۸
عائشة - صديقه ۱۲۴	سلفی - حافظ ۲۴
عبدالاحد آلائی ۳۴	سلیمان قانونی ۲۶ - ۸۹
عبدالعظیم داغستانی ۳۵	سلیم - سلطان ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۲۷
عبدالغیور المسلمی ۹۲ - ۱۲۸	سینوبی ۸۹ - ۱۱۱
عبدالرحمن الرسولی ۲۰	سهروردی ۳۴ - ۸۷
عبدالعزیز مخدوم ۳۷	سهل تستری ۳۶
عبدالعلی الانصاری ۱۰۱	سیوطی ۱۰۱ - ۱۰۲
عبدالغنی نابلسی ۱۰۰ - ۱۱۴ - ۱۲۹	شافعی ۵۱ - ۵۳ - ۷۶
عبدالقادر الجزائری (امیر) ۳۸ -	شبلی ۲۴
۳۹ - ۴۰	شپنهوئر ۱۲۰
عبدالقادر کیلانی ۱۴ - ۲۴	ششتری ۷۷

مالک ۵۳

ماویہ ۱۷ - ۱۸

الملك المعظم ۹۲

محمد ابو بكر بن ابى جهرہ ۲۴

محمد ابو عبد الله التميمى الفارسى ۲۴

محمد بدر الدين الحلبي ۴۲

محمد بن الحسن الشيبانى ۴۳ - ۱۲۳

محمد بن سعد الكلبشى ۲۱

محمد بن شريح رعينى ۲۴

محمد پارسا ۶۲

محمد ذاكر الرموى ۱۰۰

محمد رشيد رضا ۲۸ - ۴۲

محمد سعد الدين ۱۸

محمد شاكر الرموى ۱۰۰ - ۱۲۹

محمد عبده ۳۶ - ۴۲

محمد على الوترى ۴۱

محمد سليم المقصودى ۳۳

محمد عماد الدين ۱۹

محمد نجيب تونقارى ۳۸ - ۱۰۱ -

۱۲۹

محيى الدين بن زكى ۱۳ -

مراد - سلطان ۱۱۰

مرجانى ۱۲۸

مزجاجى ۹۴

مستعصم - خليفه ۱۸

عبد الله بن حاتم ۱۸

عبد الله بوسنوى ۹۹ - ۱۱۰

عبد الله خان اوز باكى ۳۷

عبد الملك بن مروان ۴۱

عتبة بنت عفيف ۱۷

عدى ۱۸

عز الدين كيكائوس ۳۰

عضد الدين الايجى ۸۴

على تونقارى ۱۰۰ - ۱۲۷

على القارى ۸۲ - ۸۸ - ۹۰ - ۱۰۱ -

۱۱۲ - ۱۲۸ - ۱۲۹

على بن ابن طالب ۲۷ - ۷۷ - ۹۰ - ۱۱۹

عمر بن الخطاب ۱۲ - ۱۲۲

عيسى ع م ۶۲

غزالي ۲۴ - ۸۷ - ۸۷ - ۱۰۵

فاطمه بنت مثنى ۲۴

فخر الدين الرازى ۳۳

فرعون ۲۶ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۸۵ -

۹۴ - ۹۷ - ۱۰۰ - ۱۰۶ - ۱۰۷

۱۱۳ - ۱۱۴ - ۱۲۲

فزارى ۹۴

فيروز آبادى ۳۵ - ۸۶ - ۹۲ -

۹۳ - ۹۴ - ۱۲۹

قاشانى ۴۲

كاتب چلبى ۱۲۷